

Promo - LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

coaliția 2009

coaliția civică
pentru alegeri libere și corecte

RAPORT FINAL

Misiunea de Observare

**a Referendumului local privind revocarea
Primarului General al municipiului Chișinău
și a Alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017**

Publicat la 23 ianuarie 2018

Chișinău

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul Raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri non-profit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX, cu condiția indicării sursei de informație.

Misiunile de Observare a Referendumului local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău și a Alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017 sunt finanțate de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și cofinanțate de către Departamentul Justiție și Drepturile Omului al Fundației Soros-Moldova.

Opiniile exprimate în rapoartele publice ale Promo-LEX aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

CUPRINS

INTRODUCERE.....	6
Metodologia de observare	6
REZUMAT	8
A. Referendumul local privind revocarea primarului general al municipiului Chişinău	8
B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017	10
OBSERVAREA CAMPANIEI ELECTORALE.....	13
I. CADRUL LEGAL.....	13
A. Referendumul local privind revocarea primarului general al municipiului Chişinău	13
1.1. Contextul legal.....	13
1.2. Aspecte problematice privind implementarea cadrului legal reflectate în rapoartele intermediare	14
1.3. Aspecte problematice privind implementarea cadrului legal generalizate la final de campanie.....	15
B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017	16
1.1. Contextul legal.....	16
1.2. Aspecte problematice privind implementarea cadrului legal reflectate pe parcursul perioadei electorale	16
II. ORGANELE ELECTORALE.....	17
A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chişinău.....	17
2.1. Hotărâri ale Comisiei Electorale Centrale	17
2.2. Activitatea consiliului electoral al circumscripţiei electorale municipale Chişinău nr. 1.....	19
2.3. Funcţionalitatea birourilor electorale ale secţiilor de votare	21
B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017	24
2.1. Hotărâri ale Comisiei Electorale Centrale	24
2.2. Activitatea consiliilor electorale de circumscripţie electorală de nivelul I.....	25
2.2.2. Înregistrarea concurenţilor pentru alegerile locale noi	26
2.3. Funcţionarea birourilor electorale ale secţiilor de votare (besv).....	28
III. ADMINISTRAŢIA PUBLICĂ.....	32
A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chişinău.....	32
3.1. Activităţi de organizare a alegerilor cu implicarea administraţiei publice locale (APL).....	32
3.2. Stabilirea locurilor pentru afişaj electoral şi întâlniri cu alegătorii.....	32
B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017 (3 decembrie 2017).....	33
3.1. Activităţi de organizare a alegerilor cu implicarea administraţiei publice locale (APL).....	33
3.2. Stabilirea locurilor pentru afişaj electoral şi întâlniri cu alegătorii.....	33
IV. CONCURENŢII ELECTORALI.....	35
A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chişinău.....	35
4.1. Activităţi de promovare	35
4.2. Cazuri ce pot fi calificate drept utilizare de resurse administrative în campania electorală.....	36

4.3. Publicitate stradală/promoțională/on-line	36
B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017	37
4.1. Activități/evenimente din cadrul campaniei electorale	37
4.2. Cazuri ce pot fi calificate drept oferire de bunuri și servicii în cadrul campaniei electorale.....	37
4.3. Publicitate stradală/promoțională/on-line	38
V. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	39
A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chișinău.....	39
5.1. Activități de organizare a funcționării grupurilor de inițiativă (GI)	39
5.3 Reglementarea finanțării campaniei electorale pentru referendum.....	40
5.4. Raportarea financiară a participanților la referendum	42
5.5. Estimarea cheltuielilor participanților la referendum constatate de observatorii Promo-LEX, dar care lipsesc în rapoartele financiare	43
B. Alegerile locale noi	46
5.1. Reglementarea finanțării campaniei electorale.....	46
5.2. Raportarea financiară a concurenților electorali	48
5.3 Estimarea cheltuielilor concurenților electorali constatate de observatorii Promo-LEX, dar care lipsesc în rapoartele financiare.....	49
VI. DISCURS INSTIGATOR LA URĂ	53
A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chișinău.....	53
VII. IMPLICARE CIVICĂ ȘI EDUCAȚIE ELECTORALĂ.....	54
A. Referendumul local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău	54
7.1. Organizarea și desfășurarea dezbaterilor electorale	54
7.2. Reflectarea campaniei pentru referendumul local.....	54
B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017	55
7.1. Activități de mobilizare apolitică a alegătorilor în contextul alegerilor locale noi	55
7.2. Reflectarea campaniei pentru alegerile locale noi	55
ZIUA ALEGERILOR.....	56
A. Referendumul local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău	56
1.1. Deschiderea și închiderea secțiilor de votare	56
1.2. Incidente constatate pe parcursul zilei referendumului.....	56
1.3. Rezultatele numărării voturilor.....	57
B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017	58
1.1. Deschiderea și închiderea secțiilor de votare	58
1.2. Incidente constatate pe parcursul zilei alegerilor (19 noiembrie, 3 decembrie 2017)	58
1.3. Rezultatele finale ale numărării voturilor de către MO Promo-LEX.....	59
RECOMANDĂRI	60
Parlamentului Republicii Moldova.....	60
Comisiei Electorale Centrale.....	60

Autorității Naționale de Integritate	61
Consiliilor Electorale ale Circumscripțiilor Electorale	61
Birourilor Electorale ale Secțiilor de Votare	61
Concurenților Electorali.....	62
Administrațiilor Publice Locale	62
LISTA DE ABREVIERI	63
Anexa nr. 1 – candidații la funcția de primar la alegerile locale noi	64

INTRODUCERE

Raportul Final este elaborat în rezultatul activității Misiunii de Observare (MO) Promo-LEX a Referendumului local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău și a Alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017. Raportul cuprinde perioada de activitate a echipei centrale și a observatorilor pe termen lung (OTL) între 4 octombrie – 8 decembrie 2017, precum și cea de activitate a observatorilor pe termen scurt (OTS) din ziua votării – 19 noiembrie, respectiv – 3 decembrie 2017 (turul II și votare repetată, în cazul alegerilor locale noi).

Referendumul local s-a desfășurat pe marginea subiectului revocării domnului Dorin Chirtoacă din funcția de primar general al municipiului Chișinău. Alegerile locale noi au fost organizate în vederea alegerii primarilor pentru următoarele localități: orașul Sîngera (mun. Chișinău), comuna Berlinți (r. Briceni), comuna Zîrnești (r. Cahul), comuna Plopi (r. Cantemir), comuna Ștefănești (r. Florești), satul Fundurii Noi (r. Glodeni), comuna Lăpușna, (r. Hîncești), comuna Sărăteni (r. Leova), satul Căpriană (r. Strășeni), comuna Ghiliceni (r. Telenești).

Raportul Final are misiunea de a prezenta o evaluare generală a întregului proces electoral desfășurat. Raportul a fost elaborat de către echipa centrală a MO Promo-LEX, în baza constatărilor raportate de către observatorii Misiunii, cu privire la activitatea tuturor actorilor implicați în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor: autoritățile publice, organele electorale, partidele politice, candidații independenți și societatea civilă.

Standardele internaționale la care se face referire în acest raport sunt cele elaborate de ONU, OSCE, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, Uniunea Europeană și Consiliul Europei. La finele acestui raport sunt formulate recomandări pentru autoritățile publice, organele electorale, potențialii concurenți electorali și alți actori interesați, cu scopul de a asigura optimizarea procesului electoral.

METODOLOGIA DE OBSERVARE

Misiunea de Observare (MO) Promo-LEX a Referendumului local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău și a Alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017 reprezintă proiecte realizate de Asociația Promo-LEX în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte. Asociația Promo-LEX este o asociație obștească, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și protejarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile.

Monitorizarea procesului electoral s-a desfășurat în toate circumscripțiile electorale constituite pentru alegerile din 19 noiembrie 2017, precum și în circumscripția electorală Chișinău, în contextul referendumului local. În ziua referendumului și a alegerilor locale noi, Promo-LEX a delegat câte un observator pe termen scurt (OTS) în fiecare din cele 307 și, respectiv, 24 secții de votare (SV) deschise. Specificăm că în 5 SV din or. Sîngera s-au desfășurat concomitent ambele scrutine, prin urmare MO Promo-LEX a delegat câte un observator pentru a monitoriza atât alegerile locale noi, cât și referendumul local. În data de 3 decembrie 2017, 11 OTS au monitorizat desfășurarea turului II al alegerilor locale noi și a votării repetate.

Toți observatorii implicați în procesul de monitorizare au fost instruiți în cadrul seminarelor organizate în prealabil de către Misiunea Promo-LEX și au semnat Codul de conduită¹ al observatorului național independent al Promo-LEX, obligându-se să acționeze operativ, cu bună credință și în mod non-partizan. Activitatea tuturor observatorilor este coordonată de echipa centrală a Asociației.

Drept sursă de elaborare a rapoartelor de monitorizare ale Misiunii de Observare servesc informațiile oficiale și cele publice, precum și rapoartele, inclusiv cele standardizate ale observatorilor, întocmite în baza vizitelor planificate aleatoriu în fiecare localitate din aria de

¹ <https://promolex.md/4689-codul-de-conduita-al-observatorilor-electorali-promo-lex/?lang=ro>

responsabilitate, a vizitelor la organele electorale, precum și a rapoartelor evenimentelor întocmite în afara vizitelor planificate, atunci când observatorii constată evenimente cu tentă electorală. În cadrul vizitelor planificate observatorii colectează informația în urma discuțiilor, întâlnirilor cu interlocutorii și consultării documentelor oficiale.

Promo-LEX nu este oponent politic concurenților implicați în procesul electoral, nu este un organ de anchetă și nu își asumă obligația expresă de a proba constatările observate. Totuși, în măsura posibilităților, rapoartele observatorilor sunt însoțite de probe foto și video care pot fi puse doar la dispoziția organelor de drept în baza solicitărilor corespunzătoare și în nici un caz la dispoziția concurenților electorali. Misiunea Promo-LEX administrează platforma web www.monitor.md pe care observatorii, dar și orice cetățean pot semnală activități cu tentă electorală. Semnalările din partea cetățenilor sunt verificate de către observatorii Misiunii în cadrul următoarei vizite planificate în localitatea în care a fost înregistrată semnalarea.

Promo-LEX a desfășurat MO în cadrul Programului "Democrație, Transparență și Responsabilitate", finanțat de către Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Monitorizarea discursului instigator la ură și discriminare a fost realizată în cadrul Proiectului „Consolidarea unei platforme de dezvoltare a activismului și educației de Drepturi ale Omului în Republica Moldova”, finanțat de către Departamentul Justiție și Drepturile Omului al Fundației Soros-Moldova. Opiniile exprimate în rapoartele Promo-LEX aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

A. Referendumul local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău

În perioada 4 octombrie – 20 noiembrie 2017, Misiunea de Observare a Referendumului local privind revocarea primarului general al mun. Chișinău, prin intermediul a 5 OTL, a unui observator pe termen mediu și a unui coordonator regional, a realizat o monitorizare plenară a procedurilor și participanților la scrutin. Raportul este elaborat în baza analizei formularelor completate de observatorii Promo-LEX, și anume: a 366 formulare de vizită, a 255 formulare de eveniment și a 5 formulare de vizită la Consiliul electoral al circumscripției electorale municipale Chișinău (CECE II). În ziua referendumului observatorii Promo-LEX au fost prezenți în toate cele 307 SV deschise.

Referendumul desfășurat în mun. Chișinău a avut drept subiect revocarea primarului localității. CECE II a înregistrat doar 2 participanți la referendumul local din 19 noiembrie 2017: Partidul politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) și Partidul Liberal (PL). Concomitent, Consiliul a respins solicitarea lui Dorin Chirtoacă de a fi înregistrat ca participant la referendumul local, fiind invocate următoarele: încălcarea de către solicitant a prevederilor art. 41 din Codul electoral (depunerea personal de către candidat a dosarului de înregistrare) și necorespunderea cu prevederile hotărârii CEC nr. 1145 din 3 octombrie 2017 (lipsa persoanelor fizice în lista potențialilor participanți la referendumul local).

Analiza cadrului legal permite Misiunii să deducă o reglementare lacunară a procedurilor ce țin de organizarea și desfășurarea referendumului local. Deși Codul electoral conține un capitol aparte destinat referendumului local, în documentul nominalizat nu sunt suficient descrise un șir de proceduri care ar trebui respectate de către toți actorii electorali implicați sau chiar lipsesc. Alte acte normative care ar completa prevederile Codului, sunt, de asemenea, insuficiente ca număr și domeniu de reglementare. În acest context, Promo-LEX atrage atenția asupra faptului că există încă o multitudine de aspecte ce nu sunt supuse unei reglementări explicite și lasă loc de interpretare, ca de exemplu: statutul insuficient reglementat al participantului la referendum, inclusiv lipsa unei definiții a acestuia în Codul electoral; abordarea restrictivă privind categoriile de participanți la referendum; caracterul interpretabil al conceptului de campanie electorală în contextul referendumului; participarea la vot a militarilor în termen etc.

Organizarea și desfășurarea referendumului local privind revocarea primarului a fost asigurată prin efortul comun al CEC și CECE II. În vederea organizării și bunei desfășurări a referendumului local din 19 noiembrie 2017, CEC a adoptat 32 de hotărâri, dintre care: 16 hotărâri au fost adoptate pentru organizarea generală a procedurilor; prin alte 10 hotărâri CEC a acreditat 737 observatori naționali și 4 internaționali (dintre care 449 observatori naționali (60,92%) au fost desemnați de MO Promo-LEX); 4 hotărâri adoptate de Comisie prin care a luat act de rapoartele financiare ale participanților în campania electorală; 2 hotărâri prin care CEC a invalidat referendumul local și a dizolvat CECE Chișinău nr. 1 și BESV respective.

La adresa CEC au parvenit 5 contestații de la participanți la referendum, precum și din partea unor cetățeni activi, însă nici una nu a fost examinată în fond de către autoritate, fiind restituite autorilor. Considerăm oportun și necesar de revizuit legislația în vederea prescrierii unor mecanisme exacte de exercitare a dreptului de contestare electorală, precum și de informat concurenții și cetățenii activi privind conținutul și specificul procedurilor în așa fel, încât să fie evitate situațiile de "ping-pong" instituțional ce pot fi interpretate ca eschivare de la responsabilitate, fapt ce afectează grav legitimitatea proceselor electorale.

Circumscripția electorală și consiliul de circumscripție au fost constituite în termen. CECE II a activat fără președinte, ceea ce constituie, în opinia MO, un precedent ce afectează buna organizare a alegerilor. CECE a funcționat conform programului stabilit, iar orarul de lucru și componența

consiliului au fost publice. Conform statisticii de gen, componența CECE a fost una echilibrată (45% femei și 55% bărbați).

În vederea desfășurării referendumului local au fost constituite 307 SV, funcționalitatea cărora a fost una lacunară. Astfel, observatorii Promo-LEX au raportat că în doar 58% din birouri informația privind componența și sediul BESV a fost adusă la cunoștința publicului. În cazul a 50% din BESV, termenul-limită de alegere a conducerii biroului a fost depășit. De asemenea, din 324 de vizite efectuate la cele 307 BESV, s-a constatat că în 55 de cazuri (17% din vizite), sediul biroului era închis în timpul orelor de program.

Accesibilitatea sediilor BESV a fost una redusă. Observatorii Promo-LEX au constatat că din cele 307 SV, doar 156 SV (49%) au fost dotate cu rampe de acces. Componența BESV din perspectiva de gen este una dezechilibrată, din cei 2977 membri 75% fiind femei, iar 25% - bărbați.

MO Promo-LEX a constatat o discrepanță semnificativă pentru o perioadă scurtă de timp (1 septembrie – 3 noiembrie 2017) dintre numărul de alegători din Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA) și din listele electorale de bază. Considerăm că în astfel de situații autoritățile responsabile trebuie să vină cu explicații care să nu lase loc pentru interpretări. Listele electorale au fost recepționate cu întârziere de către circa 51,14% din SV. În 14 SV (4,56%) membrii birourilor au comunicat observatorilor despre deficiențele identificate: includerea în liste a decedaților, indicarea eronată a adresei alegătorilor, identificarea străinilor la domiciliul alegătorilor, reatribuirea anumitor adrese la alte SV etc.

Rolul APL în contextul organizării referendumului local a vizat: desemnarea membrilor organelor electorale inferioare, asigurarea locului de afișaj, identificarea sediilor SV etc. În același timp, constatăm un grad redus de conformare al APL cu prevederile legale privind publicitatea informației referitoare la organizarea procesului electoral. Astfel, potrivit observatorilor Promo-LEX, toate 23 de autorități APL au adoptat decizii privind stabilirea minimului de locuri speciale de afișaj electoral, însă decizia respectivă a fost afișată la sediul autorității doar în cazul a 2 autorități (Băcioi și Cruzești). În același context, toate aceste 23 de APL au adoptat decizii/emis hotărâri privind asigurarea locurilor speciale pentru întâlnirea candidaților cu alegătorii, însă doar 2 APL au făcut publică informația respectivă (Cruzești și Vatra).

Observatorii Promo-LEX au constatat desfășurarea a cel puțin 243 de activități de agitație electorală. În 206 cazuri este vorba despre agitație realizată de PSRM, iar în 37 de cazuri - de către PL. Cele mai frecvente au fost: distribuirea de ziare (85 cazuri), întâlniri cu alegătorii (70 cazuri), utilizarea corturilor electorale (65 cazuri) etc.

Au fost raportate 11 cazuri ce pot fi calificate drept utilizare a resurselor administrative în perioada campaniei electorale: PSRM – 5 cazuri și PL – 6.

Observatorii Promo-LEX au raportat 326 cazuri de utilizare a publicității electorale (stradală/promoțională/on-line): 282 de situații de promovare realizate de către PSRM și 44 - de către PL.

În contextul monitorizării financiare a referendumului local, MO Promo-LEX apreciază armonizarea Regulamentului privind finanțarea campaniilor electorale la noile prevederi ale Codului electoral, inclusiv a recomandărilor formulate anterior de către misiune. Sursele de finanțare ale participanților la referendum le-au constituit donațiile financiare a 173 persoane fizice în valoare totală de 2 520 330 lei (PL – 14 donatori care au donat 402 800 lei, PSRM – 159 donatori care au donat 2 117 230 lei) . Observatorii Promo-LEX au constatat o raportare mai bună în ceea ce privește aspectele ce țin de publicitatea TV în presa scrisă, publicitatea radio, chiar și cea online.

Se constată o raportare defectuoasă în privința publicității promoționale, stradale și mobile, a cheltuielilor de transport și a activităților voluntarilor. Observatorii Promo-LEX au remarcat activități de agitație electorală care indică cheltuieli neraportate adiționale celor raportate, ceea ce semnaleză în continuare un grad insuficient de transparență în reflectarea mijloacelor financiare

utilizate. Cuantumul estimat al cheltuielilor neraportate se ridică la cel puțin 683 708 lei (PSRM – 637 053 lei; PL – 46 655 lei).

Un aspect important care, în opinia MO Promo-LEX, trebuie să fie monitorizat îndeaproape, reieșind din tendințele înregistrate în ultimele campanii electorale, precum și a comportamentului concurenților electorali, este discursul instigator la ură. În contextul referendumului local, Asociația Promo-LEX a înregistrat mai multe cazuri ce pot fi calificate drept exemple de discurs instigator la ură, în care a fost vizat, în mod special, Dorin Chirtoacă: în cel puțin 5 situații discursul instigator la ură este la adresa politicianului, iar în una este vorba despre incitarea la ură din partea persoanei respective.

Din perspectiva educației civice, constatăm că reprezentanții societății civile au organizat o singură activitate sub forma unei dezbateri publice. Dezbaterile electorale organizate de către radiodifuzori au fost acceptate de PSRM și boicotate de către PL, în condițiile în care dl Dorin Chirtoacă insistă mult să se înregistreze în calitate de participant anume pentru a-și promova punctul de vedere.

Deschiderea și închiderea secțiilor de votare s-a realizat, de principiu, cu respectarea condițiilor regulamentare. Întârzieri ne semnificative au fost raportate la deschiderea a circa 14% din SV. Pe parcursul zilei votării, printre cele mai raportate incidente și cele mai importante ca impact se numără: identificarea anumitor deficiențe în funcționarea SIAS Alegeri (cel puțin 5 cazuri) și existența unor deficiențe în listele electorale (cel puțin 16 cazuri); neclarități din partea alegătorilor privind înțelegerea conținutului întrebării supuse referendumului (cel puțin 14 cazuri); urnele de vot nu au fost sigilate potrivit procedurilor legale (22 cazuri); fotografierea buletinelor de vot (10 cazuri) etc. De asemenea, în 2 din cele 307 secții (SV 111 și SV 187) membrii biroului nu le-au eliberat observatorilor câte un exemplar al procesului-verbal.

Numărarea în paralel a voturilor permite identificarea unor diferențe ne semnificative ca procent și impact ale rezultatelor finale ale MO Promo-LEX comparativ cu cele ale autorității electorale. Cu toate acestea, însăși existența acestor discrepante constituie un aspect îngrijorător, în condițiile în care calculele ar trebui să fie efectuate în baza proceselor-verbale cu același conținut.

B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017

În perioada 4 octombrie – 4 decembrie 2017, Misiunea de Observare a alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017, prin intermediul echipei centrale, a 5 observatori pe termen lung și a unui coordonator național au realizat o monitorizare pleneră a campaniei electorale a alegerilor locale noi. Raportul este elaborat în baza analizei formularelor completate de observatorii Promo-LEX, și anume: a 80 formulare de vizită, a 33 formulare de eveniment și a 33 formulare de vizită la CECE I. În ziua alegerilor (19 noiembrie și 3 decembrie 2017) OTS Promo-LEX au fost prezenți în toate SV deschise (24 și, respectiv, 11).

Alegerile au fost organizate în 10 circumscripții electorale de nivelul I. CECE I au înregistrat 29 de concurenți electorali, dintre care 4 concurenți au fost candidați independenți, iar 25 de concurenți au fost desemnați de 8 formațiuni politice, după cum urmează: PDM – 10 candidați, PSRM - 7 candidați, PN – 2 candidați, PPRM – 2 candidați, PCRM – 1 candidat, PL – 1 candidat, PNL – 1 candidat și PPEM – 1. Cei mai mulți concurenți au fost înregistrați pentru funcția de primar al or. Sîngera (mun. Chișinău) - 6 candidați, iar cei mai puțini - câte un candidat - în c. Lăpușna (r. Hîncești) și c. Plopi (r. Cantemir). Pe parcursul campaniei, 3 candidați s-au retras din cursa electorală (PPRM și PCRM), în cazul a 2 dintre care MO Promo-LEX a constatat anumite semne de intimidare și presiune.

MO Promo-LEX constată că alegerile locale noi dispun de un cadru legal mai explicit și cu mai puține proceduri și fenomene interpretabile, comparativ cu situația referendumului local. Aceasta se datorează inclusiv unei practici mai persistente în domeniu. Cu toate acestea, Misiunea de Observare atenționează asupra unor aspecte, a căror clarificare, în opinia noastră, ar îmbunătăți considerabil calitatea procesului, și anume: prezentarea certificatului de integritate în procesul de înregistrare,

fără tergiversarea procedurilor; reglementarea legală explicită a modului în care votează cetățenii cu domiciliu și reședință, cu excluderea noțiunilor și situațiilor interpretabile; votarea militarilor în termen dislocați în localitatea în care au domiciliul, respectiv, unde se desfășoară alegerile etc. Reiterăm faptul că majoritatea aspectelor problematice au caracter repetitiv, acestea fiind invocate în rapoartele anterioare de monitorizare.

În vederea organizării și desfășurării alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017, CEC a adoptat 62 de hotărâri: prin 10 hotărâri a fost stabilită data desfășurării alegerilor în cele 10 localități din țară; prin alte 30 de hotărâri au fost reglementate principalele aspecte de organizare ale procesului; alte 13 hotărâri au vizat constituirea și componența CECE; alte 7 hotărâri au vizat rapoartele financiare ale concurenților; stabilirea turului II de scrutin și a alegerilor repetate – 2 hotărâri.

În legătură cu acțiunile actorilor implicați în procesul electoral, în atenția CEC au parvenit 7 contestații din partea concurenților electorali, precum și a cetățenilor activi. Nicio contestație nu a fost examinată în fond, toate fiind respinse/restituite sau redirecționate. Ca și în cazul referendumului local, MO Promo-LEX constată o problemă privind viabilitatea și funcționalitatea mecanismului de depunere/examinare a contestațiilor. Or, restituirea și redirecționarea acestora afectează grav percepția privind integritatea procesului.

Circumscripțiile electorale, precum și consiliile de circumscripție au fost constituite cu respectarea termenilor legali. A fost respectat termenul de organizare a primei ședințe CECE I și, respectiv, de alegere a conducerii de către toate autoritățile electorale vizate. Programul de lucru a fost respectat cu anumite excepții (CECE Căpriană și Lăpușna). De asemenea, CECE I Căpriană nu a informat public despre componența și orarul său de lucru. Din perspectiva statisticii de gen, componența CECE I este una dezechilibrată: din totalul de 74 membri, 78% sunt femei, iar 22% sunt bărbați. Concomitent, constatăm că în 60% dintre cazuri funcțiile de președinte al CECE au fost deținute de bărbați. Secțiile de votare și birourile electorale ale acestora au fost constituite cu respectarea termenelor. Toate sediile au fost proprietate publică. Într-un caz (BESV nr. 20/41 din c. Lăpușna, r. Hîncești) conducerea a fost aleasă cu încălcarea termenelor. Programul de lucru a fost respectat în mod nesatisfăcător: din totalul de 59 de vizite organizate la cele 24 SV, observatorii Promo-LEX au raportat că birourile erau închise în perioada orelor de audiență în cadrul a 15 vizite (25,42%). Statistica de gen oferă un tablou disproporționat: din cei 174 membri ai BESV, 81% erau femei. Accesibilitatea sediilor este una limitată: din 24 de sedii, doar 8 SV sunt dotate cu rampe de acces (dintre care 4 se află în circumscripția Sîngera).

MO Promo-LEX a constatat implicarea membrilor BESV din circumscripția c. Berlinți, r. Briceni în acțiuni de colectare a cererilor privind votarea la locul aflării, fapt ce contravine normelor legale. Considerăm că acesta este un precedent ce afectează grav calitatea proceselor electorale și solicităm autorităților electorale superioare să nu permită diseminarea practicilor de acest gen.

Listele electorale au fost recepționate cu întârziere în cazul a 50% din BESV. Deficiențele semnalate de membrii BESV în listele electorale sunt: includerea persoanelor decedate (7 BESV) și erori de adrese (3 BESV). Comparativ cu numărul de alegători din listele electorale de bază de la scrutinul prezidențial din 2016, nu au fost raportate mari modificări.

Rolul administrației publice locale (APL) în alegerile locale noi monitorizate a ținut de activități de organizare a scrutinului. În condițiile exercitării atribuțiilor de primar de către o persoană ce asigură interimatul funcției, MO Promo-LEX constată că, de principiu, APL și-a onorat obligațiile în domeniu, contribuind la buna organizare a procesului. În cazul unei APL din 10, decizia privind stabilirea locurilor pentru afișaj electoral și al întâlniri cu alegătorii nu a fost afișată public (s. Fundurii Noi), iar în cazul alteia – nici nu a fost aprobată o astfel de decizie (c. Lăpușna). În același context, conform observatorilor Promo-LEX, doar o singură APL (c. Berlinți, r. Briceni) din cele 10 vizate nu a asigurat locuri speciale pentru întâlnirea candidaților cu alegătorii.

Conform observatorilor Promo-LEX, au fost înregistrate cel puțin 24 cazuri de activități de agitație electorală, printre cele mai frecvente tipuri de activități numărându-se: întruniri cu alegătorii (11 cazuri), distribuirea materialelor informaționale (6 cazuri), concerte (3 cazuri) etc. În funcție de concurenți, cele mai multe cazuri au fost raportate pentru: PSRM (8), PN (8) și PDM (6).

Au fost constatate 5 cazuri ce pot fi calificate drept oferire de bunuri și servicii în cadrul campaniei electorale, care au vizat candidații PDM (3 cazuri); PSRM (1 caz) și PL (1 caz). Printre bunuri și servicii se numără: repararea și darea în exploatare a edificiilor cu destinație publică, pungi cu produse alimentare și organizarea de pelerinaje.

MO Promo-LEX a raportat 37 cazuri de utilizare a publicității electorale (stradală/promoțională/online). Repartizate per concurenți, cei mai activi au fost: PDM (10), PN (8), PL și PSRM (câte 6). În același timp, au fost identificați cel puțin 4 candidați care au utilizat publicitatea promoțională cu încălcarea normelor legale.

Pe parcursul campaniei electorale, din 12 CE doar 4 și-au confirmat trezorerii la CEC și au deschis conturi "Fond electoral", ceea ce însemna că doar aceștia urmau să efectueze cheltuieli de finanțare a campaniei electorale – PDM, PN, PNL și PSRM. Totodată, din 4 candidați independenți (CI) doar 3 au prezentat la CECE I demersuri de neefectuare a cheltuielilor, în timp ce un CI, potrivit observatorilor Promo-LEX, nu a depus nici raport și nici demers de neefectuare a cheltuielilor la CECE I.

Conform constatărilor observatorilor Promo-LEX, pentru perioada 17 octombrie – 1 decembrie 2017 (turul I de scrutin), 5 concurenți electorali (PPEM, PL, PN, PSRM, C.I. Afina Scutaru) fie au utilizat fonduri pe care nu le-au declarat în totalitate, fie au omis să reflecte anumite cheltuieli în raportul lor financiar. Pentru turul II de scrutin nu au fost raportate cheltuieli nedeclarate. Cuantumul total al cheltuielilor neraportate se ridică la cel puțin 25 208 lei.

Promovarea în perioada electorală a activismului cetățenesc pentru alegerile locale noi nu este o activitate promovată intens de organizațiile societății civile. Cu toate acestea, Asociația Promo-LEX, prin componenta de educație civică și electorală, a reușit să informeze circa 3400 de alegători despre necesitatea unui vot conștient, prin activități "din ușă în ușă". De asemenea, Asociația a organizat trei dezbateri publice cu participarea a 7 candidați din 10 înscriși în cursa electorală și circa a 260 de cetățeni cu drept de vot.

Organizarea alegerilor locale noi a fost un proces mai puțin mediatizat decât referendumul local din mun. Chișinău. De principiu, au fost reflectate doar două etape ale procedurii de organizare și desfășurare a alegerilor: adoptarea de către CEC a deciziei privind desfășurarea alegerilor locale noi (cel puțin 16 site-uri naționale și 3 regionale); desfășurarea zilei alegerilor (cel puțin 10 site-uri naționale și 2 regionale). Comparativ cu alegerile locale din 14 mai 2017, constatăm un interes mai mare din partea mass-mediei online pentru subiectul alegerilor locale noi.

Deschiderea și închiderea secțiilor de votare în zilele alegerilor s-au realizat, de principiu, cu respectarea condițiilor regulamentare. Pe parcursul zilei votării, printre cele mai raportate incidente și cele mai importante ca impact se numără: prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta sau în perimetrul de 50 de metri ai secției de votare (33 cazuri); situații ce pot fi calificate drept oferire de recompense materiale sau bănești alegătorilor (4 cazuri); transportarea organizată a alegătorilor, deficiențe în listele electorale, fotografierea buletinelor de vot și votarea nejustificată în grup (câte 3 cazuri fiecare).

Numărarea în paralel a rezultatelor de către MO Promo-LEX denotă că diferențele identificate au fost neesențiale și fără impact asupra rezultatelor finale. Cu toate acestea, faptul că există discrepanțe, în condițiile în care calculele ar trebui să se facă în baza acelorași procese-verbale, ar putea stârni o anumită îngrijorare cu privire la posibilele redactări ale proceselor-verbale, după ce au fost înmânate observatorilor.

I. CADRUL LEGAL

Referendumul local. Analiza cadrului legal permite MO Promo-LEX să constate o reglementare lacunară a procedurilor privind organizarea și desfășurarea referendumului local. Deși Codul electoral conține un capitol aparte destinat referendumului local, un șir de proceduri care ar trebui respectate de către toți actorii electorali implicați nu sunt suficient descrise sau chiar lipsesc din documentul nominalizat. Alte acte normative, care ar completa prevederile Codului, sunt, de asemenea, insuficiente ca număr și domeniu de reglementare. În acest context, Asociația Promo-LEX atrage atenția asupra faptului că încă există o multitudine de aspecte ce nu sunt supuse unor reglementări explicite și lasă loc de interpretare, ca de exemplu: statutul insuficient reglementat al participantului la referendum, inclusiv lipsa unei definiții a acestuia în Codul electoral; abordarea restrictivă privind categoriile de participanți la referendum; caracterul interpretabil al conceptului de campanie electorală în contextul referendumului; participarea la vot a militarilor în termen etc.

Alegerile locale noi dispun de un cadru legal mai explicit și cu mai puține proceduri și fenomene interpretabile, comparativ cu situația referendumului local. Aceasta se datorează inclusiv unei practici mai persistente în domeniu. Cu toate acestea, MO Promo-LEX atenționează asupra unor aspecte, a căror clarificare, în opinia noastră, ar îmbunătăți considerabil calitatea procesului, și anume: prezentarea certificatului de integritate în procesul de înregistrare, fără tergiversarea procedurilor; reglementarea legală explicită a modului în care votează cetățenii cu domiciliu și reședință, cu excluderea noțiunilor și situațiilor interpretabile; votarea militarilor în termen dislocați în localitatea în care au domiciliul, respectiv, unde se desfășoară alegerile etc. Reiterăm faptul că majoritatea aspectelor problematice cu referință la cadrul legal al alegerilor locale noi au caracter repetitiv, acestea fiind invocate în rapoartele anterioare de monitorizare.

A. Referendumul local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău

1.1. Contextul legal

În sens larg, referendumul este votul poporului privind cele mai importante probleme ale vieții statului și ale societății. Ca formă a referendumului, referendumul local reprezintă consultarea cetățenilor în probleme de interes deosebit pentru sat (comună), sector, oraș (municipiu), raion, unitate administrativ-teritorială cu statut special. Revocarea primarului satului (comunei), sectorului, orașului (municipiului) se efectuează, de asemenea, prin referendum local. Articolul 177 din Codul electoral reiterează în acest sens că, pe lângă problemele care au o importanță deosebită pentru localitatea respectivă, referendumul local poate fi supusă și revocarea primarului, atunci când acesta nu respectă interesele comunității locale, nu exercită în mod adecvat atribuțiile de ales local prevăzute de lege, încalcă normele morale și etice.

Voința a 10 la sută din numărul cetățenilor cu drept de vot care domiciliază pe teritoriul municipiului Chișinău a și servit drept temei pentru organizarea referendumului din 19 noiembrie 2017 privind revocarea primarului general al municipiului.

La 12 septembrie 2017, *Consiliul Municipal Chișinău a adoptat Decizia nr. 8/2 prin care a propus Comisiei Electorale Centrale desfășurarea pe data de 19 noiembrie 2017 a referendumului local pentru revocarea din funcție a primarului general al municipiului Chișinău, Dorin Chirtoacă. Au fost formulate următoarele întrebări preconizate a fi supuse referendumului: „Susțineți revocarea primarului general al municipiului Chișinău, dl Dorin Chirtoacă?”, și varianta în limba rusă:*

„Поддерживаете ли вы отзыв генерального примаира Муниципия Кишинэу, г-на Дорина Киртоакэ?”.

Drept urmare, în temeiul atribuției prevăzute la art. 179 din Codul electoral, organul electoral superior a adoptat Hotărârea nr. 1122 din 19 septembrie 2017 prin care a stabilit pentru data de 19 noiembrie 2017 desfășurarea referendumului local privind revocarea domnului Dorin Chirtoacă din funcția de primar general al municipiului Chișinău.

1.2. Aspecte problematice privind implementarea cadrului legal reflectate în rapoartele intermediare

Pe parcursul campaniei pentru referendumul local, MO Promo-LEX a identificat și prezentat în rapoartele sale intermediare mai multe aspecte problematice de natură legală:

- *Înregistrarea participanților la referendum*². Cu referire la subiecții ce pot fi înregistrați pentru promovarea unei opțiuni în cadrul referendumurilor, Asociația Promo-LEX își exprimă îngrijorarea în legătură cu limitarea acestui drept, efectiv, doar pentru partidele politice. Noțiunii de “participant la referendum” propusă de CEC în Instrucțiunea privind modul de participare a partidelor politice și a altor organizații social-politice la campania electorală pentru referendumul republican, care nu se regăsește în Codul electoral și nu are o definiție explicită în lege, trebuie să-i fie atribuit un sens mai larg care să includă și alți actori decât partidele politice: cetățeni, blocuri electorale sau grupuri de inițiativă.

- *Situația alegătorilor care dețin concomitent și domiciliu și reședință în contextul referendumului local*³. Referendumul local și alegerile locale sunt două tipuri de scrutin similare din punct de vedere al organizării și desfășurării, dar și al însemnătății lor pentru localitate. Totodată, pentru alegerile locale a fost instituită o regulă specială (art. 123), care prevede că la alegerea consiliului local și a primarului nu participă alegătorii care nu domiciliază în unitatea administrativ-teritorială respectivă. În sensul unificării reglementărilor proceselor electorale, Asociația Promo-LEX atrage atenția asupra faptului că o normă similară ar trebui să se regăsească și la capitolul “Referendumul local”. Aceasta urmează, însă, la fel ca și cea de la art. 123, să acorde prioritate fie domiciliului alegătorului, fie reședinței lui.

- *Utilizarea certificatului pentru drept de vot*⁴. Analizând în ansamblu normele din Codul electoral care se referă la certificatul pentru drept de vot, Misiunea de Observare Promo-LEX a constatat, de fapt, lipsa unei definiții clare a acestui mecanism de votare, a rolului lui în procesul electoral și a subiecților cărora îi este destinat.

² Raportul nr. 1 - Misiunea de Observare a Referendumului local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău și a Alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017 (în continuare Raportul nr. 1), p. 11.

<https://promolex.md/10708-raportul-nr-1-misiunea-de-observare-a-referendumului-local-privind-revocarea-primarului-general-al-municipiului-chisinau-si-a-alegerilor-locale-noi-din-19-noiembrie-2017/?lang=ro>

³ Raportul nr.1. (p.13) <https://promolex.md/10708-raportul-nr-1-misiunea-de-observare-a-referendumului-local-privind-revocarea-primarului-general-al-municipiului-chisinau-si-a-alegerilor-locale-noi-din-19-noiembrie-2017/?lang=ro>

⁴ Raportul nr. 2 - Misiunea de Observare a Referendumului local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău și a Alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017 (în continuare Raportul nr. 2), p. 10 <https://promolex.md/10808-raport-nr-2-misiunea-de-observare-a-referendumului-local-privind-revocarea-primarului-general-al-municipiului-chisinau-si-a-alegerilor-locale-noi-din-19-noiembrie-2017/?lang=ro>

1.3.1. Întemeierea legală a Circularelor difuzate de CEC

În vederea evitării interpretării eronate a Codului electoral și aplicării diferite a legii în procesul de organizare și desfășurare a referendumului local din 19 noiembrie 2017, CEC a difuzat 3 circulare prin care a venit cu detalieri asupra modului în care organele electorale inferioare trebuie să procedeze în aplicarea unor proceduri electorale. Alte 5 circulare au fost difuzate în contextul alegerilor locale noi din aceeași dată.

Reținem că art. 22 alin. (1) lit. c) din Codul electoral prevede că CEC elaborează regulamente și instrucțiuni menite să perfecționeze procedurile electorale. Nici Codul electoral, nici Regulamentul cu privire la activitatea Comisiei Electorale Centrale nu conțin prevederi care s-ar referi expres la circulare ca acte în sine. În mod similar, în textul circularilor difuzate cu ocazia scrutinelor din 19 noiembrie 2017, Comisia nu a făcut trimitere la careva norme pe care s-ar întemeia acestea.

Totodată, la art. 26 alin. (1) lit. a) Codul electoral stabilește că în exercitarea atribuțiilor sale în perioada electorală, CEC coordonează activitatea tuturor organelor electorale în vederea pregătirii și desfășurării alegerilor în condițiile codului electoral. De asemenea, conform art. 22 alin. (2) din Cod, în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor, Comisia conlucrează cu întreprinderi și instituții de stat, autorități publice centrale și locale, mijloace de informare în masă, precum și cu asociații obștești.

Având în vedere atribuțiile CEC menționate supra, difuzarea circularilor ar reieși din acestea și s-ar încadra în acest sens drept instrumente de exercitare a funcțiilor Comisiei. Cu toate acestea, o reglementare expresă a circularilor, ca acte ale organului electoral superior, ar fi una binevenită și le-ar oferi și o putere juridică determinată.

MO Promo-LEX salută difuzarea de către CEC a circularilor în perioada electorală și se pronunță pentru consolidarea întemeierii legale a acestora, dar în același timp, susține că acestea trebuie să rămână acte de îndrumare, detalieri și explicare a procedurilor electorale și să nu instituie norme primare, care ar lipsi din Codul electoral sau Regulamentele CEC sau ar contraveni acestora.

1.3.2. Norme incerte referitoare la regulile de sigilare a urnelor de vot

În cadrul monitorizării referendumului local din 19 noiembrie 2017, MO Promo-LEX a constatat multiple cazuri în care urnele de vot staționare erau sigilate doar cu 2 sigilii.

Instrucțiunea cu privire la asigurarea infrastructurii secției de votare prevede la p. 26 că securizarea urnelor de vot se realizează prin sigilare. Urnele de vot staționare și urnele de vot mobile *trebuie să aibă posibilitatea de a fi sigilate* prin intermediul a 4 și, respectiv, 2 sigilii de tip colier cu autoblocare. Codul aplicat pe sigilii se va indica în procesul-verbal privind pregătirea secției de votare.

Considerăm expresia “trebuie să aibă posibilitatea de a fi sigilate” una interpretabilă și deci, una potențial defectuoasă, întrucât sigilarea incompletă a urnei de vot poate fi o cauză a manipulărilor cu buletinele de vot.

În acest sens, recomandăm modificarea Instrucțiunii citate în vederea includerii unor prevederi exprese referitoare la procedura de sigilare a urnelor și numărul obligatoriu al sigiliilor aplicate.

B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017

1.1. Contextul legal

În baza temeiurilor legale de organizare a alegerilor locale noi prevăzute la art. 139 alin. (1) din Codul electoral, CEC a luat act de circumstanțele constatate în unele localități și a adoptat hotărâri cu privire la stabilirea datei de 19 noiembrie 2017 drept zi de desfășurare a alegerilor locale noi ale primarului în 10 localități. Cu referire la circumstanțele constatate, menționăm că din 10 primari ale căror funcții au devenit vacante 6 au depus cereri de demisie, 1 primar este în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile pe motiv de boală, iar 3 primari au decedat.

1.2. Aspecte problematice privind implementarea cadrului legal reflectate pe parcursul perioadei electorale⁵

- *Participarea militarilor în termen cu domiciliu în localitatea unde se desfășoară alegerile locale noi.* Situația la care ne referim este legată de dreptul militarilor de a vota la alegerile locale și, în acest sens, art. 123 alin. (1) din Codul electoral stabilește că *“la alegerile locale nu participă militarii care își satisfac serviciul militar în termen”*. În opinia Promo-LEX, însă, alta ar fi situația în cazul militarilor în termen care au domiciliul în localitatea în care este dislocată unitatea militară și, respectiv, au loc alegeri locale. Altfel spus, aceștia ar trebui să fie admisi la procesul electoral.
- *Votarea cetățenilor cu domiciliu și reședință valabile în ziua alegerilor locale.* Misiunea Promo-LEX de Observare a alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017 reiterează în mod repetat o reglementare incertă și pasibilă de interpretări privind restricțiile de exercitare a dreptului la vot în cazul alegătorilor care dețin concomitent domiciliu și reședință. Considerăm că reglementarea legală clară a modului în care votează cetățenii cu domiciliu și reședință valabile concomitent în ziua alegerilor și a celor fără domiciliu și reședință este imperios necesară nu doar pentru uniformizarea cadrului legal, ci și pentru a evita interpretarea normelor și adoptarea unor decizii de soluționare temporară a problemei.
- *Prezentarea pentru înregistrare în calitate de concurent a certificatului de integritate eliberat de Autoritatea Națională de Integritate.* Urmare a modificărilor aduse Codului electoral prin Legea nr. 154 din 20 iulie 2017, intrată în vigoare la 21 iulie 2017, pe lângă actele care erau tradițional necesare pentru înregistrarea candidaților, mai nou, candidatul prezintă personal *certificatul de integritate la CEC sau CECE*. Alegerile locale noi au demonstrat că autoritățile pot întâmpina dificultăți în aplicarea normei. Urmare a practicii curente, precum și în contextul viitoarelor alegeri parlamentare, MO Promo-LEX consideră că autoritățile electorale și celelalte instituții publice implicate trebuie să fie pregătite să facă față noilor provocări procedurale pentru a nu tergiversa procesul de înregistrare a concurenților.

⁵ Raportul nr. 1 (p.15) <https://promolex.md/10708-raportul-nr-1-misiunea-de-observare-a-referendumului-local-privind-revocarea-primarului-general-al-municipiului-chisinau-si-a-alegerilor-locale-noi-din-19-noiembrie-2017/?lang=ro>

II. ORGANELE ELECTORALE

Referendumul local. Organizarea și desfășurarea referendumului local privind revocarea primarului a fost asigurată prin efortul comun al CEC și CECEM. În vederea organizării și bune desfășurări a referendumului local din 19 noiembrie 2017, CEC a adoptat 32 de hotărâri relevante procesului democratic preconizat. La adresa CEC au parvenit 5 contestații de la participanți la referendum, precum și din partea unor cetățeni activi, însă niciuna nu a fost examinată în fond de către autoritate.

Circumscripția electorală și consiliul de circumscripție au fost constituite în termen. CECE a activat conform programului stabilit, iar orarul de lucru și componența consiliului au fost făcute public. Din punctul de vedere al statisticii de gen, componența CECE a fost una echilibrată (45% femei și 55% bărbați).

Au fost constituite 307 SV. Funcționalitatea acestora a fost una lacunară, informația privind componența și sediul BESV a fost adusă la cunoștința publicului în doar 58% din birouri. În cazul a 50% din BESV, a fost depășit termenul-limită de alegere a conducerii biroului. De asemenea, din 324 de vizite efectuate la cele 307 BESV, s-a constatat că în 55 de cazuri (17% din vizite), sediul biroului era închis în timpul orelor de program. Observatorii Promo-LEX au constatat că din cele 292 SV vizitate, doar 137 SV (47%) erau dotate cu rampe de acces. Componența BESV din perspectiva de gen este una dezechilibrată, din cei 2977 membri, 75% fiind femei, iar 25% - bărbați.

Alegeri locale noi. În vederea organizării și desfășurării alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017, CEC a adoptat 62 de hotărâri relevante procesului. În legătură cu acțiunile actorilor implicați în procesul electoral, în adresa CEC au parvenit 7 contestații. Nicio contestație nu a fost examinată în fond de către CEC, toate fiind respinse/restituite sau redirectionate.

Circumscripțiile electorale, precum și consiliile de circumscripție au fost constituite cu respectarea termenilor legali. Programul de lucru a fost respectat cu anumite excepții (CECE Căpriană și Lăpușna). Din perspectiva statisticii de gen, componența CECE I era una dezechilibrată: din totalul de 74 de membri, 78% erau femei, iar 22% - bărbați.

Secțiile de votare și birourile electorale ale acestora au fost constituite cu respectarea termenelor. Programul de lucru, însă, a fost respectat în mod nesatisfăcător: din totalul de 59 de vizite organizate la cele 24 SV, birourile erau închise în perioada orelor de audiență în cadrul a 15 vizite (25,42%). Statistica de gen oferă, de asemenea, un tablou disproporționat: din cei 174 membri ai BESV, 81% au fost femei. Accesibilitatea sediilor era una limitată: din 24, doar 8 SV erau dotate cu rampe de acces. Listele electorale au fost recepționate cu întârziere în cazul a 50% din BESV. Deficiențele semnalate de membrii BESV se refereau la: includerea persoanelor decedate (7 BESV) și erori de adrese (3 BESV).

MO Promo-LEX a constatat implicarea membrilor BESV din circumscripția c. Berlinți, r. Briceni în acțiuni de colectare a cererilor privind votarea la locul aflării, fapt ce contravine normelor legale.

A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chișinău

2.1. Hotărâri ale Comisiei Electorale Centrale

2.1.1. Prezentare generală

În vederea organizării și bune desfășurări a referendumului local din 19 noiembrie 2017, pe parcursul perioadei electorale, CEC a adoptat 32 de hotărâri relevante procesului democratic preconizat, dintre care: 16 hotărâri au vizat proceduri generale de organizare și desfășurare a referendumului; prin alte 10 hotărâri, CEC a acreditat observatori naționali și internaționali pentru monitorizarea referendumului local din data de 19 noiembrie 2017; 4 hotărâri prin care Comisia a luat act de rapoartele financiare ale participanților în campania electorală a referendumului local; 2 hotărâri prin care, ulterior desfășurării scrutinului și constatării rezultatelor acestuia, CEC a invalidat referendumul local și a dizolvat CECE II Chișinău și BESV.

2.1.2. Contestații

În total, în perioada monitorizată, la adresa CEC au parvenit 5 contestații de la participanți la referendum, precum și din partea unor cetățeni activi. Menționăm că nicio contestație nu a fost examinată în fond, toate fiind restituite depunătorilor. Subiectele invocate în contestații au vizat: acțiunile/inacțiunile organelor electorale inferioare (4 contestații) și activitatea participanților la referendum (o contestație).

Considerăm oportună și necesară revizuirea legislației în vederea prescrierii unor mecanisme exacte de exercitare a dreptului la contestare electorală, precum și informarea concurenților și cetățenilor activi în ceea ce privește conținutul și specificul procedurilor în așa fel, încât să fie evitate situațiile de "ping-pong" instituțional ce pot fi interpretate ca eschivare de la responsabilitate, fapt ce afectează grav legitimitatea proceselor electorale, aspecte subliniate și de Curtea Constituțională.

2.1.3. Constituirea circumscripției electorale de nivelul II și a Consiliului electoral al circumscripției electorale municipale Chișinău nr. 1

Atât circumscripția electorală, cât și Consiliul de circumscripție au fost constituite în termenul prevăzut de legislație și Programul calendaristic al CEC pentru realizarea referendumului local. Astfel, prin dispoziția nr. 943-d din 29 septembrie 2017, Consiliul municipal Chișinău a propus constituirea circumscripției electorale municipale Chișinău de nivelul II. În rezultat, prin hotărârea nr. 1146 din 3 octombrie 2017, CEC a constituit circumscripția electorală municipală Chișinău nr. 1.

De asemenea, la 10 octombrie 2017, CEC a adoptat hotărârea nr. 1173 prin care a fost constituit CECM Chișinău nr. 1, cu o componență nominală de 11 membri. Concomitent, potrivit art. 188, alin. (3) din Codul Electoral, președintele CECM Chișinău nr. 1 pentru desfășurarea referendumului local este ales de către Consiliul municipal Chișinău. Menționăm că până la sfârșit CECM Chișinău nr. 1 a activat fără președinte, acesta nefiind ales de Consiliul municipal Chișinău.

2.1.4. Alte aspecte ale conlucrării cu organele electorale inferioare

Difuzarea circularilor. În vederea evitării interpretării eronate a Codului electoral și aplicării diferite a legii, CEC a difuzat pentru CECE II Chișinău și BESV 3 circulare cu detalieri privind următoarele aspecte:

- subiecții care pot vota în cadrul referendumului local și restricțiile în acest sens, precum și actele de identitate în baza cărora se poate vota;
- modul de împachetare, sigilare și transmitere a documentelor și materialelor;
- modalitatea votării în circumscripția electorală orășenească Sîngera nr. ¼.

Raportul dintre numărul de alegători din Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA) și din listele electorale de bază. În opinia MO Promo-LEX autoritățile trebuie să dea dovadă de mai multă deschidere și comunicare pro activă în vederea explicării diferențelor ce apar în perioade scurte de timp în ceea ce privește numărul de alegători din RSA și cel din listele electorale de bază. Prin contrapunerea datelor din listele electorale de bază în mun. Chișinău și a datelor din Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA), semnalăm diferențe considerabile: 18 713 alegători în 2016 (în contextul alegerilor prezidențiale) și 17 368 în 2017 (în contextul referendumului local)⁶.

⁶ Raport nr. 2 (p.13-14) <https://promolex.md/10808-raport-nr-2-misiunea-de-observare-a-referendumului-local-privind-revocarea-primarului-general-al-municipiului-chisinau-si-a-alegerilor-locale-noi-din-19-noiembrie-2017/?lang=ro>

2.2. Activitatea consiliului electoral al circumscripției electorale municipale Chișinău nr. 1

2.2.1. Programul de lucru CECEM Chișinău nr. 1

În perioada 17 octombrie – 17 noiembrie 2017, cu excepția zilelor de odihnă, observatorii Promo-LEX au efectuat 5 vizite la CECE II. În rezultat, s-a constatat că acesta activa conform graficului de lucru aprobat (oficiul era deschis). De asemenea, s-a raportat aducerea la cunoștință publică a componenței și sediului său de către CECE II, potrivit termenului legal.

2.2.2. Înregistrarea participanților pentru referendumul local

CECE Chișinău a înregistrat 2 participanți la referendumul local privind demiterea primarului:

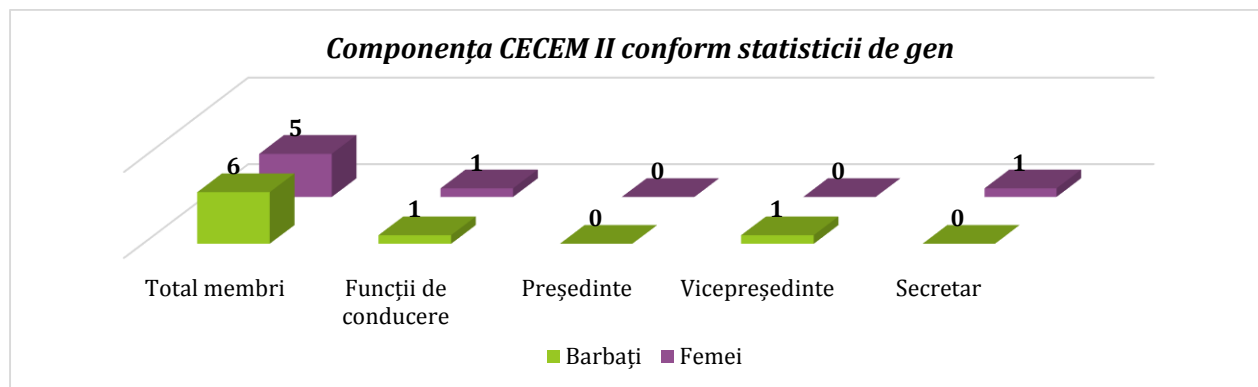
- 1) PSRM, prin hotărârea nr. 5 din 12 octombrie 2017 (declarația privind opțiunea aleasă – “pentru”);
- 2) PL, prin hotărârea nr. 10 din 22 octombrie 2017 (declarația privind opțiunea aleasă – “contra”).

Concomitent, prin hotărârea nr. 9 din 19 octombrie 2017 a CECEM Chișinău nr. 1, a fost respinsă solicitarea dlui Dorin Chirtoacă de a fi înregistrat ca participant la referendumul local. Motivele invocate au fost: încălcarea de către solicitant a prevederilor art. 41 din Codul Electoral (depunerea *personal* de către candidat a dosarului de înregistrare); necorespunderea prevederilor hotărârii CEC nr. 1145 din 3 octombrie 2017 (lipsa *persoanelor fizice* în lista potențialilor participanți la referendumul local).

2.2.3. Componența CECE II Chișinău din perspectiva statisticii de gen

La desemnarea membrilor în cadrul CECEM II, MO Promo-LEX a evaluat nivelul de respectare a Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Astfel, s-a constatat că în cadrul CECE II, din totalul de 11 membri, 45% sunt femei, iar 55% sunt bărbați (a se vedea Graficul nr. 1). Concomitent, constatăm că funcția de Președinte al CECEM a rămas vacantă.

Graficul nr. 1

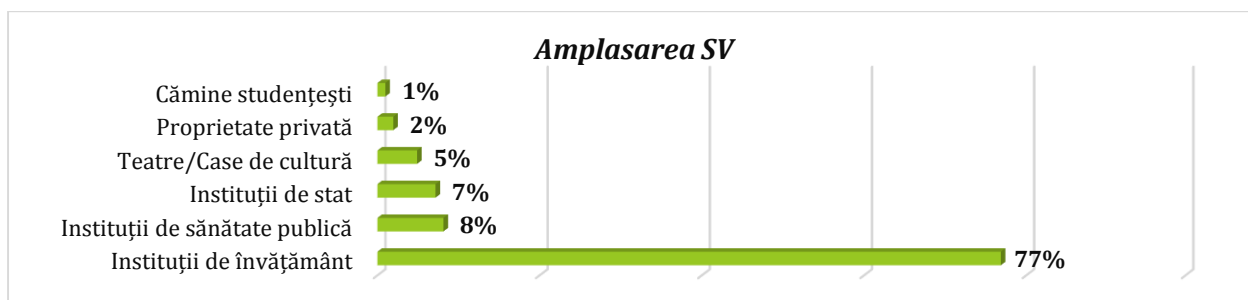

2.2.4. Constituirea secțiilor de votare

CECE II Chișinău a constituit secțiile de votare cu respectarea termenului-limită de constituire a SV. Astfel, în baza hotărârii nr. 7 din 18 octombrie 2017, CECE Chișinău nr. 1 a constituit 307 SV, cu 5 mai puține decât pentru alegerile prezidențiale din 2016 (sectorul Centru).

În ceea ce privește amplasarea sediilor SV, potrivit observatorilor Promo-LEX, 301 sedii ale SV au fost deschise în locații - proprietate publică (a se vedea Graficul nr. 3), iar 6 sedii ale SV au fost deschise în locații - proprietate privată. Astfel, din totalul de 307 SV, cele mai multe (236) au fost amplasate în sediile instituțiilor de învățământ (școli, licee, grădinițe), urmate de cele amplasate în instituțiile de sănătate publică (25 SV) și în instituțiile de stat (22 SV).

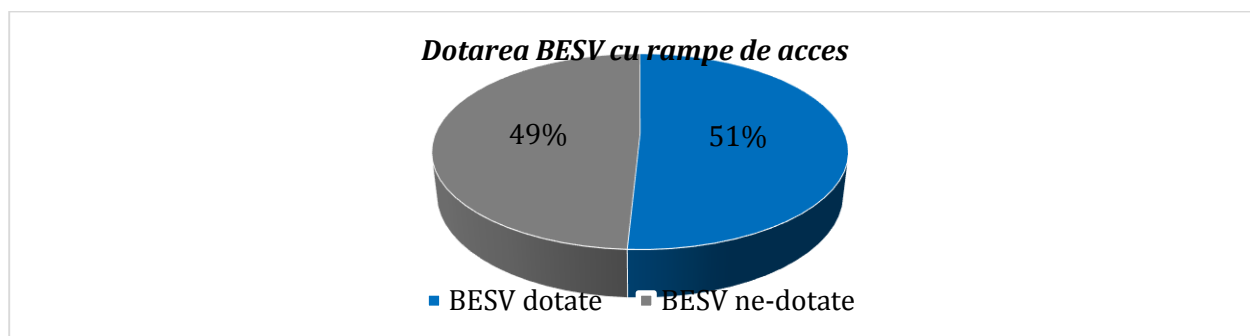
Graficul nr. 2

Comparativ cu alegerile prezidențiale din octombrie-noiembrie 2016, 11 SV și-au modificat amplasarea (5 din sectorul Botanica, 4 – din sectorul Buiucani, 1 – din sectorul Centru și, respectiv, 1 din or. Durlăști).

Un subiect aparte se referă la accesibilitatea sediilor SV. Observatorii Promo-LEX au constatat că din cele 307 SV, doar 156 SV (49%) erau dotate cu rampe de acces (a se vedea Graficul nr. 3).

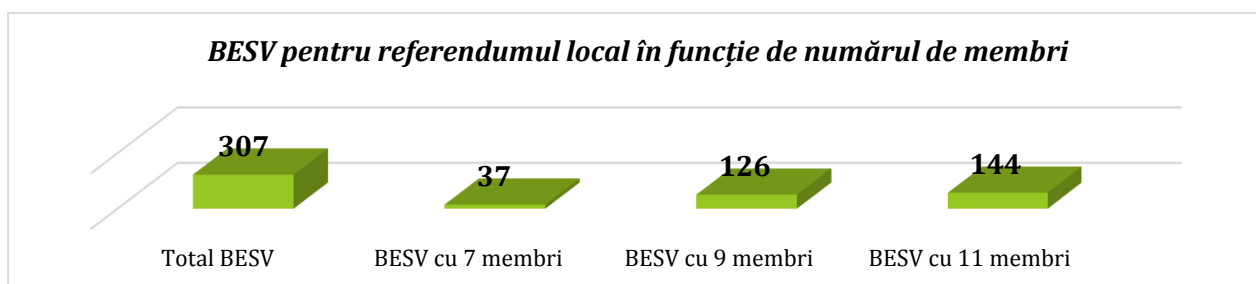
Graficul nr. 3

2.2.5. Constituirea birourilor electorale ale secțiilor de votare și modificarea componenței

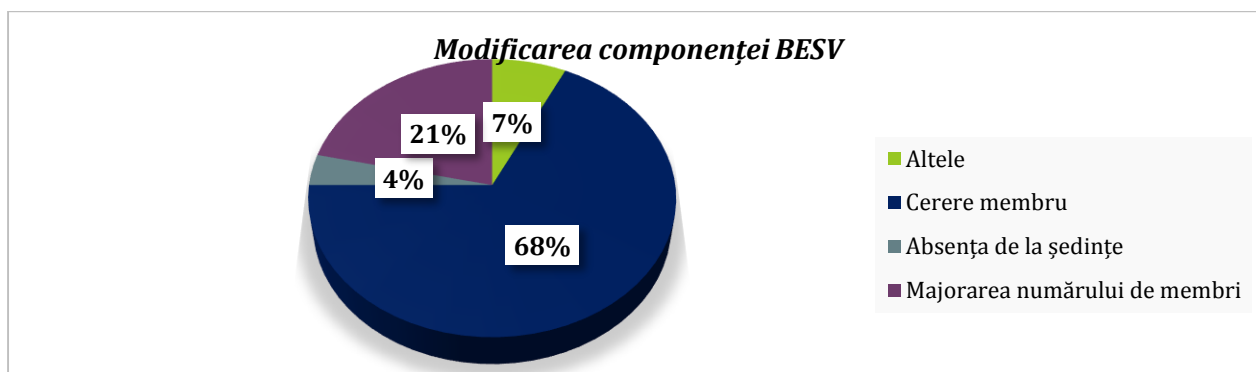
Procedurile și termenii legali privind constituirea BESV au fost respectate. Astfel, prin hotărârea nr. 13 din 26 octombrie 2017 a CECE II Chișinău au fost constituite 307 birouri electorale, dintre care 47% au fost constituite din câte 11 membri, 41% - din câte 9 membri și, respectiv, 12% - din câte 7 membri (a se vedea Graficul nr. 4).

Graficul nr. 4

În baza datelor furnizate de către 270 SV deschise la momentul vizitei, observatorii Promo-LEX au raportat schimbări în componența numerică a 28 de BESV-uri, unde motivele de bază au fost cererea de demisie depusă de membrii BESV (68%, fie din motive personale, fie din motive de incompatibilitate cu funcția de membru al organului electoral) și majorarea numărului de membri BESV (21%) (a se vedea Graficul nr. 5).

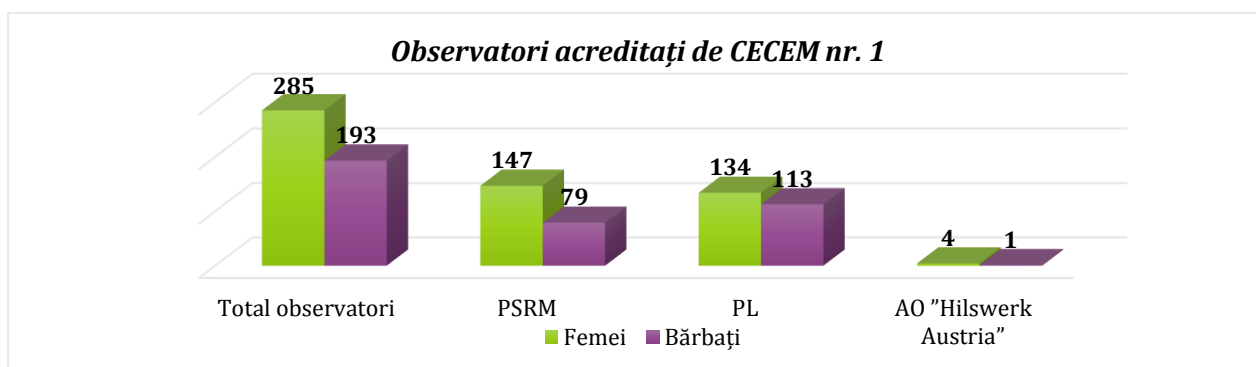
Graficul nr. 5

2.2.6. Înregistrarea reprezentanților cu drept de vot consultativ și acreditarea observatorilor

Pentru perioada referendumului local, potrivit MO Promo-LEX, cei doi participanți – PSRM și PL – la referendum au desemnat câte un reprezentant al formațiunii în cadrul CECE II Chișinău. De asemenea, conform observatorilor Promo-LEX, CECE II Chișinău a eliberat acreditări pentru 478 de observatori (a se vedea Graficul nr. 6).

Graficul nr. 6

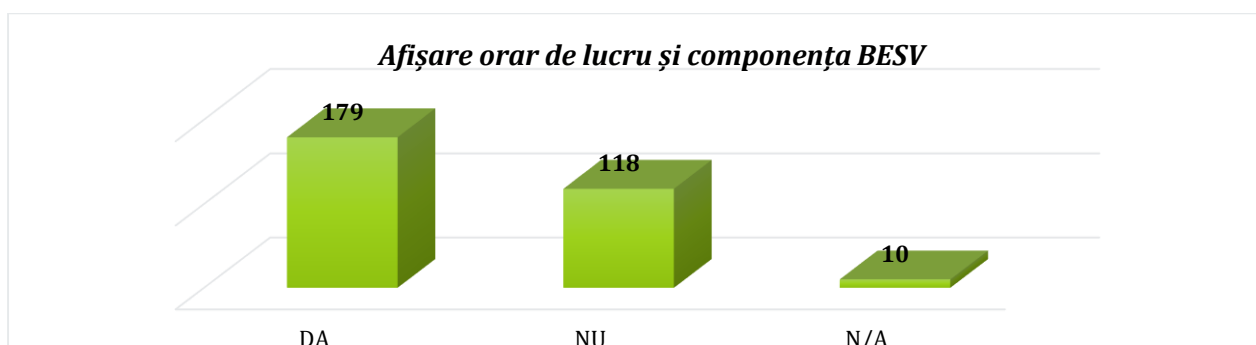

2.3. Funcționalitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare

2.3.1. Programul de lucru al BESV

În conformitate cu prevederile art. 188, alin. (6) din Codul Electoral, în decursul a 2 zile de la data constituirii, BESV trebuie să aducă la cunoștință publică componența și sediul său, precum și modul de contactare. Observatorii Promo-LEX au raportat că prevederea respectivă a fost respectată de 58% din BESV (a se vedea Graficul nr. 7).

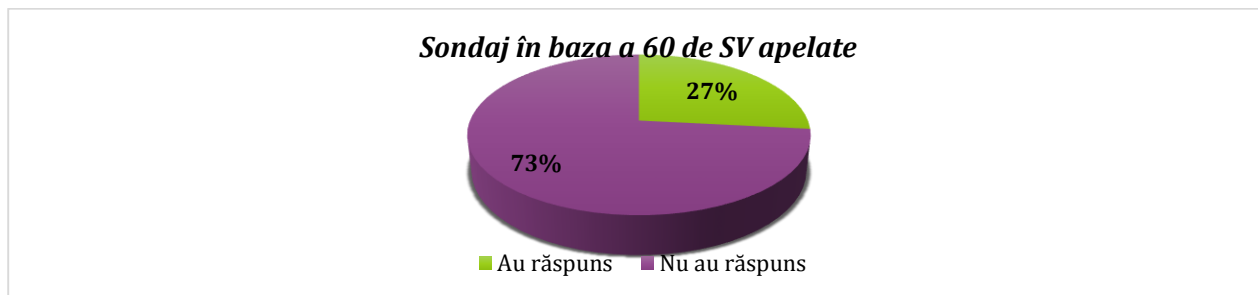
Graficul nr. 7

În perioada 30 octombrie – 17 noiembrie 2017, cu excepția zilelor de odihnă, observatorii Promo-LEX au efectuat 324 de vizite la cele 307 BESV. În rezultat, s-a constatat că în 55 cazuri (17% din vizite), oficiul BESV era închis. Menționăm că la unele BESV, care la momentul primei vizite erau închise, au fost efectuate vizite repetate.

De asemenea, la data de 13, respectiv 16 noiembrie 2017, observatorii Promo-LEX au contactat telefonic 60 de SV pe parcursul programului de activitate al acestora. Au fost selectate secțiile de votare, începând cu SV nr. 3 și, respectiv, 6, prin aplicarea pasului de numărare 10. În timpul verificării telefonice, din totalul de 60 de SV apelate, au răspuns doar 16. Constatăm, iarăși, o nerespectare a programului de lucru (a se vedea Graficul 8).

Graficul nr. 8.

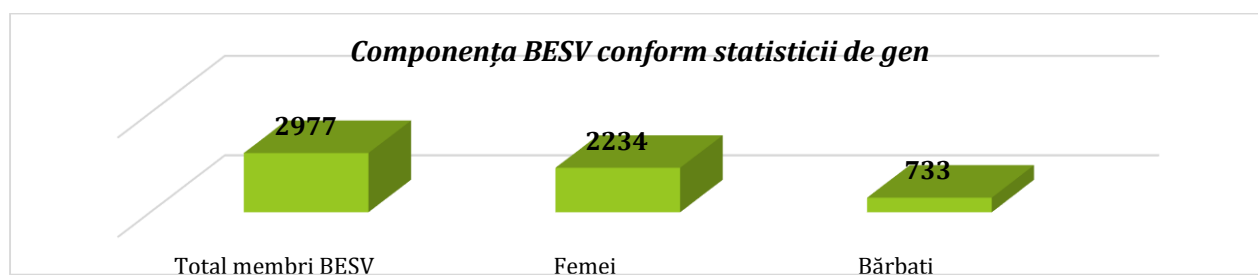

Din totalul de 16 SV chestionate, 14 erau dotate cu agent termic (87,50%), 15 (93,75%) erau conectate la internet și aveau suficientă iluminare.

2.3.2. Componenta BESV din perspectiva statisticii de gen

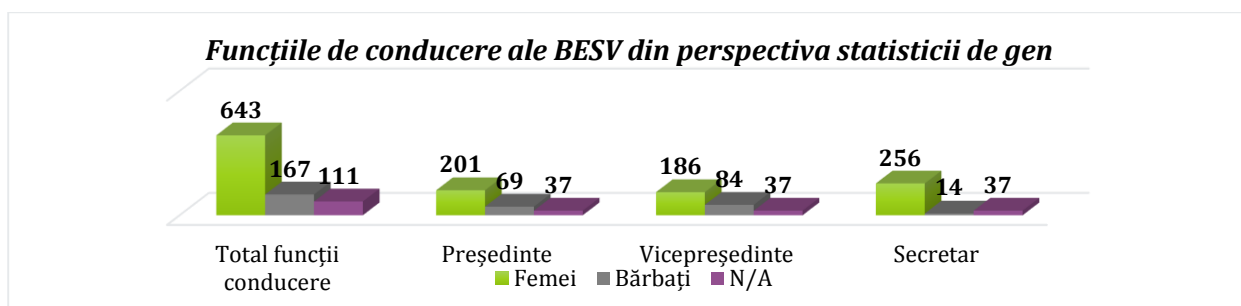
MO Promo-LEX a evaluat nivelul de respectare a Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați la desemnarea membrilor în cadrul BESV. Astfel, s-a constatat că în cadrul BESV (create prin hotărârea nr. 13 din 26 octombrie 2017 a CECE II Chișinău), din cei 2977 membri, 75% erau reprezentate de femei, iar 25% - de bărbați (a se vedea Graficul nr. 9).

Graficul nr. 9

Concomitent, din aceeași perspectivă, au fost analizate și funcțiile de conducere din cadrul BESV. În rezultat, s-a constatat că în 79% din funcțiile de conducere au fost desemnate femei, iar în 21% - bărbați (270 SV verificate, 37 - închise) - a se vedea Graficul nr. 10.

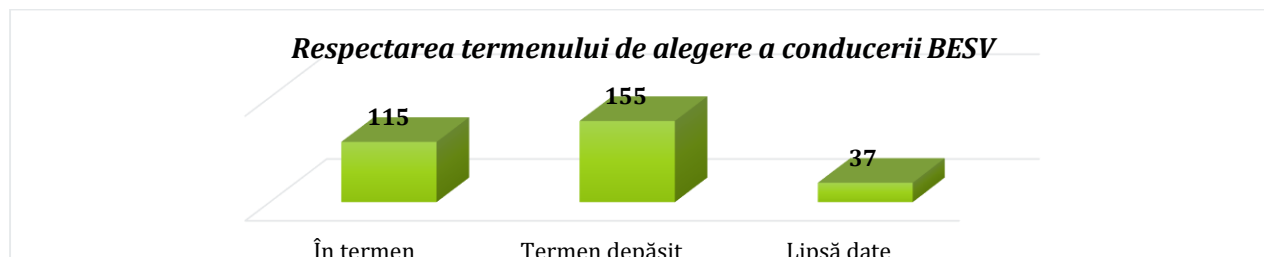
Graficul nr. 10

2.3.4. Respectarea termenului de alegere a conducerii BESV

În conformitate cu informația furnizată de observatorii Promo-LEX, constatăm că în cazul a 50% din BESV, a fost depășit termenul-limită prevăzut de legislație (în decursul a 2 zile de la data constituirii BESV - a se vedea Graficul nr. 11).

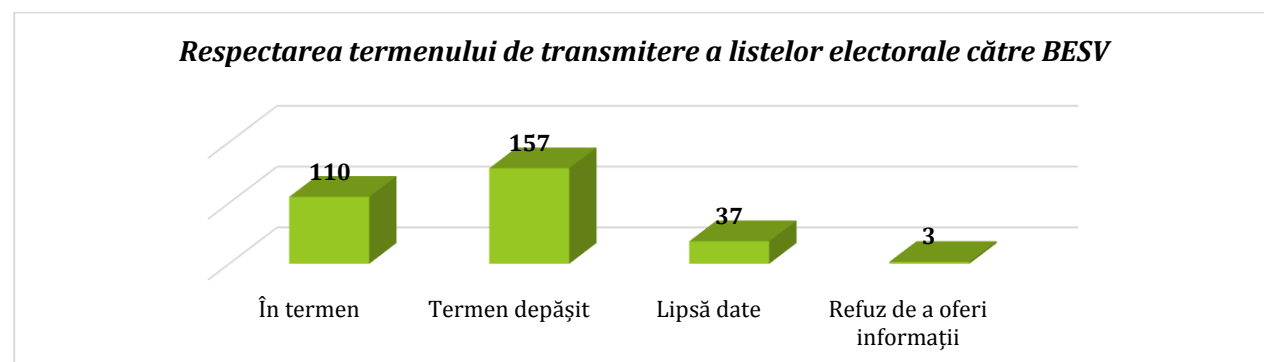
Graficul nr. 11

2.3.5. Verificarea listelor electorale de către BESV

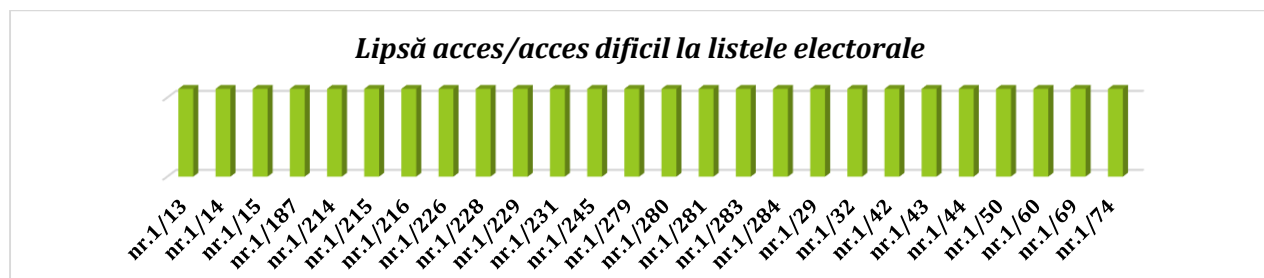
MO Promo-LEX a constatat nerespectarea termenelor de transmitere a listelor electorale către BESV în scopul asigurării posibilității alegătorilor de a verifica corectitudinea întocmirii acestora în cazul a 157 BESV (a se vedea Graficul nr. 12).

Graficul nr. 12

Asociația Promo-LEX își exprimă îngrijorarea în legătură cu refuzul membrilor următoarelor 5 BESV de a oferi, din diverse motive, detalii privind activitatea SV: BESV 1/19, 1/82, 1/85, 1/205 și 1/206. Ulterior, la a doua vizită, 2 dintre acestea au oferit detaliile corespunzătoare (BESV 1/82 și 1/85). Suplimentar, constatăm că în cazul altor 26 de BESV (a se vedea Graficul nr. 13), cu toate că oficiul BESV era deschis, nu a fost asigurat accesul la listele electorale din diverse motive (afilarea acestora în safeu, cheile fiind la președintele plecat, lipsa membrilor BESV în sediu etc.).

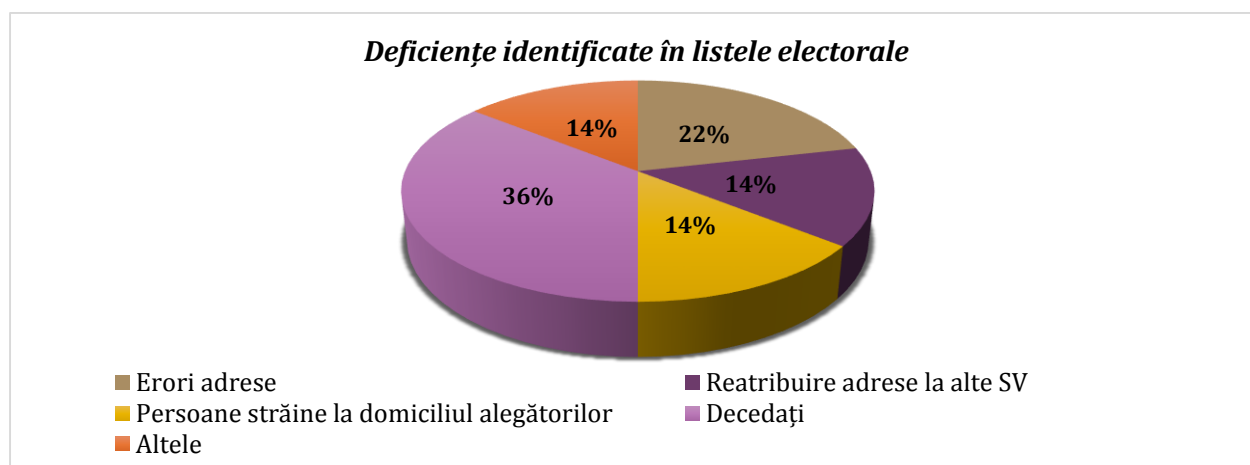
Graficul nr. 13

De asemenea, în conformitate cu datele furnizate de observatorii MO Promo-LEX, în baza discuțiilor cu membrii birourilor, au fost constatate un șir de deficiențe cu referire la calitatea și conținutul listelor electorale în cadrul a 14 BESV (a se vedea Graficul nr. 14). Astfel, cea mai mare pondere a deficiențelor identificate a fost înregistrată de includerea în listele electorale a persoanelor decedate

(36%), indicarea eronată a adresei alegătorilor (22%), identificarea persoanelor străine la adresa de domiciliu a alegătorilor (14%), reatribuirea anumitor adrese la alte SV (14%) etc.

Graficul nr. 14

B. ALEGERILE LOCALE NOI DIN 19 NOIEMBRIE 2017

2.1. HOTĂRĂRI ALE COMISIEI ELECTORALE CENTRALE

2.1.1. Prezentare generală

În vederea organizării și desfășurării alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017, CEC a adoptat 62 de hotărâri. Astfel, în măsura parvenirii circumstanțelor prevăzute de lege pentru organizarea alegerilor noi, au fost adoptate 10 hotărâri prin care a fost stabilită data desfășurării alegerilor în cele 10 localități din țară. Ulterior, prin 38 de hotărâri au fost clarificate aspecte generale de organizare a procedurilor. Suplimentar, CEC a adoptat 7 hotărâri prin care a acreditat observatori în vederea monitorizării la data de 19 noiembrie 2017 a alegerilor locale noi ale primarilor în unele localități. De asemenea, prin 7 hotărâri ale sale, Comisia a luat act de rapoartele financiare ale concurenților electorali.

2.1.2. Constituirea circumscripțiilor electorale de nivelul I și a Consiliilor electorale ale acestora

La data de 3 octombrie 2017, respectând prevederile Codului electoral și ale Programului calendaristic, CEC a adoptat Hotărârea nr. 1144, prin care a constituit următoarele circumscripții electorale de nivelul întâi pentru desfășurarea alegerilor locale noi din 19 noiembrie 2017: or. Sîngera nr. 1/4, municipiul Chișinău; c. Berlinți nr. 6/6, raionul Briceni; c. Zîrnești nr. 7/37, raionul Cahul; c. Plopi nr. 8/19, raionul Cantemir; c. Ștefănești nr. 18/33, raionul Florești; s. Fundurii Noi nr. 19/10, raionul Glodeni; c. Lăpușna nr. 20/21, raionul Hîncești; c. Sărăteni nr. 22/18, raionul Leova; s. Căpriană nr. 30/3, raionul Strășeni; c. Ghiliceni nr. 34/14, raionul Telenești.

De asemenea, conform prevederilor art. 26, 27 și 120 din Codul Electoral, precum și a prevederilor Programului calendaristic, la 9 octombrie 2017, CEC a adoptat hotărârile nr. 1149-1158, prin care au fost constituite 10 CECE de nivelul I. Din acestea, 2 aveau o componentă nominală de 9 membri (s. Căpriană și s. Fundurii Noi), iar celelalte 8 CECE – 7 membri. S-a constatat o stabilitate în ceea ce privește componența consiliilor, raportând doar două modificări în componența CECE I (s. Fundurii Noi și c. Plopi). Motivul modificării a fost demisia celor 2 membri ai CECE.

Concomitent, menționăm că, conform informației prezentate de observatorii Promo-LEX, a fost respectat termenul de organizare a primei ședințe CECE I (până la 12.10.2017) și, respectiv, de alegere a conducerii de către toate autoritățile electorale vizate.

Urmare a desfășurării alegerilor locale noi, prin Hotărârea nr. 1310 din 12 decembrie 2017, CEC a dizolvat CECE de nivelul I și BESV constituite în vederea organizării și desfășurării alegerilor locale noi din 19 noiembrie și 3 decembrie 2017.

2.1.3. Conlucrarea cu organele electorale inferioare

În vederea perfecționării procedurilor electorale în cadrul alegerilor locale noi din unele localități din republică, CEC a difuzat 5 circulare prin care a detaliat acțiunile într-un șir de proceduri electorale:

- alegătorii care sunt admiși la vot în cadrul alegerilor locale noi, restricțiile în acest sens și actele de identitate în baza cărora se poate vota;
- procedura și subiecții de votare în baza certificatelor pentru drept de vot;
- utilizarea certificatului de integritate pentru înregistrarea candidaților;
- aducerea la cunoștință publică a hotărârilor adoptate prin intermediul mijloacelor puse la dispoziție de APL;
- particularitățile votării în turul II al alegerilor locale noi din 3 decembrie 2017.

2.1.4. Contestații

În legătură cu acțiunile actorilor implicați în procesul electoral, în adresa CEC au parvenit 7 contestații din partea concurenților electorali (3 contestații), precum și a cetățenilor activi (4 contestații). Nicio contestație nu a fost examinată în fond, ele fiind fie restituite depunătorului, fie redirecționate altor instituții publice spre examinare (Procuratura Anticorupție, instanța de judecată, Inspectoratul General de Poliție). Subiectele invocate în contestații au vizat: acțiunile/inacțiunile organelor electorale inferioare (5 contestații) și activitatea concurenților electorali (2 contestații).

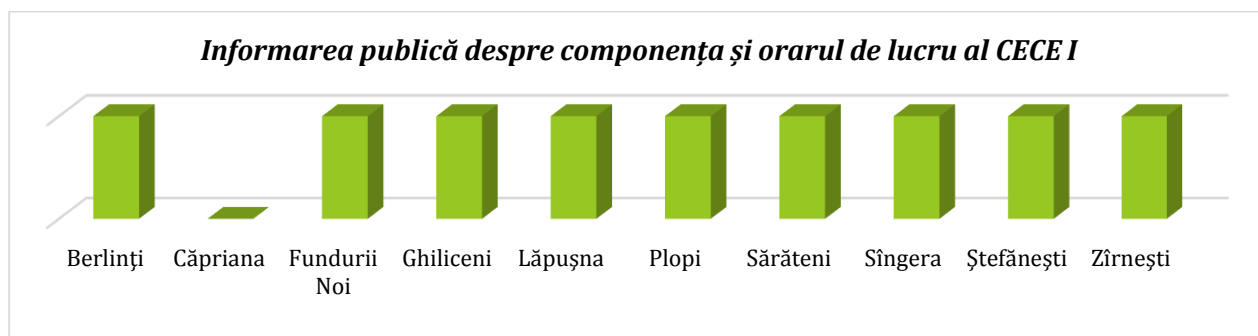
2.2. Activitatea consiliilor electorale de circumscripție electorală de nivelul I

2.2.1. Programul de lucru al CECE I

În perioada 17 octombrie – 30 noiembrie 2017, cu excepția zilelor de odihnă, observatorii PromoLEX au efectuat 35 de vizite la toate cele 10 CECE de nivelul I (minim câte 3 vizite la fiecare). În rezultat, s-a constatat că în cazul CECE I Căpriană, în timpul a 2 vizite sediul era închis, iar în cazul CECE I Lăpușna – în timpul unei vizite.

Informarea publică de către CECE a componenței și sediului său s-a realizat cu respectarea prevederilor legale, cu excepția CECE I s. Căpriană⁷ (a se vedea Graficul nr. 15).

Graficul nr. 15

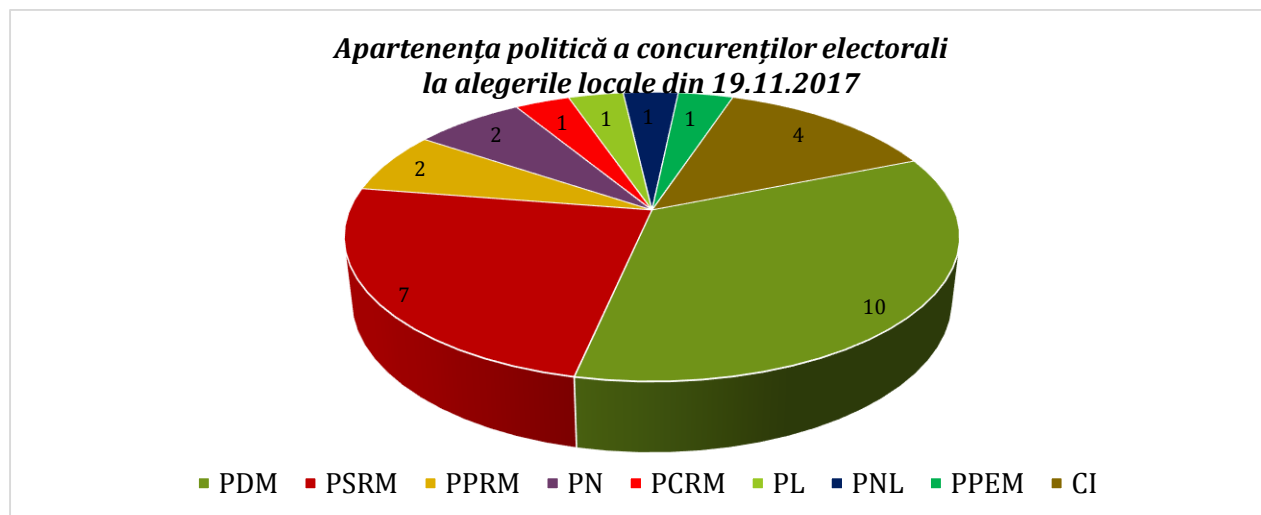

⁷ În Raportul nr. 1 (p.25) sunt indicate 3 CECE I care nu au respectat prevederile respective. Totuși, în rezultatul efectuării vizitei nr. 2 și 3, s-a constatat că 2 din cele 3 CECE I s-au conformat obligațiunii respective, orarul de lucru fiind adus la cunoștință publică. https://promolex.md/wp-content/uploads/2017/11/RAPORT-nr.1_02.11.2017_final_web.pdf

2.2.2. Înregistrarea concurenților pentru alegerile locale noi

Pentru alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017, în cele 10 CECE I, pentru funcția de primar au fost înregistrați 29 de concurenți electorali. Dintre aceștia, 4 concurenți erau candidați independenți, iar 25 concurenți erau desemnați de formațiunile politice (a se vedea Graficul nr. 16). În Anexa nr. 1 la raport sunt indicați nominal toți candidații la funcția de primar în toate cele 10 circumscripții electorale.

Graficul nr. 16

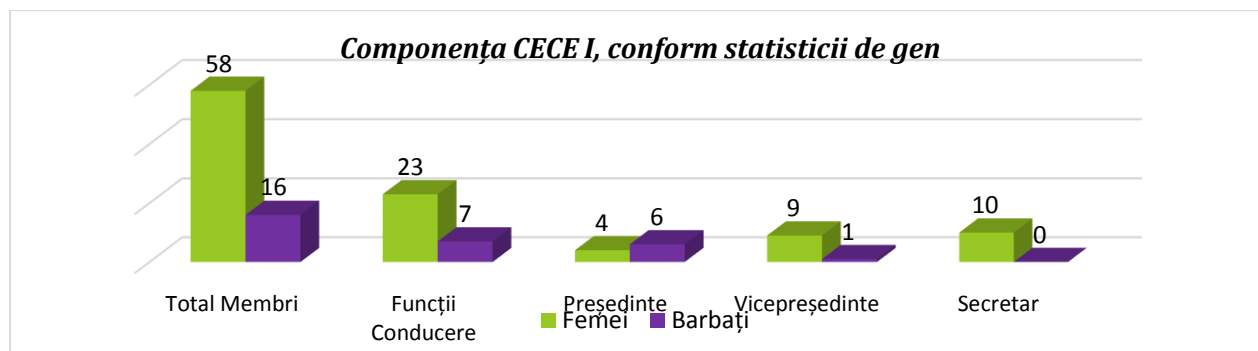
Retragerea candidaților. Pe parcursul campaniei, 3 candidați s-au retras. Astfel, în temeiul art. 46 din Codul Electoral, la data de 8 noiembrie 2017, dna Pașenco Maria - candidatul PPRM la funcția de primar al c. Plopi, a depus o cerere la CECE I Plopi cu privire la retragerea candidaturii sale de la funcția de primar, motivul invocat fiind starea sănătății personale. Menționăm că în discuția candidatului cu observatorul Promo-LEX, dna Pașenco a declarat că nu au existat careva presiuni sau amenințări din partea concurentului electoral sau a altor persoane.

Situații ce pot fi calificate drept intimidare a candidaților. Concomitent, în rezultatul vizitei din 3 noiembrie 2017 efectuată la Ștefănești (r. Florești), observatorul Promo-LEX a aflat că asupra candidaților desemnați de PCR (Patraș Valeriu) și PPRM (Pupeza Anton) la funcția de primar sunt exercitate presiuni din partea angajatorului acestora - dl Oleg Zabica, director al companiei "Valenagro Com" S.R.L. În timpul întrevederii și discuției cu dl Pupeza Anton, precum și în rezultatul discuției telefonice cu dl Patraș Valeriu, ambii candidați au recunoscut că au avut discuții cu angajatorul în privința deciziei de a candida la funcția de primar. Ulterior, la data de 7 noiembrie 2017 și, respectiv, de 8 noiembrie, candidații Patraș Valeriu și Pupeza Anton au depus la CECE I Ștefănești cererea de retragere din cursa electorală din inițiativă proprie.

2.2.3. Componența CECE I din perspectiva statisticii de gen

MO Promo-LEX a evaluat nivelul de respectare a Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați la desemnarea membrilor în cadrul CECE I. Astfel, s-a constatat că în cadrul CECE I, din totalul de 74 de membri, 78% sunt femei, iar 22% sunt bărbați (a se vedea Graficul nr. 17). Concomitent, constatăm că la funcțiile de Președinte al CECE, în 60% dintre acestea au fost desemnați bărbați.

Graficul nr. 17

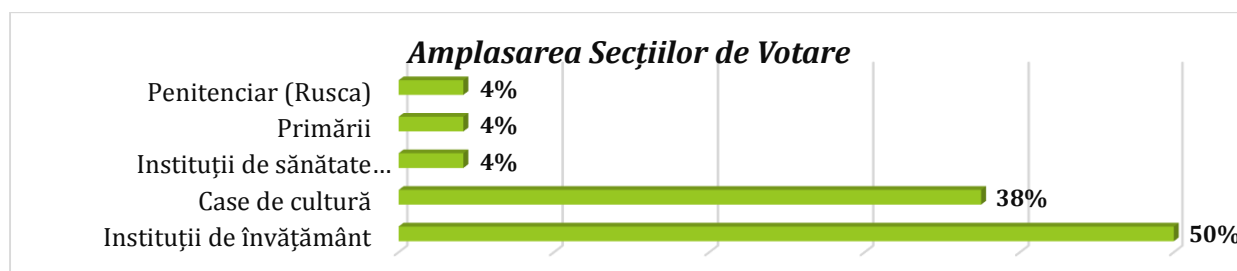

2.2.4. Constituirea secțiilor de votare

Observatorii Promo-LEX au raportat că procedurile și termenii privind constituirea BESV au fost respectate. Menționăm că în cazul s. Fundurii Noi și s. Căpriana, CECE I avea și funcția de BESV (în localitățile respective exista doar câte o singură SV).

În ceea ce privește amplasarea sediilor, potrivit observatorilor Promo-LEX, toate sediile SV au fost deschise în locații - proprietate publică (a se vedea Graficul nr. 18). Din totalul de 24 SV, cele mai multe (12) au fost amplasate în sediile instituțiilor de învățământ (școli, licee, grădinițe), urmate de cele amplasate în Case de cultură (9 SV). Comparativ cu alegerile prezidențiale din octombrie-noiembrie 2016, o SV și-a modificat amplasarea (s. Plopi – din Grădiniță a fost transferat în Casa de cultură).

Graficul nr. 18

2.2.5. Constituirea BESV. Modificarea componenței

Observatorii Promo-LEX au raportat că procedurile și termenii privind constituirea BESV au fost respectate. Astfel, din cele 24 de BESV, 2 au fost constituite din câte 5 membri, 17 – din câte 7 membri, iar 5 – din câte 9 membri. Au fost raportate schimbări în componența numerică a 10 BESV, dintre care în 4 s-a majorat numărul de membri de la 7 la 11 (CECE I Sîngera), iar în 6 s-au modificat membrii.

2.2.6. Înregistrarea reprezentanților cu drept de vot consultativ și acreditarea observatorilor

Observatorii Promo-LEX au raportat înregistrarea a 8 reprezentanți cu drept de vot consultativ în 5 CECE I (PDM – 4; PSRM – 2; PN – 1 și CI - 1). De asemenea, cel puțin 8 organe electorale au eliberat acreditări pentru 20 de observatori, după cum urmează: PDM – 11; PSRM – 4; PPEM – 1; CI – 2; ONG – 2 (a se vedea Tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1. Reprezentanți cu drept de vot consultativ înregistrați de către CECE I

Nr.	CECE	Reprezentanți cu drept de vot consultativ	Observatori
1.	c. Sărăteni, Leova	PDM (1); Candidat Independent (1)	PDM (2), CI (2)
2.	s. Plopi, Cantemir	PDM (1)	PDM (3)
3.	c. Berlinți, Briceni	PDM (1); PN (1)	-
4.	s. Fundurii Noi, Glodeni	PSRM (1)	PSRM (1), PDM (1)
5.	c. Ștefănești, Florești	PSRM (1), PDM (1)	PSRM (1)
6.	c. Ghiliceni, Telenești	-	PDM (2)
7.	or. Singera, Chișinău	-	PDM (1), PPEM (1)
8.	c. Zîrnești, Cahul	-	PSRM (2), PDM (2)
9.	c. Lăpușna, Hîncești	-	ONG Speranța Cărpineni (2)

2.3. Funcționarea birourilor electorale ale secțiilor de votare (besv)

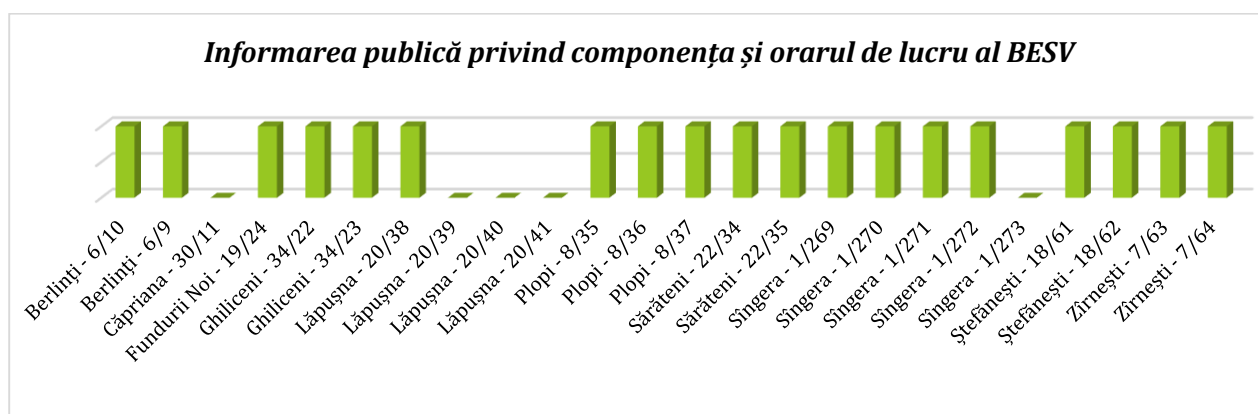
2.3.1. Programul de lucru al BESV

În perioada 30 octombrie – 30 noiembrie 2017, cu excepția zilelor de odihnă, au fost organizate 59 de vizite la cele 24 SV. În rezultat, observatorii Promo-LEX au raportat că birourile erau închise în perioada orelor de audiență în cadrul a 15 vizite (25,42%).

Concomitent, potrivit art. 29, alin. (12) din Codul Electoral, în decursul a 2 zile de la data constituirii BESV, membrii acestuia urmau să aleagă din rândul lor conducerea BESV. În conformitate cu informația furnizată de observatorii Promo-LEX, constatăm că cel puțin într-un caz a fost încălcat termenul legal de alegere a președintelui, vicepreședintelui și secretarului (BESV nr. 20/41 din c. Lăpușna, r. Hîncești), unde prima ședință au avut loc cu o zi mai târziu decât este prescris de prevederile legale.

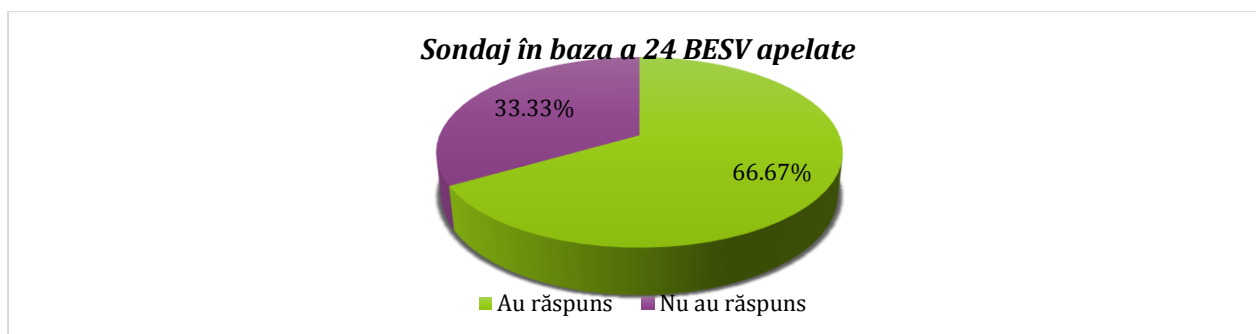
De asemenea, observatorii Promo-LEX au raportat 5 cazuri în care membrii BESV nu au făcut publică informația privind componența BESV și, respectiv, orarul de lucru al acestora (a se vedea Graficul 19).

Graficul nr. 19

În plus, la data de 10, respectiv 15 noiembrie 2017, observatorii Promo-LEX au contactat telefonic toate cele 24 SV pe parcursul programului de activitate al acestora. În timpul verificării telefonice, din totalul de 24 SV apelate, au răspuns 16, ceea ce denotă că nu toate birourile respectă programul de lucru. Din totalul de 16 BESV chestionate, 15 erau dotate cu agent termic și aveau suficientă iluminare, iar 11 erau conectate la internet (a se vedea Graficul nr. 20).

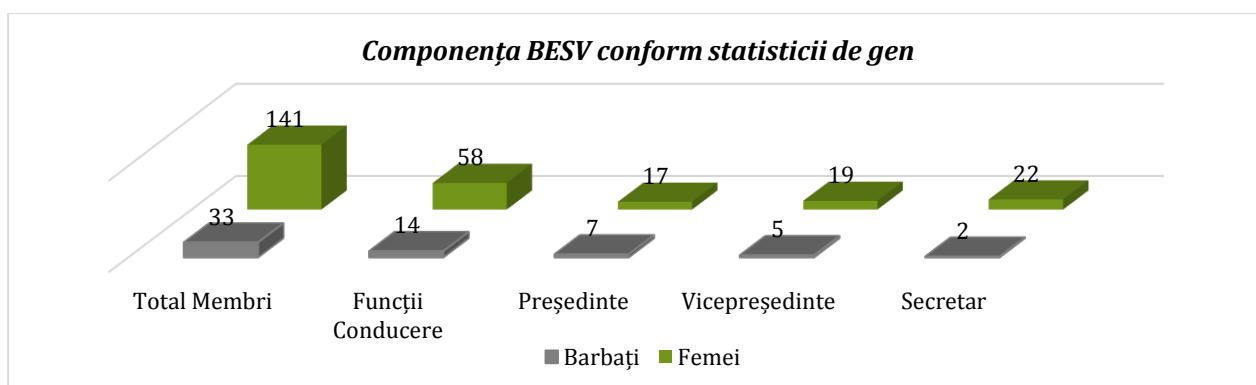
Graficul nr. 20

2.3.2. Componența BESV din perspectiva statisticii de gen

Observatorii Promo-LEX au constatat că în cadrul BESV, din cei 174 de membri, 81% erau ocupate de femei. Concomitent, din cele 72 de funcții de conducere (președinte, vicepreședinte și secretar), 81% erau ocupate de femei, iar 19% - de bărbați (a se vedea Graficul nr. 21).

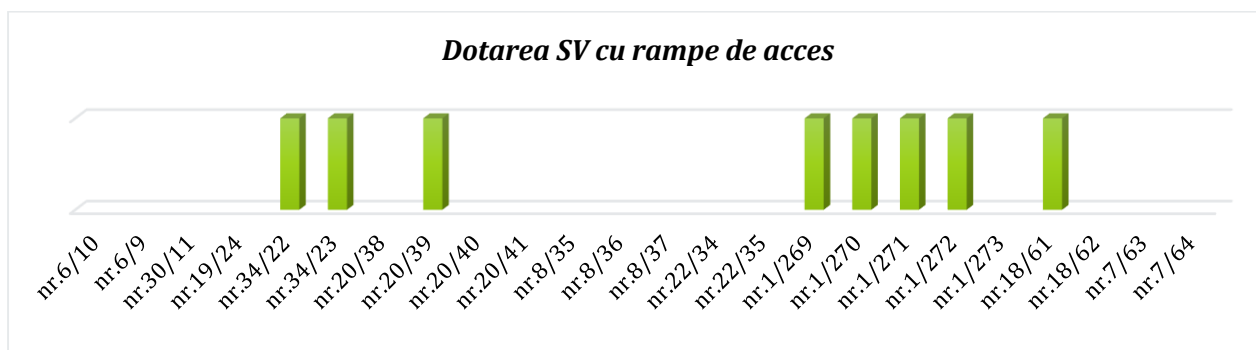
Graficul nr. 21

2.3.3. Accesibilitatea sediilor BESV

În conformitate cu prevederile legale, sediile secțiilor de votare se amenajează astfel încât să faciliteze accesul în ele al persoanelor în vârstă și cu dizabilități. Observatorii Promo-LEX au constatat că doar 8 SV erau dotate cu rampe de acces, dintre care 4 erau în CECE I Sîngera (a se vedea Graficul nr. 22).

Graficul nr. 22

2.3.4. Acțiuni executate de BESV cu abateri de la norma legală

MO Promo-LEX a constatat implicarea membrilor BESV din circumscripția Berlinți, r. Briceni, contrar prevederilor legale, în acțiuni de colectare a cererilor privind votarea la locul aflării de la alegătorii din aria respectivă. În urma discuțiilor cu președinții celor 2 BESV, s-a stabilit că acțiunile

se comiteau la momentul distribuirii de către membrii birourilor a invitațiilor pentru participarea la alegeri.

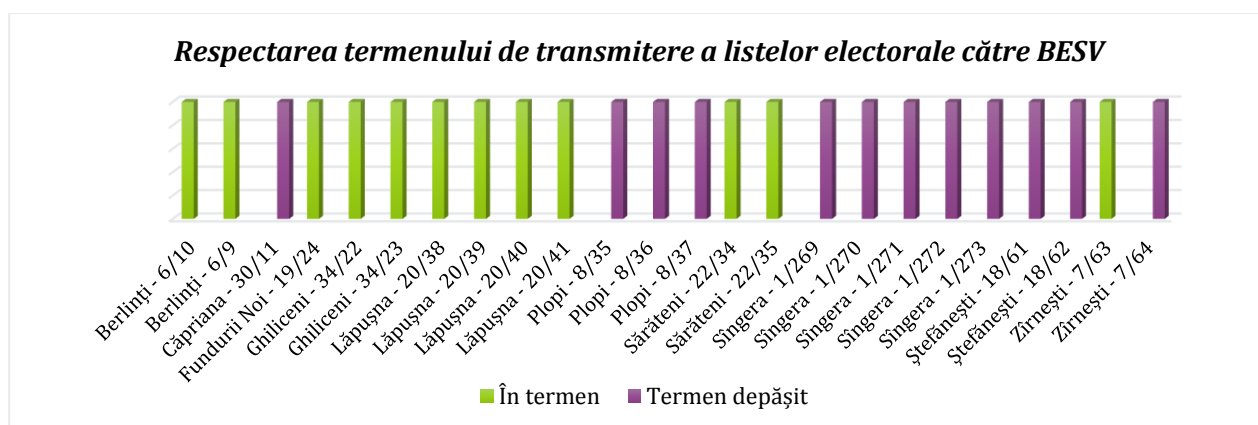
În contextul în care în turul doi de scrutin la alegeri au participat 1000 alegători (au primit buletinul de vot), BESV-urile au avut înregistrate 124 de cereri de votare la locul aflării. Dintre aceștia, 123 de alegători au votat de facto. Prin urmare, raportarea celor 123 de voturi exprimate la locul aflării la cele 1000 de buletine de vot eliberate constituie 12,30 % din totalul numărului de alegători care au participat la alegeri. În condițiile în care diferența dintre candidatul care a învins și cel de pe poziția a doua a fost de doar 28 de voturi, numărul de 123 de voturi exprimate la locul aflării, colectate în mare parte cu încălcarea normelor legale, poate fi, probabil, decisiv în identificarea câștigătorului.

2.3.5. Verificarea listelor electorale

MO Promo-LEX a constatat că numărul de alegători incluși în listele electorale de bază nu diferă semnificativ de situația de la prezidențialele din 2016. Mai mult, se observă o micșorare a numărului de alegători în jumătate din localitățile unde s-au desfășurat alegerile locale noi.

Conform prevederilor legale, listele electorale se fac accesibile în localurile SV cu 20 de zile înainte de ziua alegerilor. În contextul celor expuse, MO Promo-LEX a constatat nerespectarea termenelor de transmitere a listelor electorale către BESV în scopul asigurării posibilității alegătorilor de a verifica corectitudinea întocmirii acestora în cazul a 12 BESV (50%) (a se vedea Graficul nr. 23).

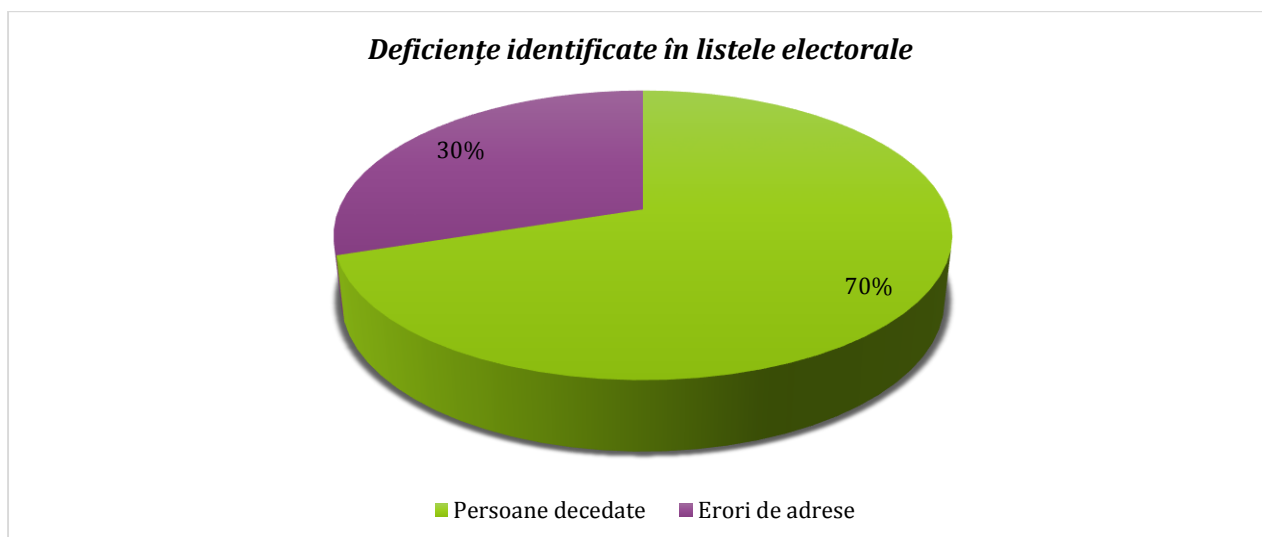
Graficul nr. 23

În ceea ce privește accesibilitatea alegătorilor la listele electorale, au fost raportate 4 BESV (nr. 30/11 din Căpriana, nr. 20/39, 20/40 și 20/41 din Lăpușna), în care accesul alegătorilor la listele electorale era dificil datorită faptului că în majoritatea vizitelor efectuate la oficiul acestora BESV erau închise.

În același context, în conformitate cu datele furnizate de observatorii MO Promo-LEX, în baza discuțiilor cu membrii birourilor, au fost constatate unele deficiențe cu referire la calitatea și conținutul listelor electorale (a se vedea Graficul nr. 24). Astfel, ponderea cea mai mare o reprezintă includerea persoanelor decedate în listele electorale de bază (7 BESV), urmată de erorile de adrese în liste (3 BESV).

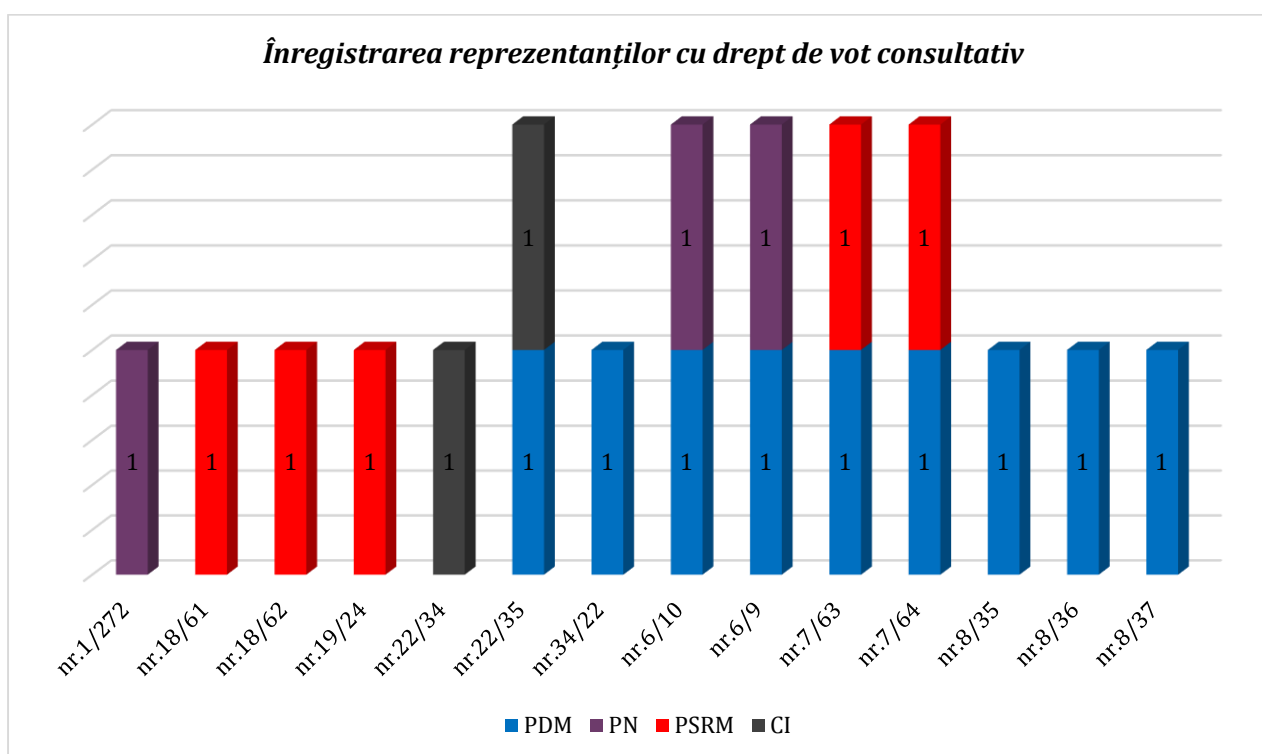
Graficul nr. 24

2.3.6. Înregistrarea reprezentanților cu drept de vot consultativ

Conform constatărilor observatorilor Promo-LEX, pentru desfășurarea alegerilor locale noi, 14 BESV au înregistrat 19 reprezentanți cu drept de vot consultativ (a se vedea Graficul nr. 25). Cei mai mulți reprezentanți au fost desemnați de PDM (9 reprezentanți), urmat de PSRM (5 reprezentanți).

Graficul nr. 25

III. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Referendumul local. Rolul APL în contextul organizării referendumului local a vizat: desemnarea membrilor organelor electorale inferioare, asigurarea locului de afișaj, identificarea sediilor SV etc. În același timp, constatăm un grad redus de conformare al APL cu prevederile legale privind publicitatea informației în perioada organizării procesului electoral. Astfel, potrivit observatorilor Promo-LEX, 23 de autorități APL au adoptat decizii privind stabilirea minimului de locuri speciale de afișaj electoral, dintre care doar 2 autorități (Băcioi și Cruzești) au afișat decizia respectivă la sediul autorității. În același context, toate aceste 23 de APL au adoptat decizii/emis hotărâri privind asigurarea locurilor speciale pentru întâlnirea candidaților cu alegătorii, însă doar 2 APL au făcut publică informația respectivă (Cruzești și Vatra, mun. Chișinău).

Alegerile locale noi. Rolul administrației publice locale (APL) în alegerile locale noi monitorizate a ținut de activități de organizare a scrutinului. În condițiile exercitării atribuțiilor de primar de către o persoană ce asigură interimatul funcției, MO Promo-LEX a constatat că, de principiu, APL și-a onorat obligațiile în domeniu, contribuind la buna organizare a procesului. În cazul unei APL (s. Fundurii Noi) din 10, nu a fost afișată public decizia privind stabilirea locurilor pentru afișaj electoral și de întâlniri cu alegătorii, iar în cazul alteia (c. Lăpușna) – nici nu a fost aprobată o astfel de decizie. În același context, conform observatorilor Promo-LEX, doar o singură APL (c. Berlinți, r. Briceni) din cele 10 vizate nu a asigurat locuri speciale pentru întâlnirea candidaților cu alegătorii.

A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chișinău

3.1. Activități de organizare a alegerilor cu implicarea administrației publice locale (APL)

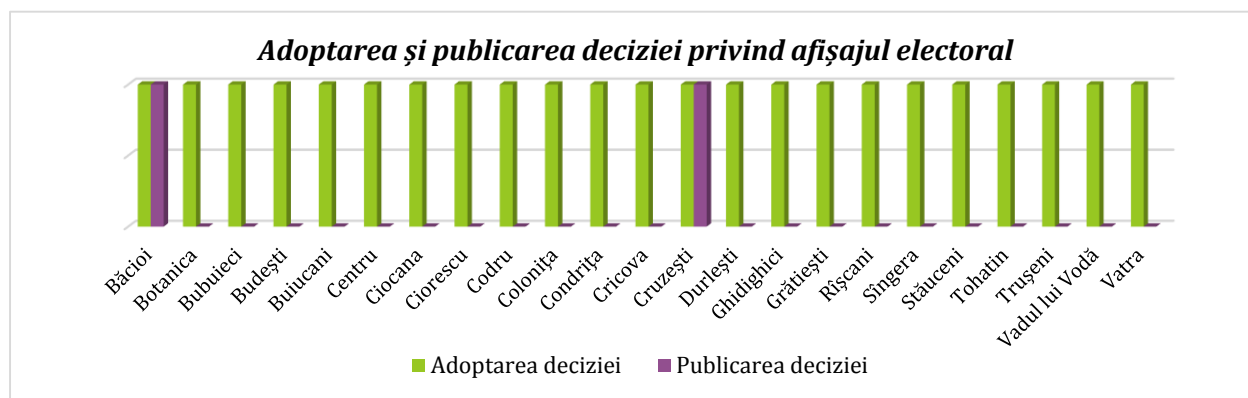
În perioada monitorizată, APL a fost implicată în următoarele tipuri de activități prevăzute de legislația în vigoare, conform responsabilităților privind organizarea procesului electoral: desemnarea membrilor CECE II; asigurarea locurilor speciale pentru afișaj electoral și întâlnirilor cu alegătorii; desemnarea membrilor BESV; participarea la identificarea sediilor SV, proprietate publică; participarea la verificarea listelor electorale; asigurarea BESV-urilor cu echipamentul necesar.

3.2. Stabilirea locurilor pentru afișaj electoral și întâlniri cu alegătorii

Conform art. 47 alin. (7) al Codului electoral, autoritățile APL sunt obligate ca, în termen de 3 zile de la data începerii perioadei electorale, să stabilească și să garanteze un minim de locuri speciale de afișaj electoral, un minim de localuri pentru desfășurarea întâlnirilor cu alegătorii. Deciziile/dispozițiile respective sunt afișate imediat la sediul acestor autorități și sunt aduse la cunoștința subiecților interesați prin intermediul mijloacelor de informare în masă.

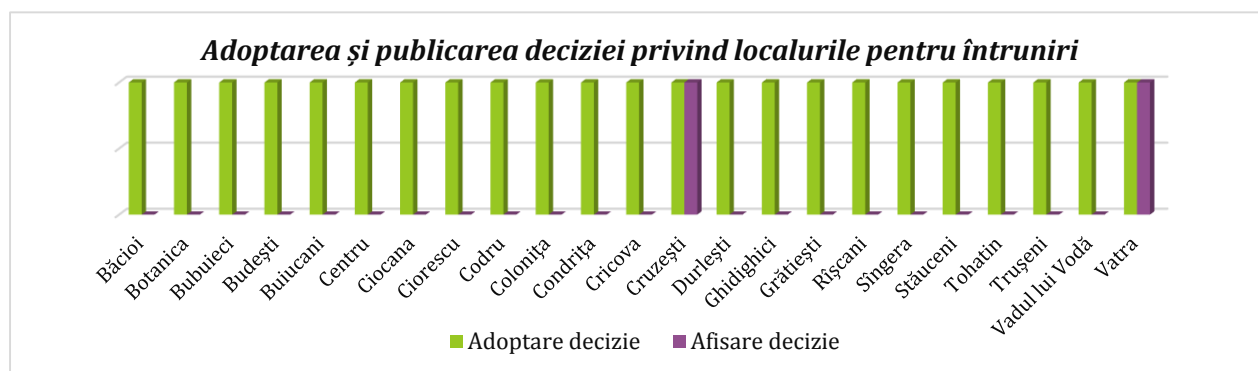
Observatorii Promo-LEX au constatat că 23 de autorități APL au adoptat decizii privind stabilirea minimului de locuri speciale de afișaj electoral. Dintre acestea, doar 2 autorități (APL Băcioi și Cruzești) au afișat decizia respectivă la sediul autorității. În cazul celorlalte 21 de autorități – deciziile nu au fost afișate (a se vedea Graficul nr. 26).

Graficul nr. 26

În același context, conform observatorilor Promo-LEX, toate cele 23 de APL au adoptat decizii/emis hotărâri privind asigurarea locurilor speciale pentru întâlnirea candidaților cu alegătorii (a se vedea Graficul nr. 27). Cu toate acestea, doar 2 APL au făcut publică informația respectivă (Cruzești și Vatra, mun. Chișinău). Menționăm că localurile oferite concurenților electorali pentru organizarea întrunirilor cu alegătorii au fost gratuite.

Graficul nr. 27

B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017 (3 decembrie 2017)

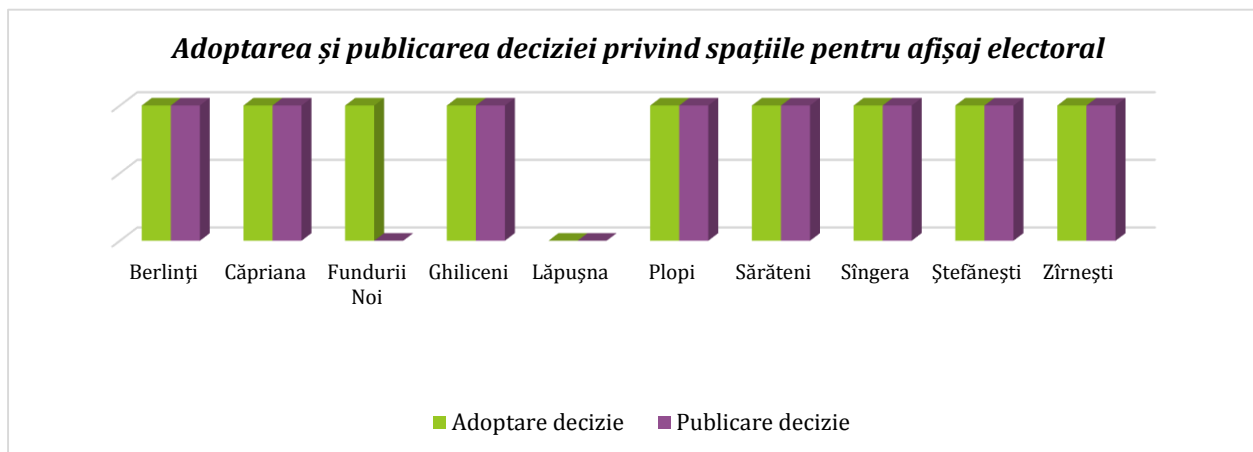
3.1. Activități de organizare a alegerilor cu implicarea administrației publice locale (APL)

În perioada monitorizată, APL a fost implicată în următoarele tipuri de activități prevăzute de legislația în vigoare, conform responsabilităților privind organizarea procesului electoral: desemnarea membrilor CECE I; asigurarea locurilor speciale pentru afișaj electoral și întâlnirilor cu alegătorii; desemnarea membrilor BESV; participarea la identificarea sediilor SV, proprietate publică; participarea la verificarea listelor electorale; asigurarea BESV-urilor cu echipamentul necesar.

3.2. Stabilirea locurilor pentru afișaj electoral și întâlniri cu alegătorii

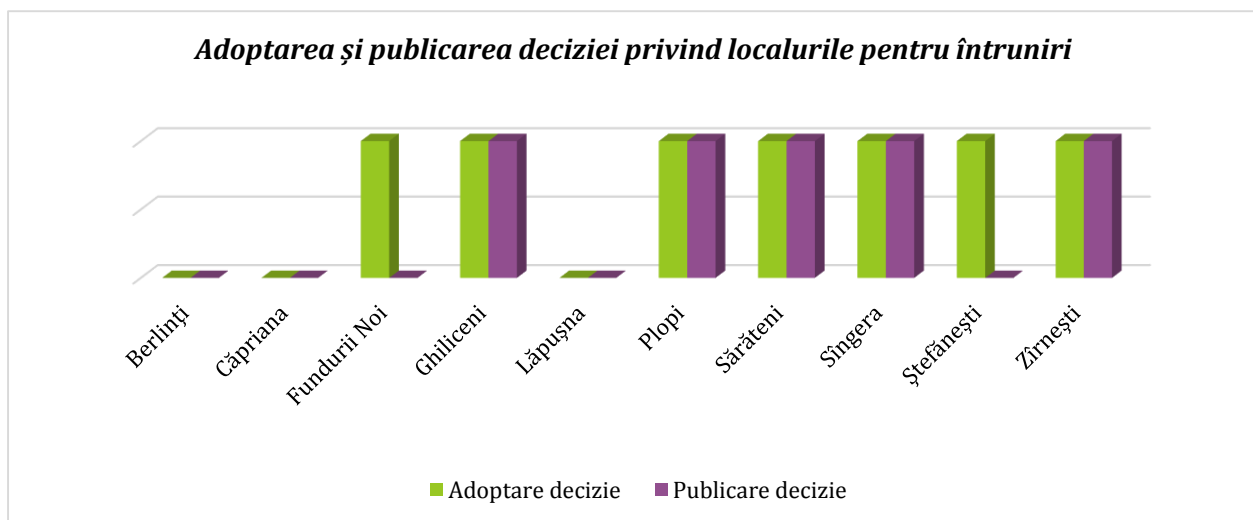
Observatorii Promo-LEX au constatat că pentru alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017 (3 decembrie 2017), 9 din 10 autorități APL au adoptat decizii privind stabilirea și garantarea unui minim de locuri speciale de afișaj electoral (a se vedea Graficul nr. 28). Dintre acestea, 8 autorități au afișat decizia respectivă la sediul autorității, iar în cazul unei autorități (c. Fundurii Noi) - decizia nu a fost afișată public. În cazul celei de-a zecea autorități APL (c. Lăpușna, r. Hîncești), nu a fost aprobată o decizie privind locurile speciale pentru afișaj și, respectiv, locurile pentru întruniri.

Graficul nr. 28

În același context, conform observatorilor Promo-LEX, doar o singură APL (c. Berlinți, r. Briceni) din cele 10 vizate nu a asigurat locuri speciale pentru întâlnirea candidaților cu alegătorii. În cazul celorlalte 9 primării - au fost asigurate localuri pentru întâlnirea cu concurenții electorali, acestea fiind oferite gratis, cu toate că în cazul a 2 dintre acestea (Căpriana și Lăpușna) nu a fost adoptată o decizie în acest scop (a se vedea Graficul nr. 29). Concomitent, menționăm că doar 5 APL au publicat decizia privind oferirea spațiilor pentru întruniri ale concurenților electorali.

Graficul nr. 29

IV. CONCURENȚII ELECTORALI

Referendumul local. Observatorii Promo-LEX, au constatat desfășurarea a cel puțin 243 de activități de agitație electorală. În 206 cazuri este vorba despre agitație realizată de PSRM, iar în 37 cazuri - de către PL. Cele mai frecvente au fost: distribuirea de ziare (85 cazuri), întâlniri cu alegătorii (70 cazuri), utilizarea corturilor electorale (65 cazuri) etc. Observatorii Promo-LEX au raportat 326 de cazuri de utilizare a publicității electorale (stradală/promoțională/on-line). Repartizate per participanți, constatăm 282 de situații de promovare realizate de către PSRM și 44 - de către PL. Printre materialele de vizibilitate utilizate cel mai mult de PSRM se numără: ziarele, posterele, precum și utilizarea chipiurilor, genților, scurtelor cu simbolistica partidului/referendumului. În cazul PL este vorba de: postere, pliante, afișaj electoral și utilizarea surselor on-line.

Au fost raportate 11 cazuri ce pot fi calificate drept utilizarea resurselor administrative în perioada campaniei electorale, și anume: organizarea de către participanții la referendum a întrunirilor cu alegătorii din cadrul instituțiilor de stat în timpul programului lor de lucru: PSRM – 5 cazuri și PL – 6. Catalogate în funcție de instituțiile publice, aceste întruniri au avut loc în: instituții medicale (4), de învățământ (5), alte instituții publice (2).

Alegerile locale noi. Conform observatorilor Promo-LEX, au fost înregistrate cel puțin 24 de cazuri de activități de agitație electorală. Cele mai frecvente tipuri de activități de acest gen au fost: întruniri cu alegătorii (11 cazuri), distribuirea materialelor informaționale (6 cazuri), concerte (3 cazuri) etc. Catalogate în funcție de concurenți, cele mai multe cazuri au fost raportate pentru: PSRM (8), PN (8) și PDM (6). MO Promo-LEX a raportat 37 de cazuri de utilizare a publicității electorale (stradală/promoțională/on-line). Repartizate per concurenți, cei mai activi au fost: PDM (10), PN (8), PL și PSRM (câte 6). Printre materialele de vizibilitate utilizate cel mai mult sunt: pliante/postere/afișe – cel puțin 18 cazuri și bannere – cel puțin 12 cazuri. În același timp, au fost identificați cel puțin 4 candidați care au utilizat publicitatea promoțională cu încălcarea normelor legale.

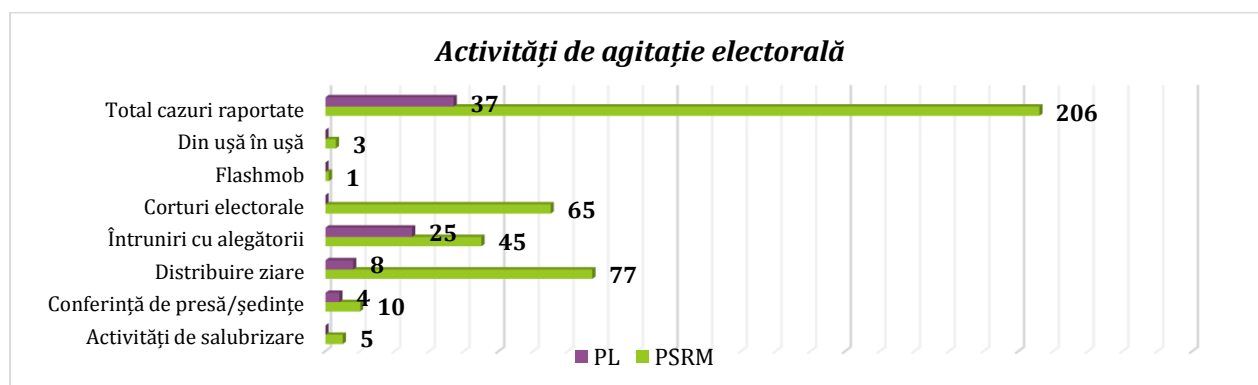
Cele 5 cazuri ce pot fi calificate drept oferire de bunuri și servicii în cadrul campaniei electorale au vizat candidații PDM (3 cazuri); PSRM (1 caz) și PL (1 caz). Printre bunurile și serviciile oferite se numără: repararea și darea în exploatare a edificiilor cu destinație publică, pungi cu produse alimentare și organizarea de pelerinaje.

A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chișinău

4.1. Activități de promovare

Conform rapoartelor observatorilor Promo-LEX, s-a constatat desfășurarea a cel puțin 243 activități electorale (a se vedea Graficul nr. 30). În 206 cazuri este vorba despre agitație realizată de PSRM, iar în 37 cazuri - de către PL.

Graficul nr. 30

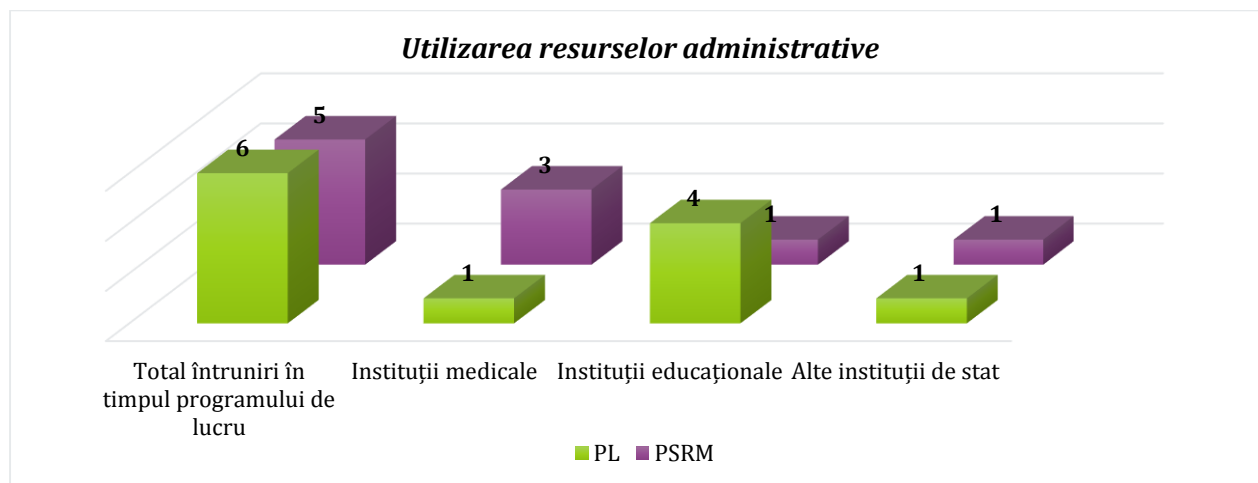

* distribuirea ziarelor a fost realizată nu doar pe stradă, dar și în cutiile poștale ale blocurilor de locuit, în cadrul altor evenimente (de exemplu, în cadrul întrunirilor cu alegătorii, la corturile electorale etc.).

4.2. Cazuri ce pot fi calificate drept utilizare de resurse administrative în campania electorală

În acest context, observatorii Promo-LEX au raportat 11 cazuri în care participanții la referendum au organizat întruniri cu alegătorii din cadrul instituțiilor de stat în timpul programului lor de lucru (a se vedea Graficul nr. 31). Este vorba despre: instituții medicale (4), de învățământ (5), alte instituții publice (2). Participanții PSRM sunt vizați în 5 cazuri, în timp ce ai PL – în 6.

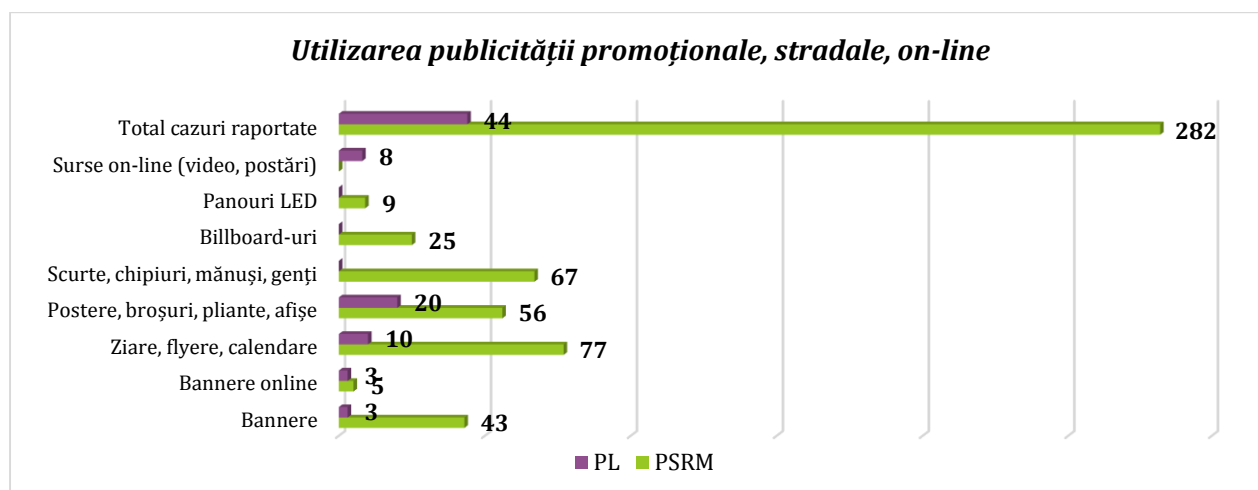
Graficul nr. 31

4.3. Publicitate stradală/promoțională/on-line

Observatorii Promo-LEX au raportat 326 cazuri de utilizare a publicității de acest gen (a se vedea Graficul nr. 32). Repartizate per participanți, am constatat 282 de situații de promovare realizate de către PSRM și 44 - de către PL. Printre materialele de vizibilitate utilizate cel mai mult de către socialiști se numără: ziarele, posterele, precum și utilizarea chipiurilor, genților, scurtelor cu simbolistica partidului/referendumului. În cazul liberalilor este vorba despre: postere, pliante, afișaj electoral și utilizarea surselor on-line.

Graficul nr. 32

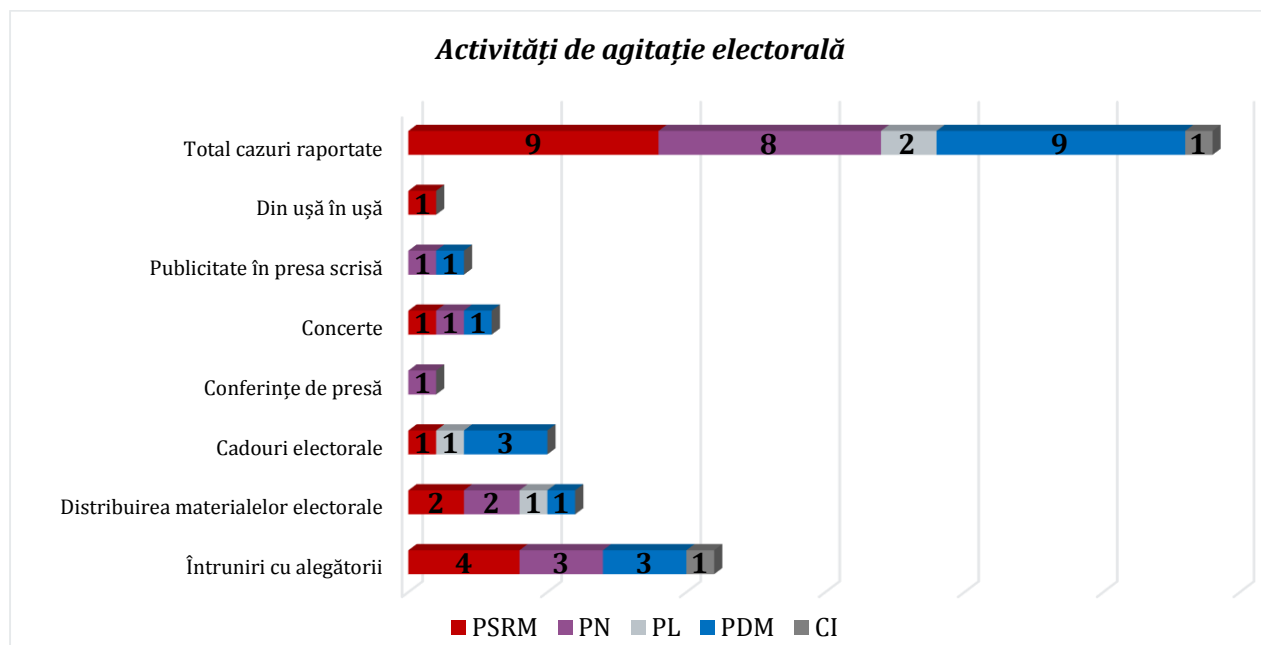

Concomitent, constatăm că a fost raportat un caz în care un partid politic neînregistrat ca participant la referendum – Partidul Unității Naționale (PUN), la data de 13.11.2017, în or. Durlăști (str. Gribov), a afișat pe panoul informativ un pliant prin care solicită populației boicotarea referendumului din 19.11.2017.

4.1. Activități/evenimente din cadrul campaniei electorale

Conform observatorilor Promo-LEX, au fost înregistrate cel puțin 30 de cazuri de activități de agitație electorală. Cele mai multe activități au fost efectuate de concurenții electorali la funcția de primar al or. Sîngera (50% din toate activitățile raportate), urmate de activitățile electorale efectuate de concurenții la funcția de primar din c. Berlinți (23,33%), c. Ștefănești (10%), c. Ghiliceni (10%), c. Lăpușna (3,33%) și s. Căpriana (3,33%) – a se vedea Graficul nr. 33.

Graficul nr. 33

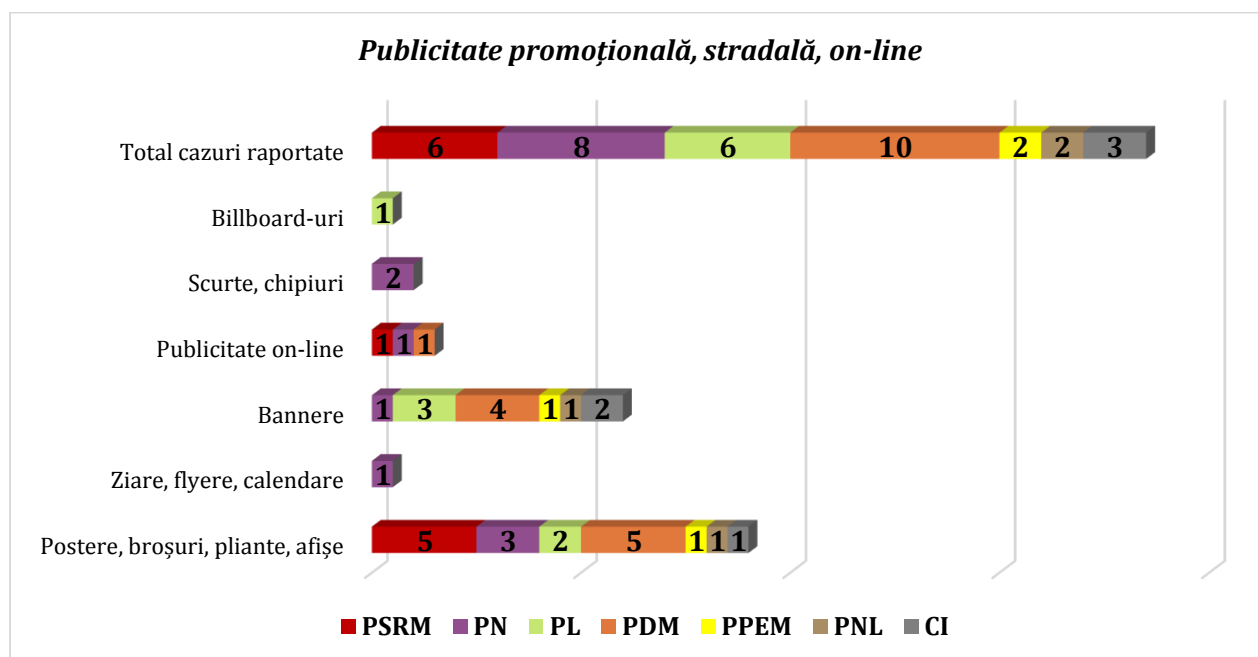
4.2. Cazuri ce pot fi calificate drept oferire de bunuri și servicii în cadrul campaniei electorale

Observatorii MO Promo-LEX au constatat cel puțin 5 cazuri ce pot fi calificate drept oferire de bunuri și servicii alegătorilor în cadrul campaniei electorale, cu implicarea: PDM – 3 cazuri (Berlinți (2) și Lăpușna); PSRM – un caz (Berlinți); PL – un caz (Sîngera). Oferirea de bunuri și servicii s-a materializat prin: contribuții la repararea/reutilarea și darea în exploatare a edificiilor cu destinație publică (3 cazuri – Berlinți și Lăpușna); oferirea de pungi cu produse alimentare (1 caz - Berlinți) și organizarea de pelerinaj (1 caz - Sîngera).

4.3. Publicitate stradală/promoțională/on-line

Observatorii Promo-LEX au identificat cel puțin 37 de cazuri de utilizare a acestui gen de publicitate (a se vedea Graficul nr. 34).

Graficul nr. 34

Conform observatorilor Promo-LEX, circa 70% din publicitatea de acest gen a fost utilizată de concurenții electorali la funcția de primar în or. Sîngera, 11% - s. Căpriană, 11% - c. Ghiliceni, 5% - c. Zîrnești și 3% - Ștefănești. Printre cei mai activi concurenți electorali au fost: PDM – 10 cazuri, PN – 8 cazuri, PSRM și PL – câte 6 cazuri (a se vedea Graficul 34).

În același context, în baza rapoartelor observatorilor Promo-LEX, constatăm că cel puțin 4 candidați au utilizat publicitatea electorală contrar prevederilor legale: CI (Căpriană), PPEM, PSRM și PL (Sîngera).

V. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Referendumul local. În contextul monitorizării financiare a referendumului local, MO Promo-LEX apreciază armonizarea Regulamentului privind finanțarea campaniilor electorale cu noile prevederi ale Codului electoral, inclusiv a recomandărilor formulate anterior de misiune.

Sursele de finanțare ale participanților la referendum le-au constituit donațiile financiare a 173 de persoane fizice în valoare totală de 2 520 330 lei (PL – 14 donatori care au donat 402 800 lei, PSRM – 159 donatori care au donat 2 117 230 lei). Observatorii Promo-LEX au remarcat o raportare mai bună în ceea ce privește aspectele ce țin de publicitatea TV, în presa scrisă, publicitatea radio, chiar și online. Se constată o raportare defectuoasă în privința publicității promoționale, stradale și mobile, a cheltuielilor de transport și a activităților voluntarilor.

Observatorii Promo-LEX au remarcat activități suplimentare de agitație electorală care denotă cheltuieli neraportate, ceea ce semnaleză în continuare un grad insuficient de transparență în reflectarea mijloacelor financiare utilizate. Quantumul estimat al cheltuielilor neraportate se ridică la cel puțin 683 708 lei (PSRM – 637 053 lei; PL – 46 655 lei). Totodată, Promo-LEX a constatat că cheltuielile efectuate pe cont propriu de persoane terțe, pentru ambii participanți la referendum, nu pot fi calificate drept donații materiale, întrucât acestea nu se regăsesc în lista donațiilor în mărfuri, obiecte, lucrări sau servicii din perioada electorală (19 octombrie 2017 – 17 noiembrie 2017) pe care participanții trebuiau s-o depună la CEC odată cu raportul financiar.

Alegeri locale noi. Pe parcursul campaniei electorale, din 12 CE doar 4 și-au confirmat trezorerii la CEC și au deschis conturi "Fond electoral", ceea ce înseamnă că doar aceștia urmau să efectueze cheltuieli de finanțare a campaniei electorale – PDM, PN, PNL și PSRM. Totodată, din 4 candidați independenți (CI) doar 3 au prezentat la CECE I demersuri de neefectuare a cheltuielilor, în timp ce un CI, potrivit observatorilor Promo-LEX, nu a depus la CECE I nici raport și nici demers de neefectuare a cheltuielilor.

Conform constatările observatorilor Promo-LEX, pentru perioada 17 octombrie – 1 decembrie 2017 (turul I de scrutin), 5 concurenți electorali (PPEM, PL, PN, PSRM, C.I. Afina Scutaru) fie au utilizat fonduri pe care nu le-au declarat în totalitate, fie au omis să reflecte în raportul prezentat la CEC anumite cheltuieli pentru Alegerile Locale Noi din 19 noiembrie 2017. Pentru turul II de scrutin nu au fost raportate cheltuieli nedeclarete. Quantumul total al cheltuielilor neraportate estimate de Promo-LEX se ridică la cel puțin 25 208 lei.

A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chișinău

5.1. Activități de organizare a funcționării grupurilor de inițiativă (GI)

La 16 mai 2017, CEC a modificat Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă⁸ în scopul dezvoltării dispozițiilor Regulamentului aferent activității grupurilor de inițiativă pentru desfășurarea referendumurilor locale. Modificările operate au vizat, în special, implicarea autorităților APL în activitatea grupului de inițiativă pentru desfășurarea referendumurilor locale.

Una alt aspect important l-a reprezentat stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Destinat grupului de inițiativă” pentru convocarea Referendumului. La data de 16 mai 2017, cu respectarea prevederilor legale, dar și a termenilor din programul calendaristic, CEC a stabilit plafonul mijloacelor financiare în mărime de 1 637 327,62 lei, ce pot fi transferate pe

⁸ Regulamentul CEC privind finanțarea grupurilor de inițiativă, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 114 din 18 august 2016, modificat prin Hotărârea CEC nr. 935 din 16 mai 2017 http://cec.md/files/files/Legi/tabel_regulamente/114_1Reg_finan%C8%9B_grup_ini%C8%9Biat_vers_redactat%C4%83%20cu%20modificari%202017.pdf

contul „Destinat grupului de inițiativă”. Plafonul a fost stabilit prin înmulțirea coeficientului în mărime de 25,42 lei la 10% din numărul cetățenilor cu drept de vot - 64 411 alegători. Coeficientul de 25,42 lei a fost stabilit în baza legislației actualizate și constituie 0,5% din salariul mediu pe economie pentru anul precedent anului scrutinului, care constituie 5 048 lei. În corespundere cu norma legală, la 15 mai 2017 a fost deschis cont bancar “Destinat grupului de inițiativă”.

MO Promo-LEX salută atât formula de calcul a plafonului, cât și argumentarea stabilirii ponderii de 10% din numărul alegătorilor din circumscripția în care va avea loc colectarea semnăturilor, pondere ce trebuie respectată și în cazul numărului minim de semnături colectate pentru inițierea unui referendum. Totodată, Promo-LEX constată suficiența plafonului mijloacelor bănești în vederea desfășurării activității de colectare a semnăturilor.

5.2 Raportarea financiară totalizatoare a grupului de inițiativă în perioada de colectare a semnăturilor

În perioada 19 mai 2017 – 10 iulie 2017, grupul de inițiativă pentru colectarea semnăturilor de inițiere a referendumului local privind revocarea din funcție a primarului general al municipiului Chișinău a prezentat 4 rapoarte bilunare și unul totalizator⁹, în conformitate cu prevederile legale din Codul electoral¹⁰.

Conform rapoartelor totalizatoare, volumul veniturilor declarate de către grupul de inițiativă, pentru perioada 27 aprilie – 7 iulie 2017, este de 181 909 lei, iar cuantumul cheltuielilor – de 181 909 lei. Grupul de inițiativă nu a depășit plafonul maxim stabilit de Comisia Electorală Centrală, de 1 637 327,62 lei pentru perioada colectării semnăturilor.

5.3 Reglementarea finanțării campaniei electorale pentru referendum

5.3.1. Cadrul legal

Finanțarea campaniei electorale este reglementată de Codul electoral, Legea nr. 249 privind partidele politice și Regulamentul CEC cu privire la finanțarea campaniilor electorale, adoptat prin Hotărârea CEC nr. 3352 din 4 mai 2015.

La 13 octombrie 2017, CEC a modificat Regulamentul privind finanțarea campaniilor electorale¹¹ în scopul armonizării dispozițiilor Regulamentului corespunzător cu noile prevederi ale Codului electoral. MO Promo-LEX salută aplicarea modificărilor la Codul electoral și Regulament, în contextul câtorva recomandări formulate anterior de organizație, atât în rapoartele electorale anterioare, cât și în cele din afara campaniei electorale. Astfel, Promo-LEX apreciază inițiativa de introducere a următoarelor amendamente la Regulamentul vizat, și anume:

- micșorarea plafoanelor donațiilor parvenite atât de la persoanele fizice, cât și juridice;
- raportarea în rapoartele privind finanțarea campaniilor electorale a tuturor acțiunilor care au implicat cheltuieli, serviciilor prestate gratuit de persoane fizice și juridice, precum și a tuturor acțiunilor de voluntariat din perioada campaniei electorale în favoarea concurenților electorali;
- posibilitatea transferului mijloacelor financiare existente de pe contul partidului pe contul concurentului electoral, odată cu reflectarea donatorilor primari în raportul financiar depus la CEC, la începutul campaniei electorale.

⁹ Rapoartele publicate pe www.cec.md ale grupului de inițiativă <http://cec.md/index.php?pag=cat&id=1977&l=ro>

¹⁰ Conform art. 38, alin. (8) din Codul electoral, în perioada electorală, GI are obligația de a prezenta la CEC, în termen de cel mult 3 zile de la data prezentării listelor de subscripție, raportul privind fluxul mijloacelor bănești pentru întreaga perioadă de activitate a grupului de inițiativă.

¹¹ Regulamentul CEC privind finanțarea campaniilor electorale, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 3352 din 4 mai 2015

5.3.2. Fonduri electorale și trezorerii

Potrivit art. 37 litera a) din Codul Electoral, în scopul finanțării campaniei electorale, fiecare concurent electoral trebuie să-și deschidă la bancă un cont cu mențiunea „Fond electoral”, în care să fie virate mijloace financiare proprii și cele primite de la persoane fizice și juridice din țară.

Până la data de 24 octombrie 2017, doar 2 partide și-au înaintat candidaturile pentru a fi înregistrate în calitate de participanți la Referendum, totodată acestea și-au confirmat trezoriarii la CEC și au deschis conturi bancare “Fond electoral” (a se vedea Tabelul nr. 2. Desemnarea trezorierilor).

Tabelul nr. 2. Desemnarea trezorierilor

Participanții la Referendum	Data înregistrării la CEC	Nr. de participanți la Referendum	Data confirmării de către CEC	Data deschiderii conturilor “Fond electoral”
PL	22 octombrie 2017	1	24 octombrie 2017	22 octombrie 2017
PSRM	12 octombrie 2017	1	13 octombrie 2017	17 octombrie 2017
Total	-	2	-	-

5.3.3. Plafonul general al mijloacelor ce pot fi transferate pe contul “Fond electoral” al participantului la Referendum

Conform art. 38 alin. (2) lit. d) din Codul electoral, precum și a Hotărârii CEC nr. 1137 din 29 septembrie 2017 cu privire la stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Fond electoral” al participantului la referendum, a fost stabilit plafonul maxim de colectare a veniturilor – 16 508 739 lei. Drept bază de calcul s-a luat un coeficient¹² (25, 42 lei) înmulțit cu numărul de alegători din circumscripția electorală în care are loc referendumul local, mun. Chișinău (649 349 alegători). Drept bază de raportare pentru stabilirea coeficientului s-a luat salariul mediu pe economie pentru anul precedent anului referendumului – 2016, adică 5 048 lei¹³.

5.3.4. Prezentarea la începutul perioadei electorale către Comisia Electorală Centrală a raportului privind mijloacele financiare proprii de pe contul partidului

Potrivit art. 38² alin. (6¹) din Codul electoral, la data începerii perioadei electorale, partidele politice care intenționează să depună documentele pentru înregistrare în calitate de concurenți electorali și să transfere pe contul “Fond electoral” mijloacele financiare proprii deținute pe contul său au obligația de a prezenta la CEC un raport financiar conform modelului stabilit de Comisie la alin. (1), art. 38².

Tabelul nr.3. Mijloacele financiare de pe contul partidului la începutul perioadei electorale

Partide politice	Surse de finanțare, mii lei	Plăți, mii lei	Sold inițial, mii lei	Sold final, mii lei
PL	3 403	985	3 877	6 294
PSRM	6 216	7 854	2 795	1 157

Până la data de 17 octombrie 2017, ambele partide au prezentat rapoarte cu mijloacele financiare proprii acumulate până la începutul perioadei electorale - 19 septembrie 2017, unde au indicat veniturile, cheltuielile, precum și donatorii acestora. MO Promo-LEX constată că doar aceste două formațiuni aveau dreptul să transfere mijloacele financiare proprii pe conturile “Fond electoral” pentru Referendumul Local din 19 noiembrie 2017 și pentru Alegerile Locale Noi din 19 noiembrie 2017.

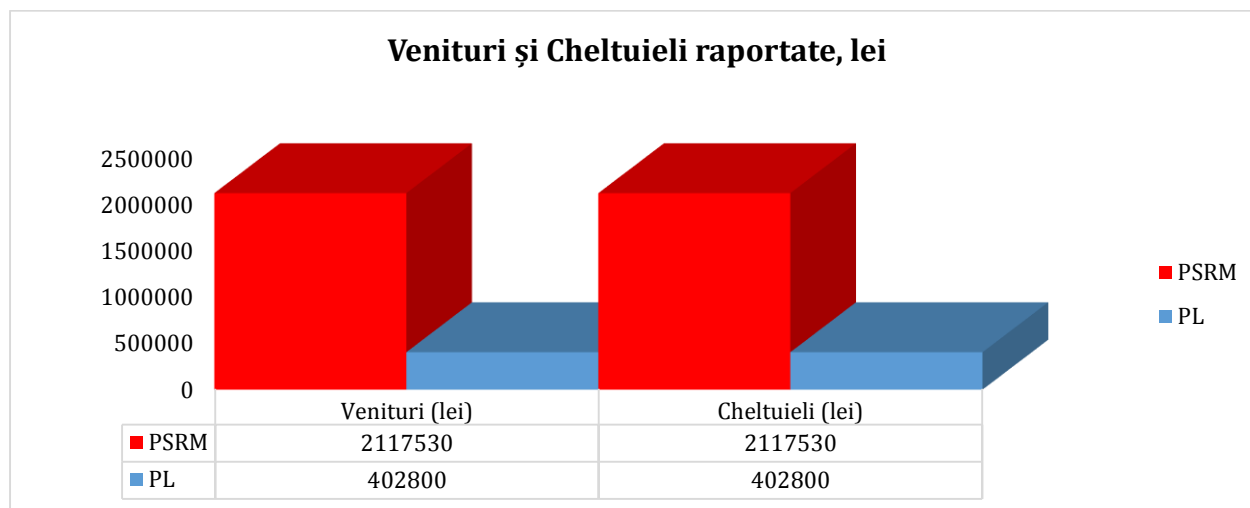
¹² Mărimea coeficientului fiind 0,5% din salariul mediu pentru anul precedent scrutinului (5 084 lei)

¹³ Conform datelor Biroului Național de Statistică, salariul mediu pe economie din anul 2016 constituie 5084,0 lei, astfel mărimea coeficientului calculat este de 25,42 lei

5.4. Raportarea financiară a participanților la referendum

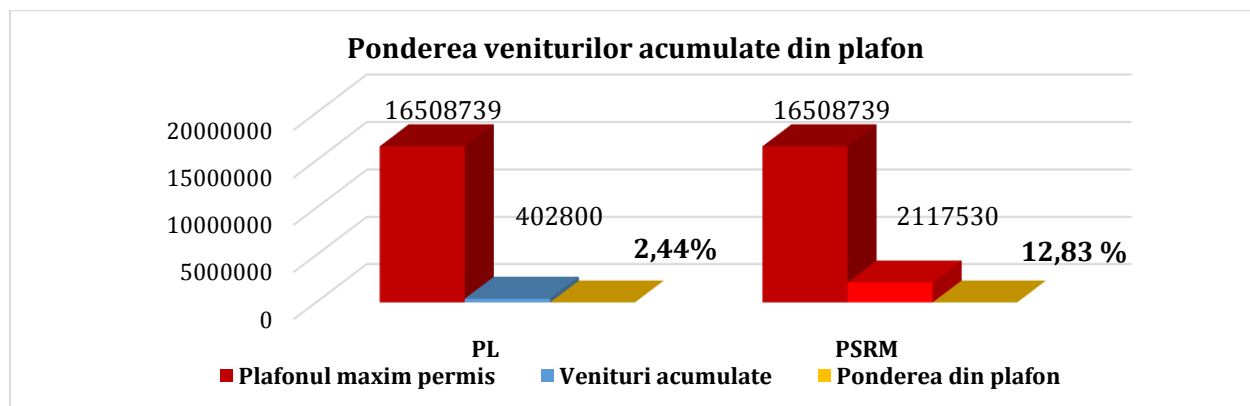
Potrivit art. 38² alin. 1 din Codul electoral, în campania electorală concurentul electoral are obligația de a prezenta săptămânal organelor mandatate rapoarte financiare, care trebuie să conțină informații referitoare la venituri și cheltuieli, conform destinației. La 27 octombrie, 3, 10 și 17 noiembrie 2017, cei 2 participanți la referendum (PSRM și PL) au depus rapoarte financiare la CEC pentru cele patru săptămâni de campanie electorală. Veniturile și cheltuielile acestora au constituit 2 520 330 lei (a se vedea Graficul nr. 35).

Graficul nr. 35

MO Promo-LEX a constat, de asemenea, că CEC a respectat termenul legal de 48 ore pentru publicarea rapoartelor săptămânale, plasându-le pe acestea în termenii prevăzuți de lege.

Graficul nr. 36

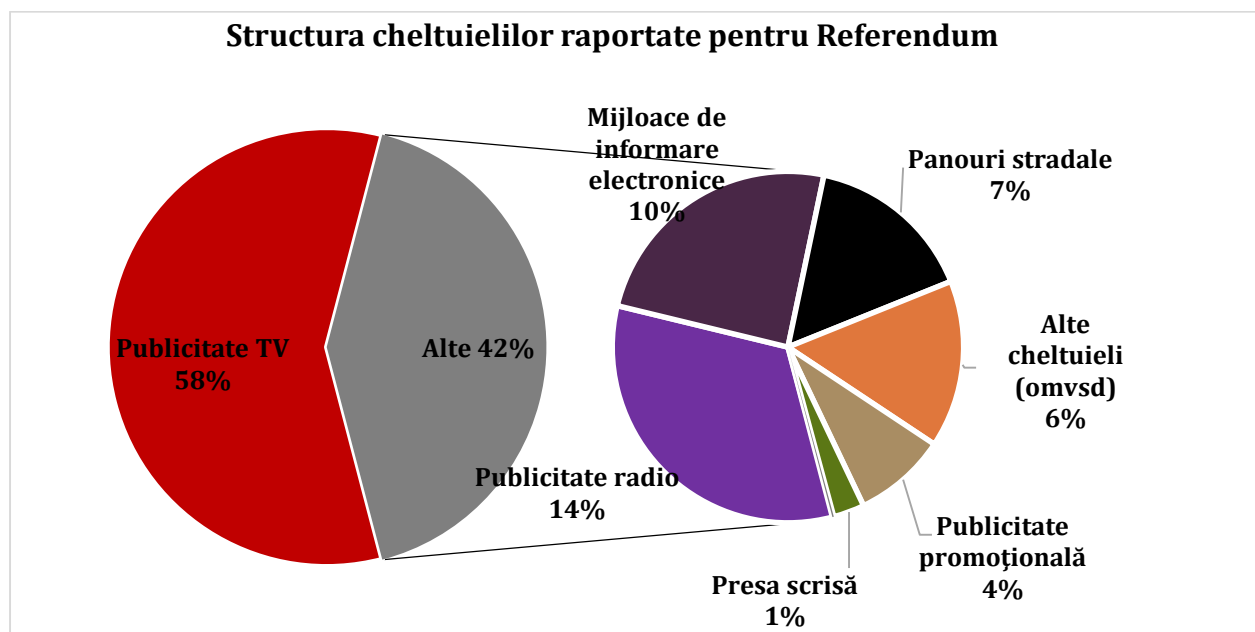

Cuantumul total al veniturilor declarate constituie 15,27% din plafonul stabilit pentru un singur participant la referendum. Niciun participant nu a depășit plafonul maxim stabilit de Comisia Electorală Centrală – 16 508 739 lei¹⁴ (a se vedea Graficul nr. 36).

Sursele de finanțare ale participanților la referendum sunt constituite din donațiile financiare a 173 persoane fizice în valoare totală de 2 520 330 lei: PL – 14 donatori (402 800 lei) și PSRM – 159 donatori (2 117 230 lei).

¹⁴ Conform art. 38 alin. (2) lit. d) din Codul electoral, precum și a Hotărârii Comisiei Electorale Centrale nr. 1137 din 29 septembrie 2017 cu privire la stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Fond electoral” al participantului la referendum, CEC a stabilit plafonul maxim de colectare a veniturilor – de 16 508 739 lei.

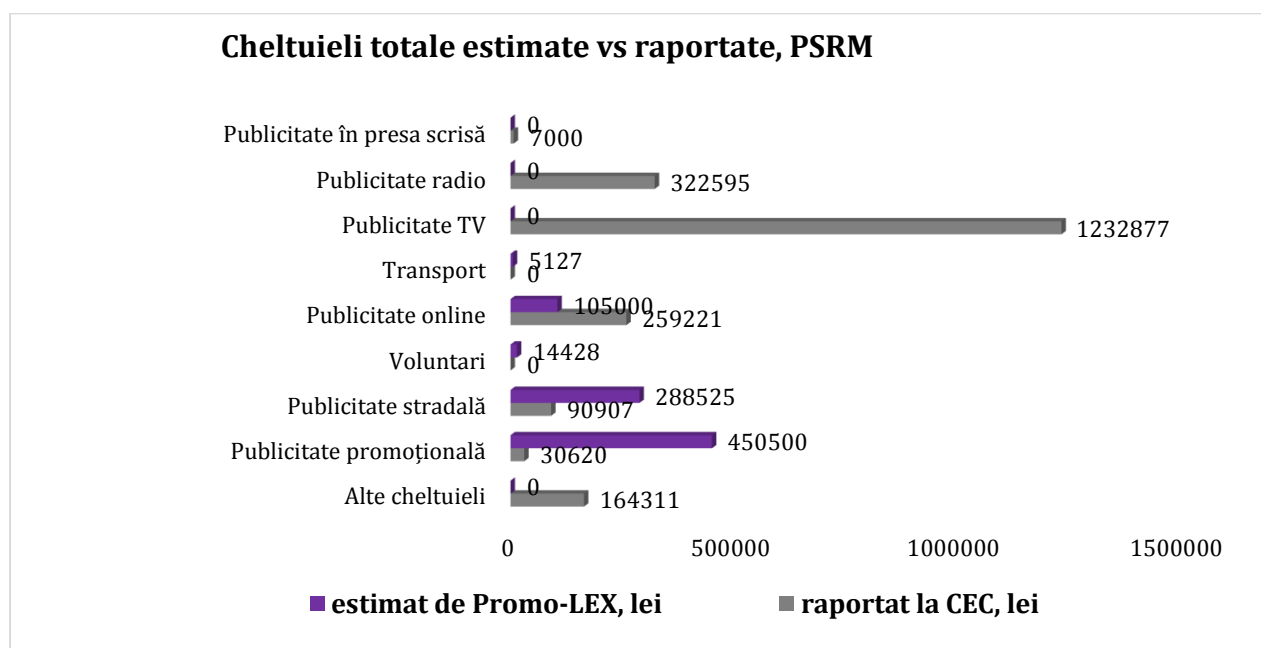
Graficul nr. 37

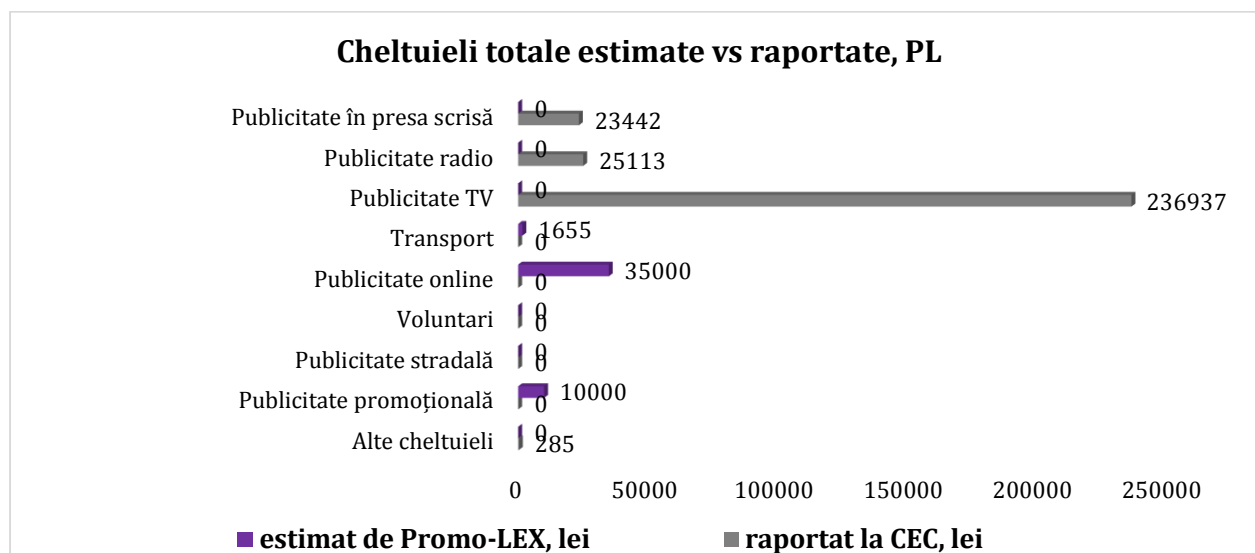

5.5. Estimarea cheltuielilor participanților la referendum constatate de observatorii Promo-LEX, dar care lipsesc în rapoartele financiare

Conform constatărilor observatorilor Promo-LEX, pentru perioada 19 octombrie – 17 noiembrie 2017, participanții la referendum (PSRM, PL) fie au utilizat fonduri pe care nu le-au declarat în totalitate, fie au omis să reflecte anumite cheltuieli în raportul prezentat la CEC pentru campania electorală pentru Referendum. Cuantumul total al cheltuielilor neraportate se ridică la cel puțin 683 708 lei, cuantum estimat în baza conectării cheltuielilor declarate în rapoartele depuse la CEC și a cheltuielilor constatate de către observatorii Promo-LEX (a se vedea Graficele nr. 38 și nr. 39).

Graficul nr. 38

5.5.1. Estimarea cheltuielilor pentru materiale promoționale, constatate de observatorii Promo-LEX

Potrivit MO Promo-LEX, ambii participanți la referendum (PL și PSRM) au efectuat cheltuieli pentru materiale promoționale pe care nu le-ar fi raportat către organele mandatate. Cheltuielile menționate estimate de Promo-LEX constituie cel puțin 460 500 lei.

Tabelul nr. 4. Cheltuieli pentru materiale promoționale

PL		
<ul style="list-style-type: none"> Postere format A 4, ziare fără date tipografice 	Editura Sirius Cost per unitate – 2 lei ¹⁵	Contract nr 56 din 26 octombrie 2017 - 5000 ex.
Costuri totale estimate		10 000 lei
PSRM		
<ul style="list-style-type: none"> Ziare, 4 pag. format A3 (Ro și Rus.), cu mesaje de chemare la Referendum 	"Edit Tipar Grup" SRL Cost per unitate – 0,48 lei ¹⁶	com. 1193 – 70000 ex. com. 1194 – 100000 ex. com. 1223 – 70000 ex. com. 1144 - 40000 ex., com. 1145 - 70000 ex., com. 1129 - 50000 ex; com. 1130 - 90000 ex., com. 1087 – 90000 ex., com. 1103 – 90000 ex., com. 1102 – 50000 ex.
<ul style="list-style-type: none"> Ziare, 7 pag. format A3 (Ro), cu mesaje de chemare la Referendum 	"Edit Tipar Grup" SRL Cost per unitate – 0,68 lei ¹⁷	com. 1183 – 15000 ex. com. 1184 – 35000 ex.
Costuri totale estimate		379 600 lei
Postere format A4	Tipar ARVA Color SRL Cost per unitate – 1 leu ¹⁸	Factura nr. 0786 din 27.10.2017, tir. 25000 ex.
Fluturași format A5	Tipar ARVA Color SRL	factura nr. 0775 din 17 octombrie

¹⁵ sinecostul unei unit. de poster format A4 este de cel puțin 2 lei pentru un tiraj de 5000 ex.

¹⁶ sinecostul unei unit. de ziar de 4 pag. format A3 este de cel puțin 0,48 lei pentru un tiraj de 100 000 ex.

¹⁷ sinecostul unei unit. de ziar de 7 pagini format A3 este de cel puțin 0,68 lei pentru un tiraj de 35 000 ex.

¹⁸ sinecostul unei unit. de poster format A4 este de cel puțin 1 leu pentru un tiraj de 25 000 ex.

	Cost per unitate – 0,15 lei ¹⁹	2017, com. 0681, tir. 25000 ex.; com. 0681, factura nr. 0773 din 13 octombrie 2017, tir. 25 000;
Costuri totale estimate		32 500 lei
Scurte (impermeabile de culoare albă) cu logo-ul Referendum Genți cu logo-ul Referendum	Cost per unitate - 370 lei ²⁰ Cost per unitate - 180 lei ²¹	70 unit. 70 unit.
Costuri totale estimate		38 400 lei
TOTAL		460 500 lei

5.5.2. Estimarea cheltuielilor de publicitate online, constatate de observatorii Promo-LEX

MO Promo-LEX a constatat prezența publicității online – bannere online pe mai multe portaluri din partea ambilor participanți la referendum (PL, PSRM). Doar PSRM a raportat un quantum de 259 220,84 lei, cheltuieli ce se încadrează în estimările MO Promo-LEX. Baza de calcul stabilită pentru estimarea costului bannerelor online: a fost înmulțit nr. caselor de publicitate online care dețin platformele vizate mai jos la prețul de 3500 euro/lunar (70 000 lei).

Privitor la PL, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin o casă de publicitate online, bannerele căreia au diseminat mesajele de boicotare a referendumului (Numbers SRL) pe www.999.md și altele, toate rulate timp de 14 zile. Cheltuieli estimate sunt de cel puțin 35 000 lei.

Privitor la PSRM, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 3 case de publicitate online, bannerele cărora au diseminat mesajele de participare la referendum (Numbers SRL, ICS Pro Digital, Interact Media SRL) pe cel puțin 10 portaluri online diferite, toate rulate timp de 14 zile. Cheltuieli estimate sunt de cel puțin 105 000 lei.

5.5.3. Estimarea cheltuielilor de publicitate stradală și mobilă, constatate de observatorii Promo-LEX

Potrivit observatorilor Promo-LEX, pentru perioada indicată, doar un participant la referendum – PSRM - a efectuat cheltuieli pentru publicitatea stradală și mobilă. Cheltuielile la acest capitol nu s-au regăsit în întregime în raportul acestuia.

Conform verificărilor MO Promo-LEX, prețul minim lunar estimativ pentru plasarea unui panou stradal 6X3m2 este de cel puțin 6 660 lei, a unui panou stradal 4X2m2 – de cel puțin 2 000 lei, a unui banner 2X2m2 (pentru cort) - de cel puțin 699 lei, a unui panou LED – de 7 770 lei .

Privitor la PSRM, observatorii Promo-LEX au raportat 65 unit. de banner 2x2m2 (câte un banner la fiecare cort), 26 unit. de billboard 6x3m2, 9 unit. de panouri LED. Potrivit estimărilor, cheltuielile pentru panourile stradale pentru 4 săptămâni sunt de cel puțin 288 525 lei.

5.5.4. Estimarea cheltuielilor pentru transport de persoane și bunuri, constatate de observatorii Promo-LEX

Potrivit observatorilor Promo-LEX, pentru perioada vizată, ambii participanți la referendum au efectuat cheltuieli pentru transport în scop de întruniri electorale în mun. Chișinău (PSRM – 45 întruniri electorale; PL – 25 întruniri electorale). Promo-LEX a estimat cheltuieli minime de combustibil în quantum total de 6 782,69 lei: PSRM – cel puțin 5 127,41 lei (3237 km), PL – cel puțin 1655,28 lei (1045 km). Cheltuielile respective nu s-au regăsit deloc în rapoartele financiare ale participanților la Referendum depuse la CEC.

Totodată, Promo-LEX a constatat că ambii participanți la referendum nu au depus lista donațiilor în mărfuri, obiecte, lucrări sau servicii pe perioada electorală (19 octombrie 2017 – 17 noiembrie 2017) în caz că au efectuat aceste cheltuieli ca și donații proprii pentru participanți. Din aceste considerente,

¹⁹ sinecostul unei unit. de fluturaș/flyer format A5 este de cel puțin 0,15 lei pentru un tiraj de 25 000 ex.

²⁰ sinecostul unei unit. de scurtă impermeabilă este de cel puțin 300 lei, imprimarea – 70 lei.

²¹ sinecostul unei genți este de cel puțin 130 lei, imprimarea – 50 lei.

cheltuielile de combustibil nu pot fi calificate drept donații materiale, iar Misiunea interpretează aceste cheltuieli drept nedeclarate.

5.5.5. Estimarea cheltuielilor pentru remunerarea voluntarilor, constatate de observatorii Promo-LEX

Potrivit observatorilor Promo-LEX, în perioada de referință, PSRM a implicat în agitația electorală pentru Referendum cel puțin 128 voluntari. Dacă e să estimăm o singură zi de muncă a unui voluntar în baza salariului minim garantat pentru anul 2017, care este de 14,09 lei pe oră, atunci acesta ar fi de 112,72 lei raportat la 8 ore de muncă pe zi²². Dacă înmulțim coeficientul respectiv la 128 de voluntari, obținem un minim de 14 428,16 lei pentru o zi de muncă.

Similar, Promo-LEX a constatat că PSRM nu a depus lista donațiilor în mărfuri, obiecte, lucrări sau servicii pe perioada electorală (19 octombrie 2017 – 17 noiembrie 2017), în cazul în care au efectuat aceste cheltuieli ca și donații proprii pentru participanți. Din aceste considerente, munca voluntarilor nu poate fi calificată ca și donație materială sau “în natură”, fiind interpretate de Misiune drept cheltuieli nedeclarate.

B. Alegerile locale noi

5.1. Reglementarea finanțării campaniei electorale

5.1.1. Cadrul legal

Finanțarea campaniei electorale este reglementată de Codul electoral, Legea nr. 249 privind partidele politice și Regulamentul CEC cu privire la finanțarea campaniilor electorale, adoptat prin Hotărârea CEC nr. 3352 din 4 mai 2015.

5.1.2. Fonduri electorale și trezorerii

Pe parcursul campaniei electorale, din 12 CE doar 4 și-au confirmat trezorerii la CEC și au deschis conturi “Fond electoral”, ceea ce înseamnă că doar aceștia urmau să efectueze cheltuieli de finanțare a campaniei electorale (a se vedea Tabelul nr. 5). Totodată, din 4 CI doar 3 au prezentat la CECE I demersuri de neefectuare a cheltuielilor, în timp ce un CI (Scutaru Afina), potrivit observatorilor Promo-LEX, nu a depus nici raport și nici demers de neefectuare a cheltuielilor la CECE I, aceasta fiind îndrumată de autoritățile electorale să depună raportul/demersul la CEC²³.

Tabelul nr. 5. Desemnarea trezorerilor și deschiderea conturilor “Fond electoral”

Apartenența politică a candidaților	Nr. de candidați în alegeri	Data înregistrării concurentului electoral	Data confirmării trezorerilor de către CEC/CECE I	Data deschiderii conturilor “Fond electoral”	Demers de neefectuare a cheltuielilor
PCRM	1	n/a	n/a	n/a	n/a
PDM	10	17-20.10.2017	13.10.2017	19.10.2017	n/a
PL	1	17.10.2017	n/a	n/a	03.11.2017
PN	2	20.10.2017	20.10.2017	27.10.2017	n/a
PNL	1	20.10.2017	27.10.2017	27.10-01.11.2017	n/a

²² Potrivit Hotărârii nr. 165 din 09.03.2010 cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real, începând cu 1 mai 2017, cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real (la întreprinderi, organizații, instituții cu autonomie financiară, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, în continuare – unități) se stabilește în mărime de 14,09 lei pe oră, sau 2380 de lei pe lună, calculat pentru un program complet de lucru în medie de 169 de ore pe lună. <http://lex.justice.md/md/333943/>

²³ Din spusele candidatei, aceasta s-a prezentat în data de 13.11.2017 la CEC și a depus câteva bonuri de plată (care reflectă cheltuieli de tipărire și editare). Dânsa a declarat că nu a deschis vreun cont electoral, iar atunci când s-a adresat la CECE I (Căpriană) pentru a raporta cheltuielile, a fost direcționată către CEC.

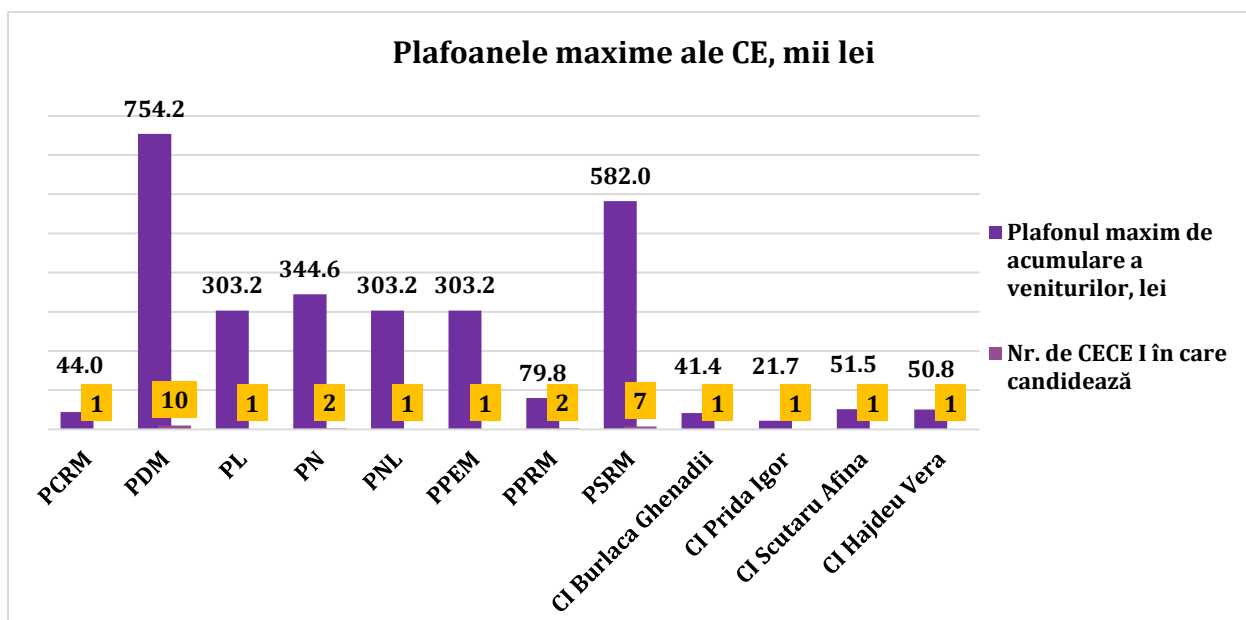
PPEM	1	n/a	n/a	n/a	n/a
PPRM	2	n/a	n/a	n/a	n/a
PSRM	7	17.10.2017	20.10.2017	20.10.2017	n/a
CI Burlaca Ghenadii	1	n/a	n/a	n/a	10.11.2017
CI Prida Igor	1	n/a	n/a	n/a	13.11.2017
CI Scutaru Afina	1	n/a	n/a	n/a	n/a
CI Hajdeu Vera	1	n/a	n/a	n/a	14.11.2017
Total	29	-	4	4	3

5.1.3. Plafonul maxim de colectare a veniturilor

Plafonul a fost stabilit conform art. 38 alin. (2) lit. d) din Codul electoral, precum și a Hotărârii CEC nr. 1137 din 29 septembrie 2017 cu privire la stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Fond electoral” al concurentului electoral la alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017. Drept bază de calcul s-a luat un coeficient înmulțit cu numărul de alegători din circumscripția electorală în care au loc alegeri locale noi. Drept bază de raportare pentru stabilirea coeficientului s-a luat salariul mediu pe economie pentru anul precedent anului alegerilor locale noi - 2016, mărimea coeficientului fiind de 0,5% din salariul mediu respectiv (5 084 lei)²⁴.

La cuantumurile plafoanelor din Tabelul nr. 6 s-a ajuns prin înmulțirea coeficientului de 25,42 lei (0,5% din salariul mediu pe economie pentru anul 2016, sau 5 084 lei) la nr. alegătorilor din cele 10 CECE de nivelul I. Potrivit MO Promo-LEX, actuala bază de calcul este una incluzivă pentru candidații independenți, unde plafoanele stabilite le creează acestora condiții egale de utilizare a mijloacelor financiare în circumscripțiile în care concurează cu candidații din partea partidelor politice (a se vedea Graficul nr. 40. și Tabelul nr. 6.).

Graficul nr. 40

²⁴ Conform datelor Biroului Național de Statistică, salariul mediu pe economie din anul 2016 constituie 5084,0 lei,

Tabelul nr. 6. Plafonele maxime de colectare a veniturilor per circumscripție electorală

Nr.	Circumscripțiile electorale	Coeficientul plafonului, lei	Numărul de alegatori	Plafonul maxim stabilit, lei
1.	or. Sîngera, mun. Chișinău	25,42	11927	303 184,35
2.	c. Berlinți, r. Briceni	25,42	1628	41 383,76
3.	c. Zîrnești, r. Cahul	25,42	2304	58 567,68
4.	c. Plopi, r. Cantemir	25,42	1410	35 842,20
5.	c. Ștefănești, r. Florești	25,42	1730	43 976,60
6.	s. Fundurii Noi, r. Glodeni	25,42	659	16 751,78
7.	c. Lăpușna, r. Hîncești	25,42	5134	130 506,28
8.	c. Sărăteni, r. Leova	25,42	852	21 657,84
9.	s. Căpriană, r. Strășeni	25,42	2025	51 475,50
10.	c. Ghiliceni, r. Telenești	25,42	2000	50 840
	Total			754 185,99

5.1.4. Prezentarea către Comisia Electorală Centrală a raportului privind mijloacele financiare proprii de pe contul partidului la începutul perioadei electorale

Potrivit art. 38² alin. (6¹) din Codul electoral, la data începerii perioadei electorale, partidele politice care intenționează să depună documentele pentru înregistrare în calitate de concurenți electorali și să transfere pe contul "Fond electoral" mijloacele financiare proprii deținute pe contul său au obligația de a prezenta la CEC un raport financiar conform modelului stabilit de Comisie la alin. (1), art. 38².

Până la data de 17 octombrie 2017, doar 3 partide au prezentat rapoarte cu mijloacele financiare proprii acumulate până la începutul perioadei electorale - 19 septembrie 2017, în care au indicat veniturile, cheltuielile, precum și donatorii acestora. MO Promo-LEX constată că doar aceste trei formațiuni au avut dreptul să transfere mijloacele financiare proprii pe conturile "Fond electoral", pentru alegerile locale noi.

Tabelul nr. 7. Mijloace financiare proprii de pe contul partidului la începutul perioadei electorale

Partide politice	Surse de finanțare, mii lei	Plăți, mii lei	Sold inițial, mii lei	Sold final, mii lei
PDM	46 998	41 378	7 504	13 124
PL	3 403	985	3 877	6 294
PSRM	6 216	7 854	2 795	1 157
Total	56 617	50 217	14 177	20 576

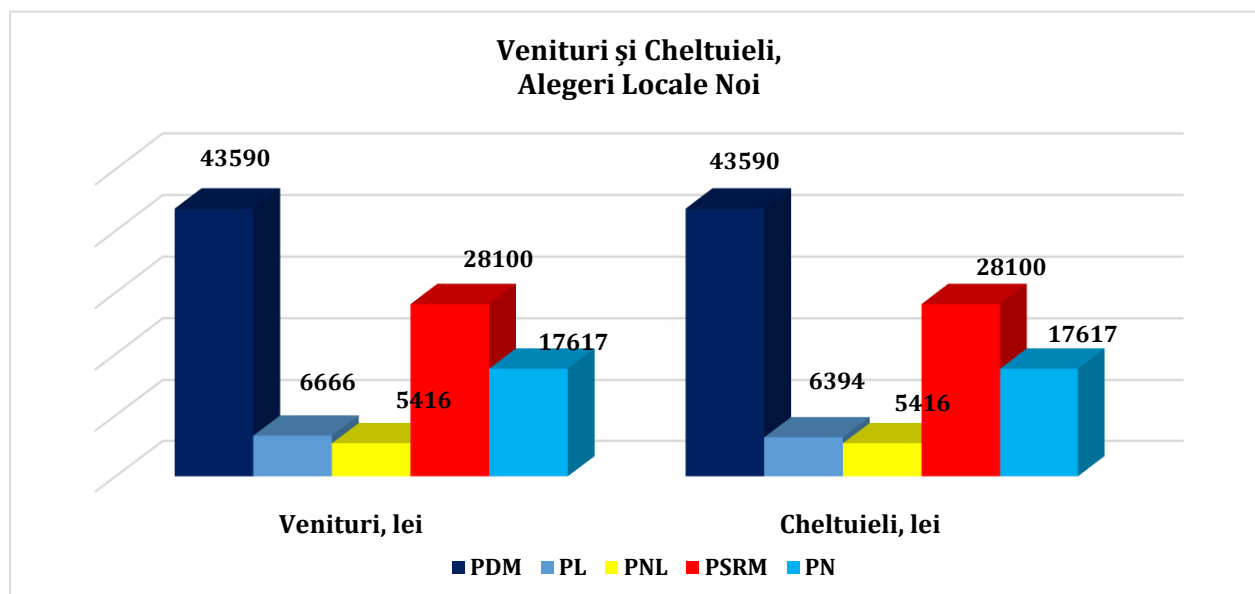
5.2. RAPORTAREA FINANCIARĂ A CONCURENȚILOR ELECTORALI

Potrivit art. 38² alin. 1 din Codul electoral, în campania electorală concurentul electoral are obligația de a prezenta, săptămânal, organelor mandatate rapoarte financiare, care trebuie să conțină informații referitoare la venituri și cheltuieli, conform destinației. Pentru perioada de raportare, din 12 CE înregistrați la CEC doar 5 au depus rapoarte financiare la CEC pentru turul I de scrutin (17 octombrie – 1 decembrie 2017), și anume: PDM (6 rapoarte), PSRM (6 rapoarte), PN (3 rapoarte), PL (2 rapoarte), PNL (2 rapoarte). Niciun candidat independent nu a depus la CECE I raport financiar sau demers de neefectuare a cheltuielilor. Potrivit MO Promo-LEX, CEC a respectat termenul de publicare a rapoartelor săptămânale până la 17 noiembrie 2017.

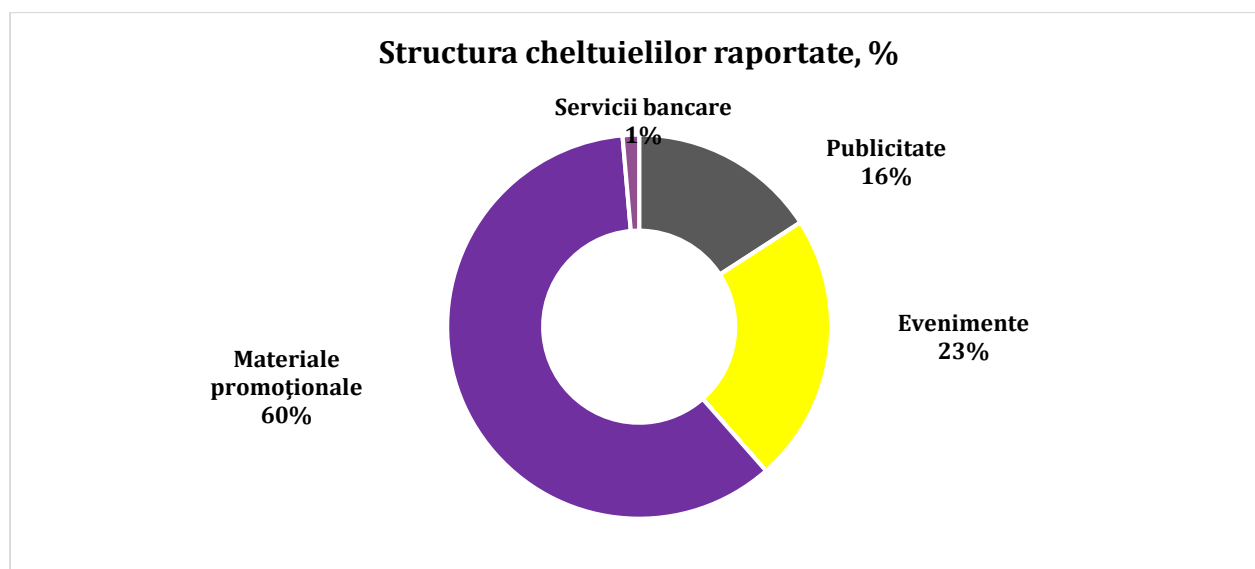
Potrivit rapoartelor CE, cuantumul veniturilor și cheltuielilor în campania electorală pentru ambele tururi de scrutin este de 101 389 lei și, respectiv, de 101 117 lei, sold final – 272 lei (a se vedea Graficele nr. 41 și 42). Niciun concurent nu a depășit plafonele maxime stabilite de Comisia Electorală Centrală în baza circumscripțiilor în care concurează candidații în alegeri²⁵.

²⁵ Conform art. 38 alin. (2) lit. d) din Codul electoral, precum și a Hotărârii CEC nr. 1137 din 29 septembrie 2017 cu privire la stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Fond electoral” al concurentului electoral la Alegerile Locale Noi din 19 noiembrie 2017, CEC a stabilit plafonele maxime de acumulare a veniturilor. Astfel,

Graficul nr. 41

Graficul nr. 42

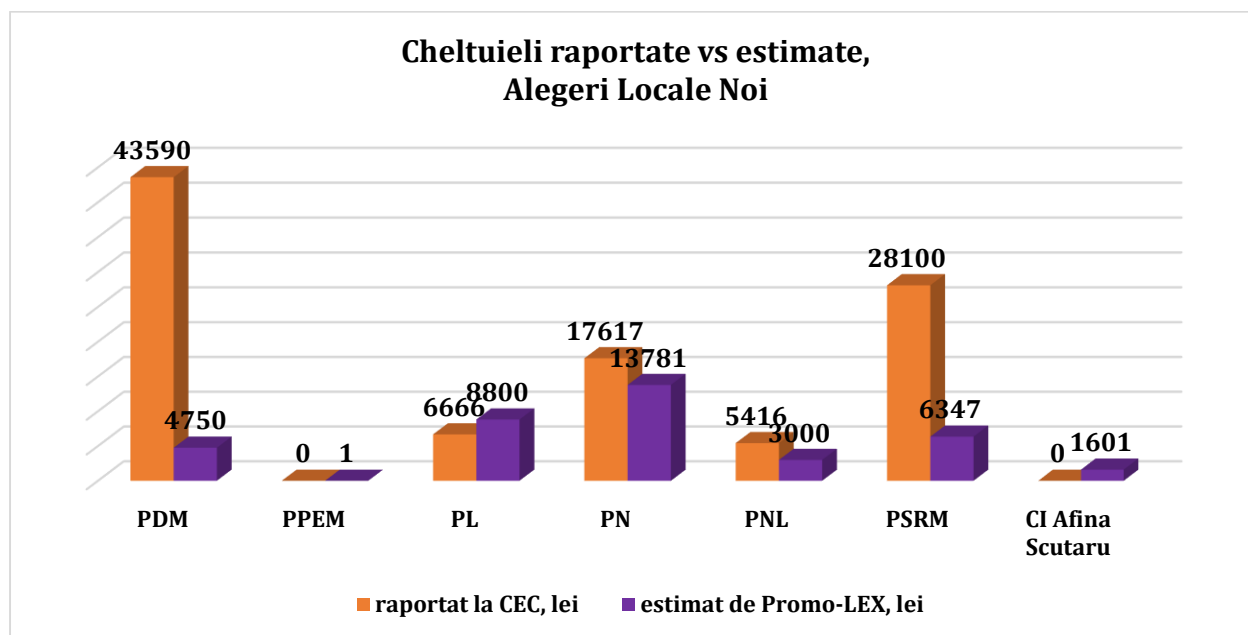
5.3 ESTIMAREA CHELTUIELILOR CONCURENȚILOR ELECTORALI CONSTATATE DE OBSERVATORII PROMO-LEX, DAR CARE LIPSESC ÎN RAPOARTELE FINANCIARE

Conform constatărilor observatorilor Promo-LEX, pentru perioada 17 octombrie – 1 decembrie 2017 (perioada de raportare), 5 concurenți electorali (PPEM, PL, PN, PSRM, C.I. Afina Scutaru) fie au utilizat fonduri pe care nu le-au declarat în totalitate, fie au omis să reflecte anumite cheltuieli în raportul prezentat la CEC pentru Alegerile Locale Noi din 19 noiembrie 2017. Pentru turul II de

raportând numărul de candidați în alegeri la nr. de circumscripții în care aceștia candidează a rezultat că PCRPM poate acumula 43 977 lei, PDM – 754 186 lei, PL – 303 184 lei, PN - 344 568 lei, PNL - 303 184 lei, PPEM – 303 184 lei, PPRM – 79 819 lei, PSRM – 582 039 lei, CI Burlaca Ghenadii - 41 384 lei, CI Prida Igor – 21 658 lei, CI Scutaru Afina – 51 476 lei, CI Hajdeu Vera – 50 840 lei.

scrutin nu au fost raportate cheltuieli nedecarate. Quantumul total al cheltuielilor neraportate se ridică cel puțin la 25 208 lei (a se vedea Graficul nr. 43).

Graficul nr. 43

5.3.1. Estimarea cheltuielilor pentru materiale promoționale constatate de observatorii Promo-LEX

Potrivit MO Promo-LEX, 3 CE (PPEM, PL, C.I. Afina Scutaru) au efectuat cheltuieli pentru materiale promoționale pe care nu le-au raportat în întregime către organele mandatate.

Tabelul nr. 8. Cheltuieli pentru materiale promoționale

PL		
• cel puțin 1 pliant format A4 „Votează Nichita Lari,,	Tipografia”Sirius” contract 56 din 26.10.2017 Cost per unitate – 1 leu ²⁶	Tir. 8000 ex
		8 000 lei
C.I. Afina Scutaru		
• Cel puțin 3 postere A4	Fără date tipografice Cost per unitate – 1 leu ²⁷	3 lei
		3 lei
PPEM		
• Flyer format A5 (Valeriu Popa)	Fără date tipografice	1 leu
		1 leu
TOTAL		8 004 lei

5.3.2. Estimarea cheltuielilor de publicitate stradală și mobilă constatate de observatorii Promo-LEX

Potrivit observatorilor Promo-LEX, pentru perioada vizată, doar un CI a efectuat cheltuieli pentru publicitatea stradală (Afina Scutaru) pentru 2 unit. de banner de dimensiuni 2x2m². Cheltuielile estimate sunt de cel puțin 1598 lei - cheltuieli neraportate²⁸.

²⁶ sinecostul unei unit. de flyer format A5 este de cel puțin 1 leu pentru un tiraj de 300 ex.

²⁷ sinecostul unei unit. de flyer format A4, hârtie subțire, este de cel puțin 1 leu pentru un tiraj de 300 ex.

²⁸ Conform verificărilor MO Promo-LEX, prețul minim lunar estimativ pentru plasarea unui banner 2X2m² (pentru cort) este de cel puțin 699 lei.

5.3.3. Estimarea cheltuielilor de publicitate în presa scrisă constatate de observatorii Promo-LEX

Până la data de 10 noiembrie 2017, MO Promo-LEX a constatat prezența publicității în presa scrisă – din partea (PDM, PN). Niciun CE nu a raportat cheltuieli. Cheltuieli estimate: PDM – cel puțin 1 750 lei; PN – 8 750 lei.

PDM a efectuat publicitate electorală în ziarul raional Meleag Natal nr. 42 (716) din 10.11.2017 pe pagina nr.2, pe o suprafață de 500 cm². Tirajul ziarului este 3500 exemplare.

PN a efectuat publicitate electorală în ziarul raional Meleag Natal nr. 42 (716) din 10.11.2017 pe paginile nr. 3 și 6 ale ziarului, cu o suprafață de 1250 cm² - pag. 3 și 1250cm² - pag.6. Tirajul ziarului este 3500 exemplare.

5.3.4. Estimarea cheltuielilor pentru transport de persoane și bunuri constatate de observatorii Promo-LEX

Potrivit observatorilor Promo-LEX, pentru perioada vizată, 3 CE (PL, PSRM, PN) au efectuat cheltuieli pentru transport în scop de întruniri electorale în mun. Chișinău, dar și în afara acestuia (PSRM – o întrunire electorală în c. Sîngera, deplasare în c. Berlinți (r. Briceni); PL – o deplasare la Mănăstirea Hîncu cu autocarul). Promo-LEX a estimat cheltuieli minime de combustibil în quantum total de cel puțin 1 597 lei: PSRM – cel puțin 697 lei (440 km), PL – cel puțin 800 lei (104 km), PN – 100 lei (50 km). Cheltuielile respective nu s-au regăsit deloc în rapoartele financiare ale CE depuse la CEC.

Promo-LEX constată în continuare că niciun CE nu a depus lista donațiilor în mărfuri, obiecte, lucrări sau servicii pe perioada electorală (28 octombrie 2017 – 10 noiembrie 2017), în cazul efectuării acestor cheltuieli ca și donații proprii pentru campanie. Din aceste considerente, cheltuielile de combustibil nu pot fi calificate drept donații materiale.

5.3.5. Estimarea cheltuielilor pentru remunerarea voluntarilor constatate de observatorii Promo-LEX

Potrivit observatorilor Promo-LEX, în perioada de referință, PN a implicat în agitația electorală pentru alegerile locale noi din c. Sîngera cel puțin 26 voluntari. Dacă e să estimăm o singură zi de muncă a unui voluntar în baza salariului minim garantat pentru anul 2017, care este de 14,09 lei pe oră, atunci acesta ar constitui 112,72 lei pentru 8 ore de muncă pe zi²⁹. Dacă înmulțim coeficientul respectiv înmulțit la cei 26 de voluntari obținem un minim de 2 930,68 lei pentru o zi de muncă.

²⁹ Potrivit Hotărârii nr. 165 din 9 martie 2010 cu privire la quantumul minim garantat al salariului în sectorul real, începând cu 1 mai 2017, quantumul minim garantat al salariului în sectorul real (la întreprinderi, organizații, instituții cu autonomie financiară, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, în continuare – unități) se stabilește în mărime de 14,09 lei pe oră sau 2380 de lei pe lună, calculat pentru un program complet de lucru în medie de 169 de ore pe lună. <http://lex.justice.md/md/333943/>

VI. DISCURS INSTIGATOR LA URĂ

Plecând de la tendințele înregistrate în ultimele campanii electorale și reieșind din necesitatea monitorizării plene a comportamentului concurenților electorali, MO Promo-LEX a considerat necesar și relevant de a monitoriza cazurile de discurs instigator la ură în mesajele concurenților. Discursul instigator la ură presupune incitarea, promovarea sau justificarea de ură rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură ce au la bază intoleranța. În contextul referendumului local, Asociația Promo-LEX a înregistrat mai multe cazuri ce pot fi calificate drept exemple de discurs instigator la ură, în care a fost vizat, în mod special, Dorin Chirtoacă: în cel puțin 5 situații discursul instigator la ură este la adresa politicianului, iar în una este vorba despre incitarea la ură din partea persoanei respective.

A. Referendumul local privind revocarea Primarului General al municipiului Chișinău

În contextul Referendumului local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău din 19 noiembrie 2017, Asociația Promo-LEX a înregistrat mai multe mesaje care conțin forme de discurs denigrator sau instigator la ură și discriminatoriu. În perioada monitorizării a fost identificată o scurgere abundentă în mass-media a unor materiale și informații cu caracter sau scop de defăimare, majoritatea la adresa primarului general suspendat al municipiului Chișinău – Dorin Chirtoacă.

În data de 3 noiembrie 2017, pe internet au apărut imagini video de la o petrecere privată cu participarea lui Dorin Chirtoacă³⁰, care ulterior au fost preluate de mai multe portaluri media.³¹ Pe data de 8 noiembrie 2017, au fost publicate imagini video cu primarul general suspendat al capitalei - Dorin Chirtoacă care, potrivit mass-media, au fost filmate în timpul unei deplasări a primarului.³²

Pe data de 10 noiembrie 2017, în mass media și pe rețelele sociale au apărut informații despre imagini cu caracter sexual în care apare Dorin Chirtoacă.³³ Trebuie menționat faptul că majoritatea publicațiilor media nu au distribuit nemijlocit imaginile și nici nu au oferit link-uri la acestea, rezumându-se doar la informația despre apariția acestor imagini în spațiul online.

Pe pagina de Facebook a lui Dorin Chirtoacă³⁴ la data de 8 noiembrie 2017 a fost publicată o postare, ca reacție la unele informații denigratoare răspândite în mass-media. Postarea conține elemente care instigă la ură și discriminare, în special datorită caracterului agresiv al acesteia și al expresiilor utilizate.

Au fost identificate, de asemenea, mesaje sexiste, denigratoare, instigatoare la ură și discriminatorii în emisiunea "Intersecția RM"³⁵ de la Accent TV din data de 30 octombrie 2017.

³⁰ <http://luchianiuc.com/blog/2017/11/03/da-chirtoaca-este-un-marlan-video/>

³¹ 1) https://zugo.md/article/video---din-garaj--in-camin--dorin-chirtoaca--surprins-acum-4-ani-la-o-petrecere-privata--reactia-edilului_21901.htm

2) <http://unimedia.info/stiri/foto-dorin-chirtoaca--la-o-petrecere-privata--de-acum-patru-ani-trebuie-sa-fii-marlan-sa-difuzezi-astfel-de-informatii-inainte-de-referendum-142257.html>

3) <https://point.md/ro/noutati/politica/dorin-chirtoaca-trebuie-sa-fii-marlan-sa-difuzezi-astfel-de-informatii-inainte-de-referendum>

³² 1) <http://aif.md/kirtoakje-fljash-herca-i-pojatje-zazhigajut-na-avtotrase-jekskljuzivnoe-video/>

2) http://www.realitatea.md/-tenerife--cheful-lui-chirtoaca--fleas--herta--poiata-si-alti-functionari--care-vrea-sa-detronizeze-petrecerea-din-garajul-primariei--video-_66835.html

3) <http://telegraph.md/exclusiv-vezi-cum-s-au-distrat-in-tenerife-dorin-chirtoaca-si-echipa-sa-de-la-primarie/>

³³ 1) <https://ro.sputnik.md/moldova/20171110/15526650/dorin-chirtoaca-video-sex-filat-iordan.html>

2) <http://unimedia.info/stiri/video-ceva-nu-este-in-regula--cu-siguranta--cele-mai-sumbre-asteptari-ale-lui-chirtoaca-s-au-adeverit-142615.html>

³⁴ <https://www.facebook.com/Dorin-Chirtoac%C4%83-106244906075994/>

³⁵ <http://a-tv.md/index.php?newsid=37018>

VII. IMPLICARE CIVICĂ ȘI EDUCAȚIE ELECTORALĂ

Referendumul local. În contextul desfășurării referendumului local, constatăm că reprezentanți ai societății civile au organizat o singură activitate de tip educație electorală sub forma unei dezbateri publice, în condițiile în care acestea pot fi asimilate activităților de agitație și promovare a unei anumite opțiuni. Dezbaterile electorale organizate de către radiodifuzori au fost acceptate de PSRM și boicotate de către PL, în condițiile în care amintim că dl Dorin Chirtoacă insista mult să se înregistreze în calitate de participant anume pentru a-și promova punctul de vedere. Subiectele cele mai mediatizate de către site-urile de știri naționale au fost: votarea și totalizarea rezultatelor referendumului (cel puțin 21 de site-uri); decizia CEC de desfășurare a referendumului local (cel puțin 18 site-uri); înregistrarea participanților la referendum (cel puțin 10 surse online); costurile procedurii (cel puțin 5 surse).

Alegerile locale noi. Promovarea activismului cetățenesc în perioada electorală pentru alegerile locale noi nu este o activitate promovată intens de organizațiile societății civile. Cu toate acestea, Asociația Promo-LEX, prin componenta de educație civică și electorală, a reușit să informeze circa 3400 de alegători despre necesitatea unui vot conștient, prin activități "din ușă în ușă". De asemenea, Asociația a organizat trei dezbateri publice cu participarea a 7 candidați din 10 înscriși în cursa electorală și a circa 260 de cetățeni cu drept de vot.

Organizarea alegerilor locale noi a fost un proces mai puțin mediatizat decât referendumul local din mun. Chișinău. De principiu, doar două etape ale procedurii de organizare și desfășurare a alegerilor au fost reflectate: adoptarea de către CEC a deciziei privind desfășurarea alegerilor locale noi (cel puțin 16 site-uri naționale și 3 regionale); desfășurarea zilei alegerilor (cel puțin 10 site-uri naționale și 2 regionale). Comparativ cu alegerile locale din 14 mai 2017, constatăm un interes mai mare din partea mass-mediei online pentru subiectul alegerilor locale noi.

A. Referendumul local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău

7.1. Organizarea și desfășurarea dezbaterilor electorale

Observatorii Promo-LEX au constatat, practic, lipsa unor evenimente de educație civică și promovare a activismului civic de natură neutră. În acest context, menționăm totuși faptul că, în data de 30 octombrie 2017, Agenția de presă IPN a organizat o dezbatere publică cu tema: „Referendum anti-Chirtoacă: mergem – boicotăm, unde și de ce punem bifa?”, din ciclul de evenimente tematice ale IPN „Dezvoltarea culturii politice în dezbateri publice”. La dezbatere au fost implicați reprezentanți ai participanților la referendum, consilieri municipali, reprezentanți ai societății civile.

De asemenea, potrivit art. 64¹ alin. (3) din Codul electoral, în campania electorală pentru alegeri parlamentare în circumscripții uninominale, alegeri locale generale și referendumuri locale, radiodifuzorii locali/regionali sunt obligați, iar cei naționali sunt în drept să organizeze dezbateri electorale. Dintre cei doi participanți înregistrați – PSRM și PL – doar socialiștii și-au exprimat disponibilitatea de a participa la dezbateri. PL a decis să nu delege reprezentanți la dezbaterile electorale pentru desfășurarea referendumului local din 19 noiembrie 2017.

7.2. Reflectarea campaniei pentru referendumul local

Monitorizarea mass-mediei naționale nu este o activitate inclusă în metodologia de observare a MO Promo-LEX. Cu toate acestea, pentru elaborarea unui tablou plenar asupra proceselor desfășurate au fost constatate niște tendințe generaliste. Drept obiect de monitorizare au servit site-urile naționale de știri.

Subiectul referendumului privind revocarea primarului general al mun. Chişinău a fost unul de interes sporit pentru mass-media din Republica Moldova. De departe, cel mai mediatizat proces a fost votarea și totalizarea rezultatelor referendumului, aspect reflectat de cel puțin 21 de site-uri naționale. Alte etape mediatizate ale organizării și desfășurării referendumului au fost: decizia CEC de desfășurare a referendumului pentru demiterea primarului municipiului Chişinău, Dorin Chirtoacă, pe data de 19 noiembrie 2017 – de cel puțin 18 site-uri de știri; înregistrarea participanților la referendum – cel puțin 10 surse online; subiectul privind costurile procedurii – cel puțin 5 surse.

B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017

7.1. Activități de mobilizare apolitică a alegătorilor în contextul alegerilor locale noi

În perioada 4-12 noiembrie 2017, Asociația Promo-LEX a implementat Campania de Educație Civică și Electorală "IEȘI la VOT!", cu susținerea financiară a USAID, care a avut drept scop sporirea gradului de conștientizare a importanței votului conștient și informat, precum și mobilizarea apolitică a cetățenilor cu drept de vot.

Informarea electorală. În cadrul Campaniei "IEȘI la VOT!", Promo-LEX a instruit un grup de 43 de voluntari și 9 coordonatori locali care au organizat activități de informare "din ușa în ușa", în perioada 4-5 noiembrie 2017 - în c. Lăpușna (r. Hîncești), s. Fundurii Noi (r. Glodeni), c. Ștefănești (r. Florești), c. Plopi (r. Cantemir), c. Sărăteni (r. Leova), c. Ghiliceni (r. Telenești), c. Berlinți (r. Briceni), s. Căpriana (r. Strășeni) și c. Zîrnești (r. Cahul). În cadrul campaniei au fost informați circa 3400 de cetățeni cu drept de vot din cele 9 localități menționate.

Organizarea și desfășurarea dezbaterilor publice. În perioada 11-12 noiembrie 2017, Asociația Promo-LEX a organizat trei dezbateri publice electorale pe tema "Viziunea concurenților electorali cu privire la soluționarea problemelor locale și dezvoltarea comunității" - în c. Ghiliceni (r. Telenești), c. Ștefănești (r. Florești) și s. Căpriana (r. Strășeni), cu participarea a 7 candidați din 10 înscriși în cursa electorală și a circa 260 de cetățeni cu drept de vot.

Scopul dezbaterilor a fost promovarea acțiunilor echitabile, echilibrate și imparțiale de educație electorală, crearea unei platforme de dialog între cetățeni și candidații la funcția de primar, precum și promovarea libertății de exprimare și a pluralismul politic în cadrul scrutinului electoral pentru alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017. În cadrul dezbaterilor au fost abordate subiecte, precum: colectarea deșeurilor și amenajarea gunoiștilor, dezvoltarea infrastructurii, tarifele pentru apa potabilă și gestionarea apeductelor, atragerea investițiilor pentru dezvoltarea comunităților, dezvoltarea educațională și culturală etc.

7.2. Reflectarea campaniei pentru alegerile locale noi

Organizarea alegerilor locale noi a fost un proces mai puțin mediatizat decât referendumul local din mun. Chişinău. De principiu, doar două etape ale procedurii de organizare și desfășurare a alegerilor au prezentat interes sporit din partea site-urilor naționale de știri: adoptarea de către CEC a deciziei privind desfășurarea alegerilor locale noi în localitățile respective pentru data de 19 noiembrie 2017 a fost diseminată de către cel puțin 16 site-uri de știri naționale și 3 regionale; prezentarea informației despre desfășurarea zilei alegerilor și prezentarea rezultatelor a fost realizată de către cel puțin 10 site-uri naționale și 2 regionale. Comparativ cu alegerile locale din 14 mai 2017, constatăm un interes mai mare din partea mass-mediei online pentru subiectul alegerilor locale noi.

TURUL I DE SCRUTIN. TURUL II DE SCRUTIN. VOTAREA REPETATĂ

Referendumul local. Deschiderea și închiderea secțiilor de votare s-a realizat, de principiu, cu respectarea condițiilor regulamentare. Întârzieri nesemnificative au fost raportate la deschiderea a circa 14% din SV. Pe parcursul zilei votării, printre cele mai raportate incidente și cele mai importante ca impact se numără: identificarea anumitor deficiențe în funcționarea SIAS Alegeri (cel puțin 5 cazuri) și existența unor deficiențe în listele electorale (cel puțin 16 cazuri); neclarități din partea alegătorilor privind înțelegerea conținutului întrebării supuse referendumului (cel puțin 14 cazuri); urnele de vot nu au fost sigilate potrivit procedurilor legale (22 cazuri); fotografierea buletinelor de vot (10 cazuri) etc. De asemenea, în două din cele 307 secții (SV 111 și SV 187) membrii biroului nu au eliberat observatorilor câte un exemplar al procesului-verbal.

Între datele finale ale Promo-LEX și datele finale ale CEC există diferențe nesemnificative. Numărul total al proceselor-verbale care conțin erori la cel puțin o formulă de verificare este de 7.

Alegerile locale noi. Deschiderea și închiderea secțiilor de votare s-a realizat, de principiu, cu respectarea condițiilor regulamentare. Întârzieri nesemnificative au fost raportate la deschiderea a 2 secții și la închiderea unei SV din 24 în data de 19 noiembrie 2017 și la deschiderea unei secții din 11 în turul II de scrutin (3 decembrie 2017).

Pe parcursul zilei votării, printre cele mai raportate incidente și cele mai importante ca impact se numără: prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta sau în perimetrul de 50 de metri de la secția de votare (33 cazuri); situații ce pot fi calificate drept oferire de recompense materiale sau bănești alegătorilor (4 cazuri); transportarea organizată a alegătorilor, deficiențe în listele electorale, fotografierea buletinelor de vot și votarea nejustificată în grup (câte 3 cazuri fiecare).

Între datele finale ale Promo-LEX și datele finale ale CEC există diferențe nesemnificative. A fost identificat un singur exemplar de proces-verbal pentru data de 19 noiembrie 2017 care conținea erori nesemnificative la o formulă de verificare.

A. Referendumul local privind revocarea primarului general al municipiului Chișinău

1.1. Deschiderea și închiderea secțiilor de votare

Monitorizarea procesului de votare s-a realizat în baza constatărilor a 307 observatori ai Promo-LEX. Conform rapoartelor acestora, MO Promo-LEX a constatat deschiderea cu întârziere de până la 15 min. în cazul a 43 SV (14,01%). De asemenea, în cazul unei SV a fost restricționat accesul observatorului Promo-LEX. Închiderea secțiilor s-a realizat fără abatere de la norma legală (ora 21.00).

1.2. INCIDENTE CONSTATATE PE PARCURSUL ZILEI REFERENDUMULUI³⁶

Pe parcursul zilei votării, observatorii Promo-LEX au raportat diferite tipuri de incidente semnalate la secțiile de votare, precum și în perimetrul acestora. Un incident raportat pe parcursul zilei de votare și care conține elemente specifice caracteristice scrutinului de tip referendum se referă la: *neclarități din partea alegătorilor privind înțelegerea conținutului întrebării supuse referendumului (cel puțin 14 cazuri)*. Conform celor raportate de către observatori, anumitor alegători le era dificil să-și manifeste opțiunea proprie în contextul întrebării formulate.

³⁶ Prezentarea detaliată a incidentelor este realizată în Raportul 3 al Misiunii de Observare: <https://promolex.md/10992-10992/?lang=ro>

Ca număr de raportare, cele mai multe incidente țin de faptul că urnele de vot nu au fost sigilate potrivit procedurilor legale (22 cazuri), având în vedere necesitatea sigilării urnei staționare cu 4 sigilii și a urnei mobile - cu 2 sigilii de tip colier cu autoblocare. Au fost raportate situații în care urnele staționare erau sigilate cu 2 sau 3 sigilii.

Printre cele mai raportate incidente și cele mai importante ca impact se numără, de asemenea, identificarea anumitor deficiențe în funcționarea SIAS Alegeri (cel puțin 5 cazuri) și existența unor deficiențe în listele electorale (cel puțin 16 cazuri). Dezagregarea cazurilor pe probleme prezintă următoarele situații: probleme tehnice de funcționare ale SIAS Alegeri (2); deficiențe privind prezența alegătorilor în sistem (3); persoane decedate în liste (4); persoane străine înregistrate la adresele alegătorilor sau vechii proprietari (3); schimbarea SV la care anterior votau alegătorii, fără informarea acestora (5); votarea pe liste suplimentare din cauza neregăsirii fie în ambele baze de date (SIAS și liste), fie în una dintre ele (4).

Alte incidente raportate s-au referit la: fotografierea buletinelor de vot (10 cazuri); agitație electorală sau PR negru în apropierea secției de votare pentru a determina alegerea alegătorilor (6 cazuri); prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta sau în perimetrul de 50 de metri ai secției de votare (5 cazuri); agitație în ziua alegerilor cu utilizarea panourilor LED (4 cazuri); implicarea în procesul electoral a observatorilor din partea participanților la referendum (4 cazuri) etc.

1.3. Rezultatele numărării voturilor

Analiza comparativă a datelor finale privind numărarea voturilor furnizate de Promo-LEX și a datelor finale ale CEC

Rezultatele finale privind Referendumul de revocare a primarului general al mun. Chișinău au fost calculate în baza datelor din procesele-verbale, prezentate de observatori către MO Promo-LEX, cu privire la numărul de voturi valabil exprimate pentru fiecare opțiune. Acestea au fost calculate în baza datelor înscrise în 307 exemplare ale proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor ale SV constituite pentru referendumul local privind revocarea primarului general din 19 noiembrie 2017. Aceste procese-verbale au fost înmânate observatorilor MO Promo-LEX, iar datele au fost verificate manual de către Misiune. În două din cele 307 secții (SV 111 și SV 187) membrii biroului nu au eliberat observatorilor câte un exemplar al procesului-verbal. Într-o situație observatorul a fotografiat procesul-verbal (SV 111), iar în alta (SV 187) a transcris datele din procesul-verbal în formularul de raportare al OTS, informația respectivă fiind confirmată de președintele BESV prin aplicarea ștampilei și semnăturii. Astfel, pentru totalizare au fost utilizate inclusiv informațiile din aceste două secții de votare menționate.

Tabelul nr. 9. Datele finale din perspectivă comparativă (referendumul local)

Opțiune	Date finale Promo-LEX	Date finale CEC	Diferența (raportată la datele Promo-LEX)
PENTRU revocare	96644	96465	-179
CONTRA revocare	11095	11112	+17
TOTAL	107739	107577	-162

Constatăm existența unor diferențe ne semnificative ca procent și impact asupra rezultatelor finale între datele MO Promo-LEX și cele ale autorității electorale. Cu toate acestea, însăși existența acestor discrepante este un aspect îngrijorător, în condițiile în care calculele ar trebui să fie efectuate în baza proceselor-verbale cu același conținut.

Corectitudinea întocmirii proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor

Promo-LEX a analizat și corectitudinea completării proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor. În acest sens, au fost examinate informațiile din toate cele 305 procese-verbale, care au fost înmânate observatorilor Promo-LEX de către președinții BESV. Informația din secțiile de votare

111 și 187 au fost verificate în baza datelor preluate din fotografia procesului-verbal și transcrierii informației din procesul-verbal de numărare a voturilor.

Numărul total al proceselor-verbale care conțin erori la cel puțin o formulă de verificare este de 7 și se referă la procesele-verbale de la următoarele SV: 102, 107, 133, 149, 180, 199, 311. Verificarea corectitudinii întocmirii a avut loc în baza formulelor inserate în textul procesului-verbal: $c \leq a + b$; $c \geq d$; $d=f+h$; $e=c-d$; $f=d-h$; $h=g_1+g_2+g_3+g_4+\dots+g_n$; $i=c+j$; $j=i-c$.

B. Alegerile locale noi din 19 noiembrie 2017

1.1. Deschiderea și închiderea secțiilor de votare

Monitorizarea procesului de votare din ziua alegerilor de 19 noiembrie 2017 s-a realizat în baza constatărilor a 24 de observatori ai Promo-LEX, iar desfășurarea procedurilor din 3 decembrie 2017 (turul II, votare repetată) au fost monitorizate de 11 observatori. Conform rapoartelor acestora, MO Promo-LEX constată, de principiu, respectarea termenelor de activitate ale SV, abaterile fiind ne semnificative ca durată și număr (a se vedea Tabelul nr. 10).

Tabelul nr. 10. Deschiderea și închiderea SV (alegeri locale noi)

Data	Nr. SV	Deschiderea SV	Accesul și observarea liberă în SV	Închiderea SV
19 noiembrie 2017	24	înainte de 7:00: 12,50% (3 SV); la 7:00: 79,17% (19 SV); între 7:01 - 7:15: 8,33% (2 SV).	DA - 100% (24 SV);	Regulamentar - 23 SV Întârziere nesemnificativă - 1 SV
3 decembrie 2017	11	înainte de 7:00: 9,09% (1 SV); la 7:00: 81,82% (9 SV); între 7:01 - 7:15: 9,09% (1 SV).	DA - 90,91% (10 SV); NU - 9,09% (1 SV).	Regulamentar - 11 SV

1.2. INCIDENTE CONSTATATE PE PARCURSUL ZILEI ALEGERILOR (19 NOIEMBRIE, 3 DECEMBRIE 2017)³⁷

Pe parcursul zilei votării, observatorii Promo-LEX au monitorizat procesul în cadrul SV și au raportat desfășurarea evenimentelor, inclusiv incidentele identificate. Cel mai raportat incident, care de altfel a caracterizat desfășurarea zilei alegerilor, a fost *prezența nejustificată în incinta sau în perimetrul de 50 de metri ai secției de votare a persoanelor neautorizate* (33 cazuri). Printre categoriile de persoane neautorizate se numărau: reprezentanți ai organelor centrale de partid, funcționari ai autorităților publice, candidații; cetățeni neidentificați.

Au fost raportate, de asemenea, 4 *situații ce pot fi calificate drept oferire de recompense materiale sau bănești alegătorilor* în circumscripțiile Sîngera și Berlinți. Alte incidente semnalate de observatorii Promo-LEX au fost: deficiențe în listele electorale (3 cazuri), fotografierea buletinelor de vot (3 cazuri), votarea nejustificată în grup (3 cazuri), transportarea organizată a alegătorilor (3 cazuri) și altele.

³⁷ Pentru mai multe informații a se consulta Rapoartele nr. 3 și 4 ale Misiunii de Observare: <https://promolex.md/10992-10992/?lang=ro> și <https://promolex.md/11105-raport-nr-4-privind-misiunea-de-observare-a-alegerilor-locale-noi-din-19-noiembrie-2017/?lang=ro>

Analiza comparativă a datelor privind numărarea în paralel a voturilor efectuată de MO Promo-LEX și datele finale ale CEC

Rezultatele finale, prezentate de către MO Promo-LEX, cu privire la numărul de voturi valabil exprimate pentru fiecare concurent electoral au fost calculate în baza datelor înscrise în 24 de exemplare ale proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor pentru data de 19 noiembrie, precum și în baza a 11 exemplare completate în data de 3 decembrie 2017, înmânate observatorilor MO Promo-LEX și verificate manual de către Misiune.

Suprapunerea datelor finale ale Promo-LEX pentru ziua alegerilor din 19 noiembrie 2017 cu datele finale ale CEC în majoritatea cazurilor denotă lipsa diferențelor. O diferență de 0,34% (datele Promo-LEX – 24,10% și datele CEC – 24,44%), diferență care de altfel nu a afectat rezultatul final, a fost înregistrată în cazul ratei de participare în circumscripția Lăpușna.

În cazul turului doi de scrutin și al alegerilor repetate din 3 decembrie 2017, de asemenea, au fost semnalate anumite diferențe nesemnificative ce nu au influențat rezultatele alegerilor: rata de participare în circumscripția Lăpușna – 0,06% (datele Promo-LEX - 22,52%, datele CEC - 22,58%); diferența de 0,11% dintre candidații din circumscripția Sîngera.

În concluzie, constatăm că numărul de diferențe identificate nu este unul mare, acestea nefiind semnificative și cu impact asupra rezultatelor finale. Totuși, faptul că aceste discrepanțe există, în condițiile în care calculele ar trebui să se facă în baza aceluiași procese-verbale, ar putea ridica anumite semne de întrebare cu privire la posibilele redactări ale proceselor-verbale.

Corectitudinea întocmirii proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor

În cadrul efortului de monitorizare a alegerilor locale noi, MO Promo-LEX a analizat corectitudinea completării proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor pentru ambele tururi de scrutin.

În consecință, în primul tur au fost examinate 24 de exemplare de procese-verbale, care au fost înmânate observatorilor Promo-LEX de către președinții BESV. Conform constatărilor MO Promo-LEX a alegerilor locale noi, din 24 de procese analizate, 23 au fost completate cu respectarea formulelor de verificare. În procesul-verbal din secția 1/273 (Dobrogea) au fost semnalate erori nesemnificative (2 voturi) la utilizarea formulei $h=g1+g2+g3+g4+g5+g6$.

În cadrul turului doi de scrutin al alegerilor locale noi, MO Promo-LEX a analizat corectitudinea completării proceselor-verbale privind rezultatele numărării voturilor pentru 11 exemplare ale proceselor-verbale. Conform constatărilor Promo-LEX, toate acestea au fost completate cu respectarea formulelor de verificare.

RECOMANDĂRI

Parlamentului Republicii Moldova

1. Modificarea Codului electoral în vederea reglementării explicite a procedurilor, condițiilor și subiecților ce pot promova o opțiune sau alta în cadrul unui referendum local sau republican.
2. Definirea, prin norma Codului electoral, a principalelor noțiuni aplicabile procesului de organizare și desfășurare a referendumului: "participant la referendum", "agitație", "campanie" etc.
3. Modificarea Codului în sensul oferirii posibilității militarilor în termen, care își îndeplinesc serviciul într-o unitate dislocată în aceeași localitate în care își au domiciliul și, respectiv, se desfășoară alegeri locale, să fie admiși la procesul electoral. În același context, este necesară reglementarea expresă a drepturilor electorale ale militarilor în termen la referendumul local.
4. Reglementarea clară în Codul electoral a modului în care votează cetățenii cu domiciliu și reședință valabile concomitent în ziua alegerilor și a celor fără domiciliu și reședință. Aceasta este imperios necesar nu doar pentru a uniformiza cadrul legal, ci și pentru a evita interpretarea normelor și adoptarea unor decizii de soluționare temporară a problemei, convenabile unor sau altor forțe politice.
5. Definirea clară în Codul electoral a mecanismului de utilizare a certificatului pentru drept de vot, a rolului acestuia în procesul electoral și a subiecților cărora îi este destinat.
6. Modificarea legislației în vederea sporirii viabilității procedurii de contestare și stabilirii unui mecanism sigur și funcțional de examinare, prin minimizarea riscului de eschivare de la responsabilități a autorităților vizate. De asemenea, se impune necesitatea unei informări active a concurenților și cetățenilor în așa fel încât să fie evitate situațiile de "ping-pong" instituțional, fapt ce afectează grav integritatea și legitimitatea proceselor electorale.
7. Uniformizarea cadrului legal pentru tipuri de scrutine similare analizate în prezentul Raport, cum ar fi alegerile locale și referendumul local.
8. Modificarea Codului în sensul instituirii sancțiunilor pentru prezența nejustificată în perimetrul secției de votare sau, dimpotrivă, examinarea posibilității permisiunii agitației electorale în ziua alegerilor, cu excepția perimetrului secției de votare.

Comisiei Electorale Centrale

9. Aprobarea unei *Instrucțiuni privind modul de participare la campania electorală pentru referendumul local*, ținând cont de sugestiile privind majorarea categoriilor de participanți la scrutin.
10. Modificarea *Instrucțiunii privind modul de participare a partidelor politice și a altor organizații social-politice la campania electorală pentru referendumul republican* în vederea clarificării termenilor-cheie, precum și pentru lărgirea categoriilor de subiecți cu drept de participare la campania respectivă.
11. Modificarea *Instrucțiunii cu privire la asigurarea infrastructurii secției de votare* în vederea includerii unor prevederi exprese referitoare la procedura de sigilare a urnelor și numărul obligatoriu al sigiliilor aplicate.
12. Circularele difuzate de CEC în perioada electorală trebuie să constituie acte de îndrumare, detaliere și explicare a procedurilor electorale, și nu de substituie a normelor primare, care lipsesc din Codul electoral sau din Regulamentele CEC.
13. Monitorizarea activității membrilor BESV din perspectiva neadmiterii încălcării prevederilor legale prin limitarea accesului la listele electorale și/sau implicarea în colectarea cererilor privind votarea la locul aflării.

14. Monitorizarea mai eficientă a organelor electorale ierarhic inferioare în vederea responsabilizării activității acestora, în conformitate cu programul de lucru aprobat.
15. Perfecționarea listelor electorale în vederea soluționării problemelor privind alegătorii decedați și erorile de adrese.
16. Asigurarea respectării legislației privind transmiterea listelor electorale către BESV.
17. Prezentarea unor informații cu caracter plenar și concludent, în spiritul transparenței și integrității proceselor electorale, cu privire la natura discrepanțelor dintre numărul de alegători din RSA și cel din listele electorale de bază generate de acesta în ajunul scrutinelor.
18. Aplicarea uniformă a regulilor privind votarea în baza certificatelor pentru drept de vot, în cadrul scrutinelor similare.
19. Evaluarea posibilității examinării de către CEC a contestațiilor, chiar și în cazul unor abateri procedurale privind depunerea acestora. De exemplu, în cazul depunerii tardive sau a solicitării examinării unor acte ale organelor electorale inferioare, altele decât hotărârile. Recomandarea este valabilă pentru contestațiile a căror examinare în fond ar putea să protejeze un drept al alegătorilor.
20. Inițierea procedurilor de cercetare și, după caz, aplicarea sancțiunilor prevăzute de Codul electoral pentru prezentarea incompletă a informațiilor ce țin de cheltuielile efectuate în Campania electorală.
21. Aplicarea sancțiunilor prevăzute de Codul electoral pentru concurenții care au admis tipărirea publicității promoționale, fără indicarea datelor tipografice (Tipografia, data tipării, comanda/contractul, tirajul).
22. Plasarea pe pagina oficială a CEC, la rubricile corespunzătoare (susținerea financiară a concurenților electorali/participanților la Referendum) a informației privind demersurile de neefectuare a cheltuielilor.
23. Constatarea și evaluarea, în corespundere cu liniile directorii ale Comisiei de la Veneția, a oricărei utilizări neautorizate a resurselor administrative de către partide sau candidați ca o contribuție financiară în vederea finanțării campaniei electorale și solicitarea de a fi raportate în mod corespunzător. Totodată, sesizarea organelor de resort de către CEC.
24. Uniformizarea de către membrii BESV a practicii de completare a tuturor rubricilor din procesele verbale privind rezultatele numărării voturilor (de exemplu, utilizarea/neutilizarea zerourilor pentru a completa toate celulele).

Autorității Naționale de Integritate

25. Evaluarea capacităților și pregătirea din timp a mecanismului pentru a face față noilor provocări procedurale determinate de modificarea legislației și necesitatea de a elibera certificate de integritate, pentru a nu tergiversa procesul de înregistrare a concurenților.

Consiliilor Electorale ale Circumscripțiilor Electorale

26. Respectarea prevederilor legale stipulate în Codul electoral (Articolul 38² alin. (5)) în privința recepționării rapoartelor candidaților independenți privind gestiunea financiară a campaniilor electorale și clarificarea mandatului de recepționare a rapoartelor candidaților independenți privind gestiunea financiară a campaniilor electorale.

Birourilor Electorale ale Secțiilor de Votare

27. Respectarea Programului calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor locale noi.

Concurenților Electorali

28. Reflectarea cheltuielilor efectuate pentru deplasări în scop de întruniri electorale, utilizarea muncii voluntarilor și a donațiilor nemateriale.

Administrațiilor Publice Locale

29. Respectarea prevederilor legale privind publicitatea informației referitoare la organizarea procesului electoral.

LISTA DE ABREVIERI

alin. – aliniat
ANI – Autoritatea Națională pentru Integritate
APL - administrația publică locală
art. – articolul
BESV – birou electoral al secției de votare
c. – comuna
CEC - Comisia Electorală Centrală
CECE - Consiliul electoral al circumscripției electorale
CECEM - Consiliul electoral al circumscripției electorale municipale Chișinău
CI - candidat independent
com. - comanda
dl - domnul
FE – formular de eveniment
FV – formular de vizită
GI – grup de inițiativă
lit. - litera
m² - metru pătrat
MO - Misiune de observare
mun. - municipiu
nr. - număr
or. - oraș
OSCE - Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OSCE/BIDDO - Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului
OTL - observator pe termen lung
OTS - observator pe termen scurt
PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
pct. - punct
PDM - Partidul Democrat din Moldova
PL – Partidul Liberal
PN - Partidul Politic Partidul Nostru
PNL – Partidul Național Liberal
PPEM – Partidul Popular European din Moldova
PPRM - Partidul Popular din Republica Moldova
PSRM - Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
PUN – Partidul Unității Naționale
r. – raion
RM – Republica Moldova
RSA – Registrul de Stat al Alegătorilor
s. - sat
SFS – Serviciul Fiscal de Stat
SV - secții de votare
tir. - tiraj
TV - televiziune
UAT - unitate administrativ-teritorială
unit. - unitate
USAID - Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

ANEXA NR. 1

Concurenții la funcția de primar la alegerile locale noi (19.11.2017/03.12.2017)*

N/O	Nume concurent	Apartenența politică	Localitatea
1	Brînzila Sergiu	Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	or. Sîngera, Chișinău
2	Poiată Valeriu	Partidul Democrat din Moldova	
3	Lari Nichita	Partidul Liberal	
4	Baciu Igor	Partidul Național Liberal	
5	Duca Ion	Partidul Politic Partidul Nostru	
6	Popa Valeriu	Partidul Politic Partidul Popular European din Moldova	
1	Grosu Ion	Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	s. Căpriana, Strășeni
2	Scutaru Ion	Partidul Democrat din Moldova	
3	Scutaru Afina	Candidat independent	
1	Beliciuc Iurii	Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	c. Berlinți, Briceni
2	Oleinic Viorica	Partidul Democrat din Moldova	
3	Colțiuc Victor	Partidul Politic Partidul Nostru	
4	Burlaca Ghenadii	Candidat independent	
1	Ghetmancenco Tatiana	Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	s. Fundurii Noi, Glodeni
2	Colenco Vasili	Partidul Democrat din Moldova	
1	Hajdeu Ion	Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	c. Ghiliceni, Telenești
2	Rotaru Nicolae	Partidul Democrat din Moldova	
3	Hajdeu Vera	Candidat independent	
1	Bubuioc Ion	Partidul Democrat din Moldova	c. Lăpușna, Hîncești
1	Cojocari Ivan	Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	c. Ștefănești, Florești
2	Zdraguș Ludmila	Partidul Democrat din Moldova	
3	Patraș Valeriu	Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	
4	Pupeza Anton	Partidul Politic Partidul Popular din Republica Moldova	
1	Ungureanu Vladimir	Partidul Democrat din Moldova	c. Sărăteni, Leova
2	Prida Igor	Candidat independent	
1	Todorov Anatoli	Partidul Democrat din Moldova	c. Plopi, Cantemir
2	Pașcenco Maria	Partidul Politic Partidul Popular din Republica Moldova	
1	Pascal Victor	Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	c. Zîrnești, Cahul
2	Beju Nicolae	Partidul Democrat din Moldova	

* Numele candidaților întretăiați de linia continuă sunt candidații care s-au retras din cursa electorală.